

GRAD VIS

RADNA VERZIJA

za javnu raspravu

Razvojna strategija

za razdoblje

2015. - 2020. godine

Grad Vis, srpanj 2015. godine

Sadržaj

1. Uvodne odrednice	3
1.1. Uvod.....	4
1.2. Opis projekta.....	6
1.3. Značajke grada Visa.....	8
2. Analiza stanja	12
2.1. Demografija.....	13
2.2. Obrazovanje.....	16
2.3. Kultura i baština	21
2.4. Komunalna infrastruktura	25
2.5. Promet	36
1.1. Gospodarstvo (osim turizma)	60
2.6. (ne)Zaposlenost	69
3. SWOT Analiza.....	72
3.1. Tablica SWOT analize.....	73
4. Temeljne odrednice razvojne strategije.....	74
4.1. Misija, vizija i strateški ciljevi	75
4.2. Ciljevi, prioriteti i mjere	76
4.3. Projekti.....	77
4.4. Javna rasprava.....	88

1. UVODNE ODREDNICE

1.1. UVOD

Razvojna strategija grada Visa (u daljnjem tekstu **RSGV**) krovni je dokument kojim se definiraju razvojne perspektive grada u narednom petogodišnjem razdoblju zaključno s prosincem 2020. godine.

Dokument je nastao na inicijativu aktualnih izabranih predstavnika lokalne zajednice - Gradskog vijeća i gradonačelnika:

Tablica 1. Predstavnici lokalne zajednice

Osoba	Funkcija
Ivo Radica	gradonačelnik
Stipe Vojković, prof.	predsjednik Gradskog vijeća
Silvija Bajsić-Batinić, dipl. uč.	prvi potpredsjednik Gradskog vijeća
Ante Linčir	drugi potpredsjednik Gradskog vijeća
Stjepan Poduje	vijećnik
Dalibor Damjanović	vijećnik
Damir Radica	vijećnik
Luisa Radišić, mag. educ. math. et. inf.	vijećnik
Marija Mladineo, dipl. ing.	vijećnik
Jasna Šiljić, dipl. ing.	vijećnik
Miće Radišić, dipl. oec,	vijećnik
Alen Galić	vijećnik

Temeljna je intencija pokretanja ovoga projekta želja izabranih predstavnika lokalne zajednice za unaprjeđenjem uvjeta života i rada stanovnika grada Visa i njihovih gostiju u optimalnom modelu izbora ciljeva i prioriteta, sukladno realnim mogućnostima i održivom razvoju.

Dokument sadrži:

- analizu resursnih osnova
- SWOT analizu
- misiju, viziju i strateške ciljeve grada
- prioritete, mjere i projekte.

Sukladno metodologiji koja treba omogućiti vertikalnu usklađenost lokalnih strategija razvoja s onima „višeg“ ranga, a radi sinergijskih učinaka za cjelokupan prostor obuhvaćen krovnim strategijama, ovaj dokument trebao bi biti logični sljednik dokumenata višeg ranga:

1. Strategija Europske unije;
2. Strategije razvoja RH;
3. Razvojne strategije županije Splitsko-dalmatinske.

Strategija Europske unije: u potpunosti je aktualna i definirana kao dokument **Europa 2020**.

Strategija razvoja RH: nije donesena, ali su na snazi neke sektorske strategije (Strategija regionalnog razvoja RH, Strategija razvoja turizma RH, Strategija malog i srednjeg poduzetništva ...).

Razvojna strategija Splitsko dalmatinske županije: ne postoji aktualna strategija, ali je na snazi strategija za razdoblje 2011. - 2013.

U nedostatku aktualnih krovnih strateških dokumenata na razini države i županije, ovaj dokument se primarno oslanja na Europsku krovnu strategiju Europa 2020.

Osim toga, tamo gdje je to moguće i gdje nije u koliziji s dokumentom EU2020, **RSGV** se na državnoj razini, u nedostatku temeljne strategije, oslanja na državne sektorske strategije, a na županijskoj razini na (neažuriranu) županijsku strategiju.

Zato su osnovne smjernice, koje su uzimane u obzir tijekom izrade strategije, one koje slijede iz dokumenta Europa 2020, nastalog kao odgovor na gospodarsku krizu i izazove tehnološkog napretka i sveprisutne globalizacije.

Time su definirani ključni prioriteti:

- pametan rast
- održiv rast
- uključiv (inkluzivan) rast.

RSGV teži harmoniziranju vlastitih strateških ciljeva, prioriteta, mjera i projekata s navedenim smjericama Europske unije.

Ova harmonizacija predstavlja i jedan od ključnih preuvjeta za pristupanje vanjskim izvorima financiranja, primarno iz EU fondova. Time se otvaraju mogućnosti realizacije projekata za koje lokalna zajednica realno nema dovoljno vlastitoga financijskog i investicijskog potencijala, što se uz odgovarajući pristup može supstituirati prijavama na natječaje i provedbom (su)financiranih projekata podržanih iz EU fondova.

1.2. OPIS PROJEKTA

Projektini tim zadužen za izradu RSGV-a, sastavljen od stručnjaka za pojedina područja, istražio je i preispitao razne aspekte lokalnog razvoja, relevantne za izradu Strategije.

Projektini tim bio je sastavljen od sljedećih članova (abecednim redom):

- Tea Gagro, ma.
- dr. sc. Siniša Horak
- Ozren Jureković, dipl. ing.
- mr. sc. Boris Jurič
- Marija Kobašlić, ma.
- dr. sc. Dubravko Milojević
- dr. sc. Ozana Ramljak
- Branko Štefanović
- Tomislav Štuka, prof.
- Željko Trezner, struč. spec. oec.
- Velimir Vučinić, mr.

Važno je istaknuti da je projektini tim kroz razne faze izrade RSGV-a usko surađivao s predstavnicima Grada Visa i poduzeća u njegovom vlasništvu, poduzetnicima, predstavnicima institucija i udruga te članovima lokalne zajednice, prepoznajući pri tom vrijednosti koje Vis kao zajednica dijeli i koje čine njegov način života. Na taj način utvrđeni su smjerovi razvoja grada, kao i projekti na kojima će se taj razvoj temeljiti.

Izrada RSGV-a provedena je u četiri faze:

Prva faza od kolovoza do studenoga 2014. godine.

Tijekom ove faze sakupljene su informacije o resursnim osnovama grada Visa i obavljeni sastanci i razgovori s predstavnicima Gradskog vijeća, financijskog odjela Grada Visa i turističke zajednice, kako bi se utvrdili strateški ciljevi i prepoznali prioritete lokalne zajednice. Uzimajući u obzir bogato kulturno-povijesno naslijeđe, obavljeni su i brojni razgovori s predstavnicima kulturnog života i institucija, kroz koje je utvrđeno da su iznimni povijesni, arheološki i kulturni resursi među najvažnijim komparativnim prednostima grada Visa, te kao takvi i bitan element za njegov budući razvoj.

Druga faza od studenog 2014. do travnja 2015.

U okviru strateškog planiranja, u drugoj polovici studenog 2014. godine, održane su radionice sa zainteresiranim skupinama dionika. Ove inkluzivne radionice trebale su rezultirati nizom strukturnih pokazatelja neophodnih za daljnje analize, a na njima su, osim predstavnika iz raznih područja, sudjelovali i zainteresirani građani. Održane su sljedeće radionice:

- Korištenje i razvoj kulturno-povijesnog naslijeđa te umjetničkih i obrazovnih potencijala u razvoju grada Visa;
- Rasprava o poduzetničkim potencijalima grada Visa te optimalno usmjeravanje u funkciji razvoja;
- Rasprava o prometnom povezivanju, prometnoj i komunalnoj infrastrukturi te energetskim potencijalima grada Visa;
- Radionica o turističkim potencijalima i željenim smjerovima razvoja grada kao turističke destinacije;
- Radionica o misiji i viziji strategije te «brandingu» grada Visa.

Osim radionica održani su individualni intervjui s desetak viših poduzetnika.

Treća faza od travnja do srpnja 2015.

Sredinom travnja 2014. godine, projektni tim je gradonačelniku i Gradskom vijeću predstavio SWOT analizu proisteklu iz podataka prikupljenih u prvoj i drugoj fazi izrade Strategije. Nakon toga pristupilo se razradi prioriteta i mjera u skladu s postavljenim ciljevima te sastavljanju Radnog materijala RSGV-a.

Četvrta, posljednja faza, srpanj 2015 do ...

Nakon predstavljanja Radnog materijala RSGV-a predstavnicima gradske vlasti, obavit će se završno usklađivanje ciljeva, prioriteta, mjera i projekata s izabranim predstavnicima lokalne zajednice nakon čega će biti otvorena javna rasprava. Po završetku javne rasprave i usuglašavanja s prijedlozima i primjedbama, donose se potrebne odluke nadležnih tijela o prihvaćanju Strategije te se uspostavlja sustav upravljanja i praćenja provedbe.

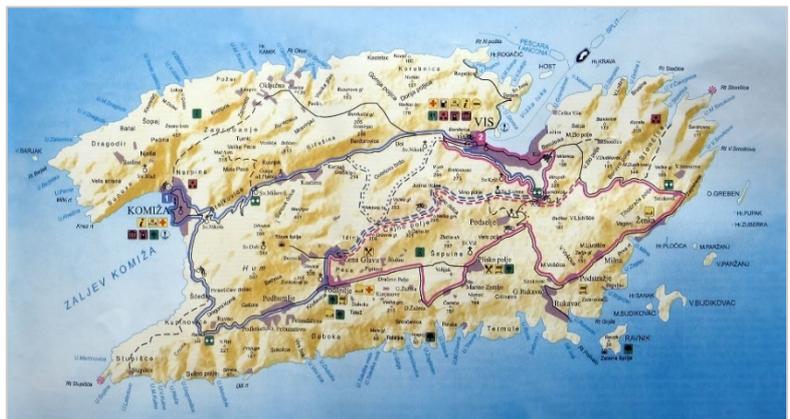
1.3. ZNAČAJKE GRADA VISA

Geografski položaj Splitsko-dalmatinske županije i osnovne značajke otoka Visa

Splitsko-dalmatinska županija geografski je smještena na središnjem dijelu jadranske obale. Obuhvaća prostor od grada Vrlike na sjeveru do otoka Palagruže na jugu i od općine Marina na zapadu do grada Vrgorca na istoku. Površina Splitsko-dalmatinske županije iznosi 14.106,40 km², od toga je kopnena površina 4.523,64 km² (8 % površine RH), uključujući i otoke, a površina mora 9.576,40 km² (30,80 % morske površine RH). Županija ima 55 jedinica lokalne samouprave, 16 gradova i 39 općina. Sjedište županije je u Splitu.

Otok Vis, površine 102,30 km² s pripadajućim otočkom skupinom, smješten je na jugu Splitsko-dalmatinske županije. Uz otok Vis površine 90,30 km² (dužine 17 km, širine 8 km, dužina obale 77 km) nalaze se otoci Biševo (5,8 km²), Sveti Andrija (4,3 km²) te manji otoci površine 1,9 km². Na otoku Visu nalaze se dva grada, Vis na sjeveroistočnoj obali i Komiza na zapadnoj obali otoka, u kojima je koncentrirana većina stanovnika, dok je ostatak raspršen u 19 naselja većinom u unutrašnjosti otoka.

Klimatske karakteristike otoka Visa vruća su i suha ljeta te blage i vlažne zime. Na otoku dominira mediteranska zimzelena vegetacija koju uglavnom čine alepski bor i makija. More je najvrjedniji prirodni resurs otoka s lovištima bijele i plave ribe te morskih plodova. Otok Vis nema nadzemnih vodnih tokova, ali ima dostatne vlastite izvore pitke vode. Otok Vis ima 2.650 do 2.700 sunčanih sati godišnje, prosječno više od 7 sati sunca dnevno.

Slika 1. Mapa otoka Visa

Izvor: http://www.info-vis.net/mapa_2.htm
(preuzeto 16.7.2015.)

Prema popisu stanovništva 2011. otok Vis ima 1.410 kućanstava, 3.460 stanovnika i prosječnu gustoću naseljenosti od 34 stanovnika po km².

Povijest

Ugodna klima, povoljan geografski položaj, plodna zemlja u unutrašnjosti otoka i obilje ribe u otočkom akvatoriju, zasigurno su doprinijeli da otok Vis već u pretpovijesno vrijeme postane privlačnim mjestom za život ranih ljudskih zajednica. Prema nekim istraživanjima tragovi ljudske prisutnosti na otoku Visu sežu još u neolit, odnosno mlađe kameno doba. O kontinuitetu naseljenosti na otoku još od brončanog i željeznog doba svjedoče i viške gradine i tumulusi.

Iz ilirskih vremena potječe i legenda o viškom vladaru Joniju (kraj VI. i početak V. st. pr. Kr.) prema kojemu je navodno svoje ime dobilo i Jonsko more. Krajem IV. st. pr. Kr., sirakuški vladar Dionizije Stariji na mjestu današnjega grada Visa osniva Issu, grad koji će postati polazna

točka za širenje grčke prisutnosti na Jadranu. Issa se razvija u grad-državu koja kuje vlastiti novac i osniva svoje kolonije po Jadranu (Trogir, Stobreč, Lumbarda), dok njezini trgovci trguju po cijelom Mediteranu.

U rimsko doba, Issa je prvo saveznik, a potom i integralni dio rimske države, prosperitetni grad s vlastitim teatrom, forumom, termama i slavnim isejskim vinima, poznatim širom antičkog svijeta.

Rani srednji vijek donosi na Vis val slavenskih doseljenika koji stupaju u brojne interakcije sa starosjediocima, usvajajući od njih pomorske vještine i znanja o uzgoju mediteranskih kultura. Krajem 10. st. mletačka flota dužda Petra II. zauzima i pustoši Vis, a stanovništvo se sklanja u unutrašnjost otoka, prenoseći središte lokalnog života dalje od morske obale.

Od XII. st. Vis je dio hvarske komune, a od 1420. g. u posjedu Mletačke Republike. Nakon što katalonske snage u službi napuljskog kralja, krajem XV. st., opustoše Velo Selo, najveće naselje u unutrašnjosti otoka, pristupa se izgradnji utvrđenih naselja na obali pa tako u uvali Sv. Jurja nastaju Luka i Kut, dva naselja koja čine temelj današnjeg grada Visa.

Tijekom razdoblja renesanse i baroka, Vis doživljava ekonomski i kulturni procvat, a viška obala, posebice Kut, postaje privlačna destinacija za hvarsku vlastelu koja na Visu gradi svoje utvrđene ljetnikovce i palače.

Nakon propasti Mletačke Republike Vis prelazi iz jednih u druge ruke, da bi početkom XIX. st. napoleonski ratovi doveli na Vis i englesku mornaricu. Englezi grade brojne vojne utvrde koje i danas čine jedno od markantnih obilježja Visa te donose svoj navike i način života, od kojih će se neke poput kriketa zadržati i do današnjih dana. Vis u ovom kratkom engleskom razdoblju postaje trgovačko i krijumčarsko središte s gotovo 12.000 stanovnika (od kojih oko 7.000 stranaca).

Viško XIX. st. obilježeno je dvjema pomorskim bitkama, odnosno s tzv. Malim (1811.) i Velikim viškim bojem (1866.). U ovom prvom engleska flota poražava francusku, a u ovom drugom, mnogo poznatijem, austrijski admiral Tegetthoff nanosi težak poraz floti mlade talijanske države.

Epidemija filoksere početkom XX. st. trajno je obilježila suvremenu povijest Visa i ozbiljno ugrozila glavnu otočku privrednu granu - uzgoj vinove loze i prodaju vina te dovela do iseljavanja stanovništva u prekoceanske krajeve.

Od 1815. do 1918. Vis je dio habsburškog imperija, a nakon nekoliko godina talijanske okupacije neposredno poslije završetka I. svjetskog rata, postaje dijelom novostvorene južnoslavenske države Kraljevine SHS. Od 1941. do 1943. Vis je pod talijanskom okupacijom, da bi nakon kapitulacije Italije postao engleska vojna baza, a kasnije i sjedište Vrhovnog štaba NOVOJ-a na čelu s maršalom Titom.

Nakon II. svjetskog pa sve do Domovinskog rata na Visu su smještene brojne instalacije JNA, a sam je otok na određeni način pretvoren u važno strateško uporište jugoslavenske vojne doktrine, što je dobrim dijelom odredilo razvojni put otoka. Tijekom toga razdoblja ograničen je i usporen razvoj turističkih kapaciteta otoka i profiliranje u klasičnu turističku destinaciju, karakterističnu za jadransku obalu.

Odlaskom JNA s otoka u svibnju 1992. i integriranjem u ustavno-pravni poredak Republike Hrvatske, nastupaju nova vremena za Vis. Otok se otvara novim razvojnim izazovima i perspektivama.

Opći podaci o gradu Visu

Grad Vis smješten je na sjeveroistočnoj obali otoka u uvali Sv. Jurja. Prostire se na

Slika 2. Ilustracija
Izvor: <http://preglednik.arkod.hr>
(preuzeto 16.7.2015.)

52,23 km² i obuhvaća devet naselja: Dračevo Polje, Marine Zemlje, Milna - Ženka, Plisko Polje, Podselje, Podstražje, Rogačić, Rukavac i Vis. Grad Vis ima značajan geostrateški položaj u kontroli pomorskih putova i gotovo cijelog Jadrana, što je utjecalo na njegov dosadašnji razvoj. Udaljen je od županijskog središta Splita 53 km i s njim je povezan trajektnim i katamaranskim linijama više puta dnevno što u ovom trenutku zadovoljava potrebe stanovništva.

Otok Vis nema institucionalni okvir i samoupravno tijelo za kreiranje i provođenje otočke razvojne politike, već je lokalna samouprava organizirana u dvije administrativno-teritorijalne jedinice Grada Visa i Grada Komiže, s pripadajućim naseljima. Otvaranje otoka u poratnom razdoblju i jačanje turizma pridonijelo je razvoju grada Visa, ali ipak nije donijelo željene gospodarske učinke. Gradski sustav središnjih funkcija i dalje se ostvaruje po „zimskom“ modelu stalnog boravka stanovnika i „ljetnom“ kada dominira povremeni boravak (stalno nastanjenih stanova je manje od 40 %).

Demografske karakteristike grada Visa

Osnovne demografske karakteristike su: pad broja stanovnika, nepovoljna starosna struktura stanovništva, iseljavanje radno sposobnog stanovništva, nedostatak stručnih radnika osobito u turističkoj sezoni.

Prema popisu stanovništva iz 2011. grad Vis ima 782 kućanstva (749 prema popisu iz 2001.) i 1.934 stanovnika (1.960, popis 2001.). Ako se trend iseljavanja koji traje od 1948. g. (od kada je otok Vis izgubio 3.650 stanovnika) nastavi, grad Vis će u 2015. imati 1.871 stanovnika ili 9 % manje u odnosu na 2011. godinu.

Klimatske značajke grada Visa

Smješten na srednjodalmatinskom pučinskom otoku, grad Vis ima mediteransku klimu „jadranskog tipa“ koju karakteriziraju vruća i suha ljeta te blage i vlažne zime.

Prosječna godišnja temperatura zraka u razdoblju od 60 godina iznosi 16,2°C; najhladniji mjesec 8,8°C; najtopliji 24°C. Temperatura mora ljeti je 22 - 26°C, zimi oko 12°C.

Broj sunčanih sati godišnje kreće se od 2.650 do 2.700, odnosno nešto više od 7 sati sunca dnevno u prosjeku.

Godišnja količina oborina je oko 830 mm. Prosječna vlaga oko 66 %.

Najučestaliji vjetrovi su jugo, bura i maestral.

Razvijenost

S indeksom razvijenosti 101,81 %, Grad Vis spada u IV. skupinu lokalnih samouprava, čiji pokazatelji predstavljaju vrijednost indeksa razvijenosti između 100 % i 125 % prosjeka RH.

2. ANALIZA STANJA

2.1. DEMOGRAFIJA

Upravljanje demografskim trendovima otočkih zajednica često predstavlja temeljni izazov za njihovu srednjoročnu održivost pa čak i dugoročni opstanak. Podaci koji su prikazani u ovom poglavlju ukazuju na potrebu za brzim djelovanjem u smjerovima koji prvo trebaju zaustaviti, a potom i preokrenuti aktualne demografske trendove.

Starosna struktura stanovništva (popis 2011.)

Tablica u nastavku prikazuje starosnu strukturu stanovništva na području grada Visu prema popisu iz 2011. godine

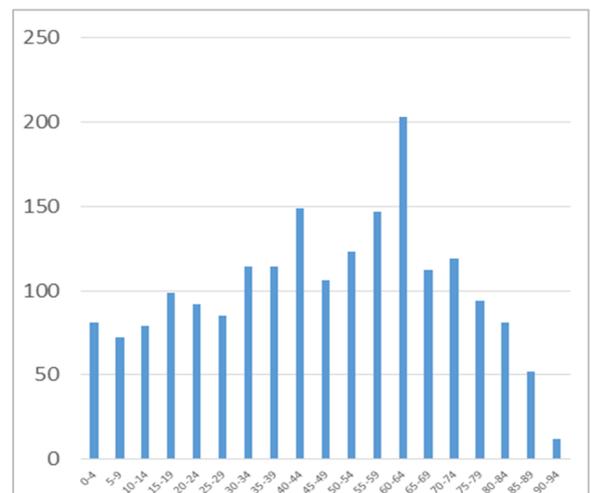
Tablica 1. Stanovništvo prema starosti i spolu po naseljima, popis 2011.

STANOVNIŠTVO PREMA STAROSTI I SPOLU PO NASELJIMA, POPIS 2011.																					
	Spol	Ukupno	Starost																		
			0-4	5-9	10-14	15-19	20-24	25-29	30-34	35-39	40-44	45-49	50-54	55-59	60-64	65-69	70-74	75-79	80-84	85-89	90-94
Udjeli	sv.		4,2%	3,7%	4,1%	5,1%	4,8%	4,4%	5,9%	5,9%	7,7%	5,5%	6,4%	7,6%	10,5%	5,8%	6,2%	4,9%	4,2%	2,7%	0,6%
	m	1.934	81	72	79	99	92	85	114	114	149	106	123	147	203	112	119	94	81	52	12
Zbirno	m	943	44	31	37	51	49	43	57	59	82	50	64	75	100	60	56	41	25	15	4
	ž	991	37	41	42	48	43	42	57	55	67	56	59	72	103	52	63	53	56	37	8
Dračevo Polje	sv.	13	1	-	-	-	-	-	2	1	-	-	3	-	2	1	1	-	1	1	-
	m	7	1	-	-	-	-	-	-	1	-	-	2	-	1	-	1	-	-	1	-
	ž	6	-	-	-	-	-	-	2	-	-	-	1	-	1	1	-	-	-	1	-
Marinje Zemlje	sv.	63	1	2	-	3	2	5	-	1	1	2	4	12	12	6	2	1	5	4	-
	m	33	1	-	-	3	2	2	-	-	1	1	6	8	4	1	-	2	3	-	-
	ž	30	-	2	-	-	2	3	-	1	-	1	3	6	4	2	1	1	3	1	-
Milna	sv.	30	-	-	-	-	-	-	-	3	1	1	4	8	5	3	3	2	-	-	-
	m	17	-	-	-	-	-	-	-	1	1	-	2	4	4	3	2	-	-	-	-
	ž	13	-	-	-	-	-	-	-	2	-	1	2	4	1	1	2	-	1	2	-
Plisko Polje	sv.	19	-	-	-	-	-	1	4	-	1	2	2	2	4	1	1	1	-	-	-
	m	10	-	-	-	-	-	1	2	-	1	1	1	1	1	1	-	1	-	-	-
	ž	9	-	-	-	-	-	-	2	-	-	1	1	1	3	-	1	-	-	-	-
Podselje	sv.	19	1	-	-	1	3	2	1	-	2	1	1	1	3	1	1	-	-	-	1
	m	12	1	-	-	1	2	2	-	-	-	1	1	-	3	1	-	-	-	-	-
	ž	7	-	-	-	-	1	-	1	-	2	-	-	1	-	1	-	-	-	-	1
Podstražje	sv.	40	2	-	1	-	1	1	2	1	1	2	2	5	6	5	3	2	-	-	-
	m	24	1	-	-	-	1	-	1	1	1	1	4	5	3	2	1	2	-	-	-
	ž	16	1	-	1	-	-	1	1	-	-	1	1	1	3	3	2	-	-	-	-
Rogačić	sv.	12	-	-	-	-	-	-	-	-	1	2	-	2	-	3	3	-	1	-	-
	m	8	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	2	-	3	1	-	1	-	-
	ž	4	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1	-	-	-	2	-	-	-	-	-
Rukavac	sv.	66	2	-	-	1	-	2	3	3	4	3	2	9	17	9	5	4	2	-	-
	m	36	1	-	-	-	-	2	2	1	3	1	2	4	8	6	3	2	1	-	-
	ž	30	1	-	-	1	-	1	2	1	2	2	5	9	3	2	2	1	-	-	-
Vis	sv.	1.672	74	70	78	94	86	75	107	103	137	95	109	111	153	79	98	78	69	46	10
	m	796	39	31	37	47	46	37	53	55	75	44	57	56	69	40	43	34	19	11	3
	ž	876	35	39	41	47	40	38	54	48	62	51	52	55	84	39	55	44	50	35	7

Izvor: Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske

Podaci posebno ukazuju na sljedeće:

- najbrojnije starosne skupine su 40 - 44 i 60 - 64 godina
- posebno se po brojnosti ističe dobna skupina 60 - 64 godina koja čini 10.5 % ukupnog stanovništva; s obzirom na to da se radi o popisu iz 2011. godine, u ovom trenutku ta je skupina već u rasponu 64 - 68 godina
- starosne skupine od 0 - 14 godina su najmalobrojnije ako izuzmemo skupine iznad 80 godina.

Slika 3. Grafički prikaz stanovništva prema starosti (popis 2011.)

Starosna struktura ukazuje na srednjoročnu neodrživost sadašnjih trendova.

Prirodno kretanje stanovništva 2009. - 2014.

Tablica u nastavku prikazuje prirodno kretanje stanovništva u gradu Visu u razdoblju 2009. - 2014.

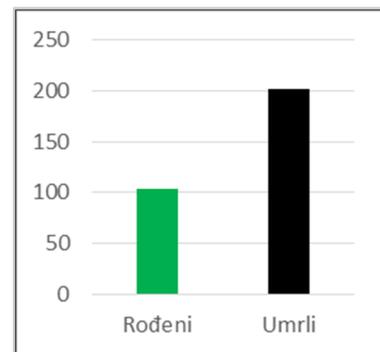
Tablica 2. Prirodno kretanje stanovništva 2009. - 2014. (grad Vis)

	Prirodni prirast		Brakovi		Vitalni indeks (živorodenih na 100 umrlih)
	Rođeni	Umrli	Sklopljeni	Razvedeni	
2009.	18	41	-23	2	43,9
2010.	20	40	-20	15	50,0
2011.	14	34	-20	6	41,2
2012.	24	28	-4	3	85,7
2013.	15	34	-19	7	44,1
2014.	13	25	-12	7	52,0
Ukupno	104	202	-98	40	51,5

Podaci posebno ukazuju na:

- zabrinjavajuće kretanje vitalnog indeksa (51,5), što znači da se godišnje rađa upola manje stanovnika nego što umire
- prosječni broj rođenih u promatranom razdoblju po godini je svega 17,3 i ima dugotrajan trend pada.

Ovakvi pokazatelji zahtijevaju punu pažnju i fokus lokalne samouprave.

Slika 4. Kretanje stanovništva 2009. - 2014.

Kontigent stanovništva

Tablica u nastavku prikazuje kontigent stanovništva grada Visa na dva zadnja provedena popisa (2011. i 2001.).

Tablica 3. Kontingenti stanovništva za grad Vis, popis 2001., 2011.

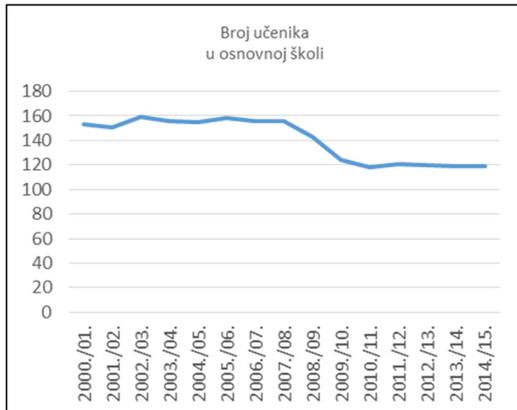
KONTINGENTI STANOVNIŠTVA ZA GRAD VIS, POPISI 2001, 2011															
	Spol	Ukupno	0-6 godina	0-14 godina	0-17 godina	0-19 godina	Žene u fertilejnoj dobi		Radno sposobno stanovništvo (15-64 godine)	60 i više godina	65 i više godina	75 i više godina	Prosječna starost	Indeks starenja	Koefficient starosti
							Svega (15-49 godina)	od toga 20-29 godina							
2011	sv.	1.934	118	232	296	331	-	-	1.232	673	470	239	46,8	203,3	34,8
	m	943	58	112	147	163	-	-	630	301	201	85	45,5	184,7	31,9
	ž	991	60	120	149	168	368	85	602	372	269	154	48,2	221,4	37,5
2001	sv.	1.960	122	273	330	367	-	-	1.097	642	506	232	45,2	174,9	32,9
	m	921	60	138	165	185	-	-	582	259	197	74	42,7	140	28,2
	ž	1.039	62	135	165	182	382	109	515	383	309	158	47,4	210,4	37,1
Promjena sv. (%)		-1%	-3%	-15%	-10%	-10%	-4%	-22%	12%	5%	-7%	3%	4%		
Promjena (aps.)		-26	-4	-41	-34	-36	-14	-24	135	31	-36	7	2		

Podaci posebno ukazuju na:

- značajan pad broja stanovnika u svim dobnim skupinama ispod 20 godina (čak do -15 %)
- značajan pad žena u fertilnoj dobi, posebnu u dobnj skupini 20 - 29 godina (-22 %)
- značajan rast radno sposobnog stanovništva starosti 15 - 64 godina (+12 %).

Ilustrativni primjer - broj učenika u osnovnoj školi

Posebno životan primjer predstavlja kretanje broja učenika u (obaveznoj) osnovnoj školi. U

prikazanom grafikonu vidljiv je pad ukupnog broja učenika u školi u školskim godinama 2008./09. i 2009./10. Do ovoga pada dolazi u trenutku završetka osmoškolskog obrazovanja najvećih generacija koje su u prvim razredima nadomjestile značajno manje razredne skupine.

Iz grafikona je vidljivo da se radi o padu broja učenika s gotovo 160 na približno 120 učenika, što predstavlja pad od gotovo 25 % u svega dvije godine. Nakon toga pada ukupan broj učenika ustalio se na približno 120.

Slika 5. Ilustracija

Izazovi poglavlja:

- prirodno kretanje stanovništva ukazuje na visok rizik od odumiranja otočkog stanovništva; prikazani podaci promatrani u korelaciji sa starosnom strukturom stanovništva, ukazuju na ugroženu regeneraciju stanovništva;
- starosna struktura posebno otežava eventualne aktivnosti koje se mogu poduzeti zbog ograničenih ljudskih potencijala u ranim radno aktivnim godinama.

Preporuke za poglavlje:

- promisliti o programima kojima bi se potaknuo priljev stručnog te radno i reproduktivno aktivnog stanovništva.

2.2. OBRAZOVANJE

Obrazovni sustav u gradu Visu sadrži sve elemente obrazovne vertikale od predškolske do srednjoškolske razine, uz povremeno izvođenje određenih visokoškolskih programa za studente Veleučilišta VERN' iz Zagreba i programa koji se odvijaju u okviru međunarodne studentske razmjene.

Predškolska razina

DJEČJI VRTIĆ „VIS“ (ravnateljica Jelena Radica) prosječno pohađa 60-ak polaznika od jaslčkog do predškolskog uzrasta. Vrtić je 1998. izdvojen iz prostora osnovne škole i premješten u zgradu u kojoj se i danas nalazi. Zgrada vrtića je nedavno obnovljena i nadograđena.

Tablica 4. Broj djece u vrtiću

PEDAGOŠKA GODINA	BROJ NOVOUPISANE DJECE	BROJ DJECE PREDŠKOLSKOG PROGRAMA	UKUPAN BROJ DJECE
2009./10.	18	12	62
2010./11.	16	20	63
2011./12.	19	19	58
2012./13.	18	14	56
2013./14.	22	13	53
2014./15.	30	14	73
Prosjek	21	15	61

Sukladno očekivanjima, nakon obnove vrtića, povećao se broj djece-korisnika, što je jasno vidljivo iz tablice br. xx u 2014./15. pedagoškoj godini.

Obnova vrtićkih kapaciteta velik je doprinos kvaliteti života u gradu i to upravo u najosjetljivijem demografskom segmentu. U narednim godinama novi poboljšani vrtićki kapaciteti trebali bi pridonijeti poboljšanju aktualne demografske slike s obzirom na to da izravno utječu na kvalitetu života djece i roditelja, dvije „najugroženije“ generacijske skupine.

Osnovnoškolska razina

OSNOVNU ŠKOLU „VIS“ (ravnateljica Anela Borčić) pohađa oko 120 učenika. Škola zapošljava 28 djelatnika, od toga 20 nastavnog i stručnog osoblja. Školska zgrada sagrađena je 1964., a od 1975. je u njoj smještena i srednja škola tako da osnovna škola dijeli prostor sa srednjom školom. Ova prostorna kohabitacija uvjetuje organizaciju nastave u dva turnusa, što otežava izvođenje određenih slobodnih aktivnosti.

Tablica 5. Broj učenika u osnovnoj školi

NASTAVNA GODINA	BROJ DJECE U 1. RAZREDU	BROJ DJECE U 8. RAZREDU	UKUPAN BROJ DJECE
2000./01.	27	25	153
2001./02.	27	12	151
2002./03.	19	22	159
2003./04.	15	17	156
2004./05.	22	12	155
2005./06.	13	18	158
2006./07.	17	17	156
2007./08.	17	24	156
2008./09.	10	29	143
2009./10.	11	22	124
2010./11.	14	14	118
2011./12.	17	18	121
2012./13.	18	14	120
2013./14.	15	17	119
2014./15.	17	15	119
Prosjek	17	18	141

Tablica s brojem učenika ukazuje na zabrinjavajuće demografske trendove, što je posebno obrađeno u poglavlju: „Stanovništvo i demografija“.

GLAZBENA ŠKOLA „VIS“ (voditelj Nikša Čapin) zapravo je dislocirani odjel Glazbene škole Josipa Hatzea iz Splita. Škola je smještena u zgradi kulturnog centra i ima 10 - 20 polaznika. Među polaznicima škole uglavnom se regrutira podmladak gradske limene glazbe.

Srednjoškolska razina

SREDNJA ŠKOLA ANTUNA MATIJAŠEVIĆA KARAMANEA (ravnateljica Tončica Poduje Vojković) djeluje u zgradi osnovne škole od 1975. g. pod različitim imenima (Opća srednja škola, Centar za odgoj i usmjereno obrazovanje „Vis“), a od 1992. pod sadašnjim imenom. U školi se nastava izvodi u dva stalna smjera - opća gimnazija i smjer za kuhara/konobara. Ovisno o pojedinoj školskoj godini i iskazanom interesu otvaraju se i smjerovi za turističko-hotelijerske komercijaliste, ekonomiste i hotelijersko-turističke tehničare.

Tablica 6. Broj đaka u srednjoj školi

Školska godina	Upisani	Završeni	Ukupno učenika
2004/05.	25	36	99
2005/06.	25	14	87
2006/07.	30	33	100
2007/08.	31	21	95
2008/09.	32	23	104
2009/10.	31	25	65
2010/11.	29	30	121
2011/12.	26	32	112
2012/13	20	34	106
2013/14	18	29	88

2014/15	26	22	86
Prosjek	27	27	97

U planu je premještanje strukovnog smjera škole u prostore kulturnog centra gdje bi se osigurali odgovarajući prostorni i tehnički uvjeti za kvalitetniju strukovnu naobrazbu s odgovarajućim radilištima i uvjetima za praksu i praktičan rad.

Cjeloživotno i visoko obrazovanje

PRIVATNA ŠKOLA STRANIH JEZIKA „ALTERNATIVA“ (voditeljica Hajdi Klarić) izvodi nastavu iz engleskog, talijanskog, njemačkog i francuskog jezika u prostorima kulturnog centra. Škola ima ukupno oko 80 polaznika različite dobi.

VERN' VIS ISLAND SCHOOL (ekspozitura Veleučilišta VERN' iz Zagreba) smještena je u staroj

Slika 6. Fotografija xxx
Izvor: Veleučilište VERN'

zgradi osnovne škole, sagrađenoj 1901. Zgrada je renovirana prije par godina i od tada je otvorena jedna etaža ovoga akademskog centra, u kojoj se u semestralnoj dinamici održavaju modularni programi različitih studijskih programa Veleučilišta VERN', kao i različiti skupovi konferencijskog karaktera. U perspektivi u centru bi se trebala odvijati dva stalna visokoobrazovna studijska programa (turizam i poduzetništvo), modularni

programi dislocirane redovne nastave iz matične ustanove iz Zagreba, razmjenski semestri za međunarodne i domaće studente, programi cjeloživotnog obrazovanja te različiti programi akademskoga, stručnog i poslovnog konferencijskog karaktera.

Obrazovna struktura stanovništva iznad 15 godina prikazana je u tablici xx (popis 2011). Iz prikazanog vidljivo je sljedeće:

- **Bez završene osnovne škole je 8 % populacije.** Ovo se praktički isključivo odnosi na populaciju stariju od 55 godina pa ne predstavlja aktualni problem. Mlađe generacije sve i u potpunosti završavaju osnovnu školu.
- **Završenu samo osnovnu školu ima 21 % populacije.** Ni ovaj podatak nije zabrinjavajući jer je vidljivo da generacije od 20 do 39 godina u vrlo visokom postotku završavaju srednjoškolsko obrazovanje, a mlađa generacija još je u procesu završavanja.
- **Završenu srednju školu ima 55 % populacije.** Ovaj podatak ukazuje na nedovoljnu visoku stopu maturanata koji nastavljaju obrazovni ciklus te uspješno završavaju neki visokoobrazovni program. Trebalo bi težiti smanjenju ovog udjela, uz povećanje udjela visokoobrazovanog stanovništva prema 25 % i više.

- **Završen neki vid visokog obrazovanja ima 16 % populacije.** Kao što je već navedeno, lokalna samouprava trebala bi tražiti načine kako povisiti udjel fakultetski obrazovanog stanovništva.

Po popisu iz 2011. pismeno je 99,5 % (9) stanovništva što je u potpunosti zadovoljavajuće.

Tablica 7. Stanovništvo staro 15. i više godina prema najvišoj završenoj školi, starosti i spolu, popis 2011.

STANOVNIŠTVO STARO 15 I VIŠE GODINA PREMA NAJVIŠOJ ZAVRŠENOJ ŠKOLI, STAROSTI I SPOLU, POPIS 2011.												
Starost	Spol	Ukupno	Bez škole	1 - 3	4 - 7	Osnovna škola	Srednja škola ¹⁾	Visoko obrazovanje				Nepoznato
				razreda osnovne škole	razreda osnovne škole			Svega	Stručni studij ²⁾	Sveučilišni studij ³⁾	Doktorat znanosti	
15-19	sv.	99	-	-	1	80	18	-	-	-	-	-
	m	51	-	-	-	41	10	-	-	-	-	-
	ž	48	-	-	1	39	8	-	-	-	-	-
20-24	sv.	92	-	-	-	3	84	5	2	3	-	-
	m	49	-	-	-	2	45	2	-	2	-	-
	ž	43	-	-	-	1	39	3	2	1	-	-
25-29	sv.	85	1	-	-	2	66	16	6	10	-	-
	m	43	1	-	-	2	37	3	2	1	-	-
	ž	42	-	-	-	-	29	13	4	9	-	-
30-34	sv.	114	1	-	-	6	81	26	9	17	-	-
	m	57	1	-	-	5	46	5	2	3	-	-
	ž	57	-	-	-	1	35	21	7	14	-	-
35-39	sv.	114	-	-	-	7	86	21	6	15	-	-
	m	59	-	-	-	5	47	7	2	5	-	-
	ž	55	-	-	-	2	39	14	4	10	-	-
40-44	sv.	149	-	-	-	25	93	31	9	22	-	-
	m	82	-	-	-	13	52	17	5	12	-	-
	ž	67	-	-	-	12	41	14	4	10	-	-
45-49	sv.	106	-	-	1	16	74	15	4	11	-	-
	m	50	-	-	1	6	36	7	-	7	-	-
	ž	56	-	-	-	10	38	8	4	4	-	-
50-54	sv.	123	-	-	-	12	86	25	11	14	-	-
	m	64	-	-	-	5	42	17	7	10	-	-
	ž	59	-	-	-	7	44	8	4	4	-	-
55-59	sv.	147	-	-	3	21	94	29	11	18	-	-
	m	75	-	-	1	9	48	17	5	12	-	-
	ž	72	-	-	2	12	46	12	6	6	-	-
60-64	sv.	203	3	1	7	41	111	40	22	18	-	-
	m	100	1	-	1	9	65	24	14	10	-	-
	ž	103	2	1	6	32	46	16	8	8	-	-
65-69	sv.	112	-	-	2	25	54	31	14	17	-	-
	m	60	-	-	1	9	30	20	7	13	-	-
	ž	52	-	-	1	16	24	11	7	4	-	-
70-74	sv.	119	3	1	22	34	44	15	9	6	-	-
	m	56	-	-	6	16	23	11	7	4	-	-
	ž	63	3	1	16	18	21	4	2	2	-	-
75 i više	sv.	239	7	10	74	78	53	16	8	8	-	1
	m	85	2	3	16	27	24	13	7	6	-	-
	ž	154	5	7	58	51	29	3	1	2	-	1
Ukupno	sv.	1.702	15	12	110	350	944	270	111	159	-	1
	sv. %		1%	1%	6%	21%	55%	16%	7%	9%	-	0%
	m	831	5	3	26	149	505	143	58	85	-	-
	ž	871	10	9	84	201	439	127	53	74	-	1

Izazovi poglavlja:

- nedostatak redovnih visokoobrazovnih sadržaja u gradu što otežava nastavak školovanja na fakultetskoj razini te doprinosi odljevu mladih perspektivnih ljudi
- neodgovarajući uvjeti za rad strukovne srednje škole
- nedostatak programa cjeloživotnog obrazovanja
- manjak domicilnih nastavničkih kapaciteta.

Preporuke za poglavlje:

- provesti projekt preseljenja strukovne srednje škole u novi, adekvatniji prostor te ga primjereno opremiti
- poticati partnerstva s ustanovama koje izvode programe cjeloživotnog obrazovanja te poticati i podržavati lokalno stanovništvo na pohađanje programa
- pružanje podrške mogućim partnerima za razvoj redovitih visokoobrazovnih sadržaja namijenjenih vanjskom, ali i domicilnom stanovništvu
- uvesti programe stipendiranja viških studenata (uz obavezu povratka u Vis)
- promisliti o načinima podrške uz koju bi se u Vis na dulje razdoblje doveo stručni nastavni kadar (preporuka vrijedi za sve razine obrazovanja).

2.3. KULTURA I BAŠTINA

Kulturne ustanove, prostor, programi i manifestacije

U gradu Visu djeluje nekoliko kulturnih ustanova od bitnog značaja za kvalitetu života lokalne zajednice. Ove ustanove, zajedno s prostorima u kojima su smještene, programima koji se u njima izvode i manifestacijama koje organiziraju, tvore kulturnu infrastrukturu viške komune.

- **GRADSKA KNJIŽNICA I ČITAONICA „VIS“** (ravnateljica Sanja Tanta) - knjižnica ima oko 14.400 primjeraka knjiga i više od 700 korisnika. Djeluje od 1999. u prostorima kulturnog centra (bivšeg doma JNA).
- **„MUZEJ“** - Arheološka zbirka „Issa“ (voditelj Boris Čargo) predstavlja ispostavu Arheološkog muzeja Split, utemeljenu 1983. Muzej je smješten u nekadašnjoj austrijskoj utvrdi Gospina tvrđava/Batarija. Zbirka je uglavnom sastavljena od predmeta iz antičkog grčkog grada Isse, kao i prapovijesnih nalaza iz drugih dijelova otoka. Prema određenim stručnim procjenama radi se o najbogatijoj i najznačajnijoj zbirci grčkih spomenika u Hrvatskoj. Muzej planira proširenje zbirke i na rimsko razdoblje. Također, u nadležnosti Muzeja je i prezentacija helenističke nekropole na Martvilu i rimskih termi.
- **AMATERSKO KAZALIŠTE RANKA MARINKOVIĆA** (voditelj Lenko Blažević) djeluje od 1996. g. u zgradi Hrvatskog doma. Viško je kazalište do sada postavilo 14 predstava. Ljeti koriste pozornicu u dvorištu Gospine tvrđave.
- **HRVATSKA GLAZBA VIS** (voditelj Dinko Karuza) pučka je viška limena glazba/orkestar koja prema dostupnim podacima postoji preko 160 godina i broji oko 25 glazbenika.
- **OGRANAK MATICE HRVATSKE VIS** (predsjednica ogranaka Dobrila Cvitanović) osnovan je krajem 19. st. i okuplja lokalne članove Matice hrvatske. Ogranak izdaje časopis „Hrvatska zora“ i organizira tematske skupove iz područja kulture.
- **MEMORIJALNA ZBIRKA RANKA MARINKOVIĆA** (voditeljica Anči Fabijanović) djeluje od 2008. Izložbeni prostor zbirke nalazi se u kulturnom centru.
- **MEŠTROVIĆEVA GALERIJA** je privatna galerija unuke Ivana Meštrovića. Galerija je smještena u Jakinovom dvoru i otvorena za javnost u večernjim satima tijekom srpnja i kolovoza.
- **HRVATSKI DOM** ili “viški hram kulture“ imponantna je građevina sagrađena u neogotičkom stilu u drugoj polovici 19. st. na gradskoj rivi u predjelu Luka. Hrvatski dom tradicionalno je središte kulturnog i društvenog života grada Visa. U njegovoj dvorani s oko 200 mjesta izvode se glazbene, kazališne i kinopredstave te održavaju skupovi od društvenog i političkog značaja. U okrilju doma pokuse održavaju gradska limena glazba i amatersko kazalište. U Domu je 1944., u jeku II. svjetskog rata, obnovljeno i djelovanje nogometnog kluba „Hajduk“, koji je do kraja rata nastupao kao reprezentacija NOVOJ-a, što je i obilježeno simboličkim postavljanjem spomen ploče u zgradi Doma.

- **VIŠKI KULTURNI CENTAR** (bivši Dom JNA) udobljuje različite institucije, udruge i sadržaje. U njemu je smještena gradska knjižnica i čitaonica, Memorijalna zbirka Ranka Marinkovića, škola stranih jezika, a u njega bi prema planovima trebala biti premještena i srednja ugostiteljska škola. Prostor u centru za svoje probe koriste i muška klapa „Liket“, ženska klapa „Issa“, mandolinski orkestar „Mareta“ te neke od udruga civilnog društva. U sklopu centra nalazi se i gradska vijećnica. Prostor je u nadležnosti lokalne uprave.
- **LJETNO KINO „HRID“** uređeno je 1964. na prostoru unutar kamenih zidova bivših dvorišta i perivoja viških ljetnikovaca iz 16. i 17. st. Kino se nalazi neposredno uz more u predjelu Smiderevo i otvoreno je u razdoblju lipanj-rujan. Kapacitet kina je oko 140 mjesta. Osim filmskih projekcija u kinu se povremeno održavaju i koncerti.
- **KINOPROGRAM** - izvan sezone kinoprogram se odvija u redovitoj dinamici od dvije projekcije tjedno u dvorani Hrvatskog doma. Dvorana je nedavno uz pomoć Hrvatskog audiovizualnog centra opremljena suvremenom projekcijskom opremom. Program se ljeti u intenzivnijoj dinamici odvija u već spomenutom Ljetnom kinu „Hrid“.
- **VIŠKO KULTURNO LJETO** tradicionalna je manifestacija koja se svake godine tijekom srpnja, kolovoza i rujna održava u gradu Visu na različitim gradskim lokacijama. Program Viškog ljeta obuhvaća različite kulturne sadržaje, od koncerata rock, jazz, tradicijske i klasične glazbe, kazališnih predstava, kreativnih radionica, promocija knjiga i časopisa, filmskih projekcija, pjesničkih večeri, nastupa gradske limene glazbe, pa do viškog plivačkog maratona i vinarskih fešti uz klapsku pjesmu. U sklopu Viškog ljeta održava se i Festival orgulja u crkvi Svetog Jerolima na Prirovu.
- **ANATOMIJA OTOKA** je međunarodna stručna manifestacija (odnosno „ciklus simpozija i radionica“) koja se u organizaciji udruge „Anatomija otoka - centar za istraživanje i razvoj“ tijekom rujna održava na otoku Visu. U fokusu ove manifestacije su „interdisciplinarna znanja o otocima, otočnim zajednicama i modelima otočnog razvoja, prijenosa toga znanja različitim oblicima edukacije te primjene znanja implementacijom razvojnih projekata na otocima.“ Na simpozijima Anatomije otoka sudjeluju stručnjaci iz različitih znanstvenih disciplina (arhitekture, urbanizma, geografije, arheologije, etnologije, ekonomije, sociologije, agronomije, kulturne antropologije...), kao i predstavnici lokalne samouprave i udruge te pojedinci uključeni u otočne razvojne programe.

Kulturno-povijesni resursi

Prostor grada i otoka Visa obiluje kulturno-povijesnom baštinom iz različitih razdoblja više povijesti i arheološkim nalazištima iz antičkog razdoblja. Dio te baštine još nije do kraja istražen, arheološki i znanstveno obrađen te stavljen u funkciju, no, ona u svome materijalnom i nematerijalnom obliku predstavlja važan razvojni resurs grada i otoka Visa u spoznajnom, edukativnom, kulturnom, ali i turističko-komercijalnom smislu.

- **ANTIČKI ARHEOLOŠKI LOKALITETI I MUZEJSKA ZBIRKA** - već je spomenuto da viška muzejska zbirka i arheološka nalazišta predstavljaju zbirku najbogatijih i najznačajnijih starogrčkih spomenika u Hrvatskoj. Ostaci grčkog polisa Isse (nekropola Martvilo,

neotkopani grad na brdu Gradina ...) i rimskih antičkih slojeva (terme, teatar na Prirovu ...), kao i hipotetski (još nelocirani i neistraženi) ranosrednjovjekovni starokršćanski spomenici, izazov su za istraživače, ali i potencijal za različite inovativne projekte i obogaćivanje kulturno-turističke ponude grada Visa.

- **NARATIV O NAJVAŽNIJOJ I NAJSTARIJOJ GRČKOJ KOLONIJI**, odnosno polisu u hrvatskom dijelu Jadrana.
- **VIŠKE RENESANSNE PALAČE** (Gariboldi, Zamberlin, Dojmi, Mardešić, Tramontana, Jakša ...) - prema riječima povjesničarke umjetnosti Katarine Horvat-Levaj, ove renesanse palače, mahom hvarske vlastele (Vis je bio dio Hvarske komune), odlikuju se jednim sasvim osobitim spojem ladanjske i fortifikacijske arhitekture, karakteristične za poluurbana jadranska naselja bez gradskih zidina. Poseban značaj ovim „ladanjskim ambijentima“ daje i povezanost s nekim od istaknutih figura hrvatske renesansne književnosti poput Petra Hektorovića, Hanibala Lucića i Marina Gazarovića.
- **FORTIFIKACIJE** (George/Fortica, Wellington, Hoste, Bentinck/Terjun/Torjun, Robertson, kula Perast, Levaman/Gospina tvrđava/Batarija ...) - viško područje odlikuje velik broj relativno dobro očuvanih fortifikacijskih instalacija izgrađenih u različitim razdobljima viške povijesti.
- **NARATIV O VIŠKIM POMORSKIM BITKAMA** (Mali i Veliki viški boj) - dvije pomorske bitke iz 19. st. (1811. i 1866.) trajno su obilježile višku povijest i oblikovale lokalni narativ o tim događajima u kojima je lokalna viška povijest u interakciji s glavnim tokovima europske povijesti.
- **NARATIV O ENGLESKOJ VOJNOJ PRISUTNOSTI NA OTOKU** (engleska uprava, gradnja fortifikacija, društvena interakcija s otočkim stanovništvom ...).
- **INSTALACIJE IZ II. SVJETSKOG RATA I IZ RAZDOBLJA JNA.**
- **NARATIV O ULOZI VISA U II. SVJETSKOM RATU I BORAVKU VRHOVNOG ŠTABA NA VISU.**
- **VILLE RUSTICE** u unutrašnjosti otoka.
- **PODMORSKI ARHEOLOŠKI LOKALITETI** - viški akvatorij sadrži određeni broj podmorskih arheoloških nalazišta s artefaktima od antičkih vremena do novije viške povijesti.
- **SAKRALNI OBJEKTI** (franjevački samostan na Prirovu s crkvom Svetog Jerolima, Gospa od spilica, Sveti Duh, crkva Svetog Ciprijana i Justine ...).
- **VIŠKA ČAKAVICA/COKAVICA**, odnosno viški jezik (nematerijalna baština).
- **TRADICIJA KLAPSKE PJESME.**

Izazovi poglavlja:

- manjak adekvatnog kadra za više istovremenih ambicioznijih projekata
- nepostojanje sustavne kulturne politike i komunikacije između različitih institucija i razina upravljanja
- nesustavno upravljanje resursima
- niska razina suradnje s turističkom zajednicom

- izrazita sezonalnost u korištenju većine resursa
- pasivnost lokalnog stanovništva i inertnost mlađe populacije.

Preporuke za poglavlje:

- mogućnost apliciranja za sredstva iz EU fondova
- mogućnost interakcije i partnerstva s turističkim sektorom i razvojnim planovima
- interes posjetitelja Visa za drugačijim turističkim sadržajima
- inovacijski potencijali u prezentaciji i komercijalizaciji baštine
- mogućnost uspostavljanja suradnje i umrežavanje sa sličnim komunama na Mediteranu
- osnivanje arheoloških, restauratorskih i konzervatorskih radionica
- organizacija stručnih, znanstvenih i poslovnih konferencija.

2.4. KOMUNALNA INFRASTRUKTURA

Glavninu poslova u domeni komunalnih djelatnosti obavlja Gradina Vis d.o.o., trgovačko društvo za obavljanje komunalne djelatnosti i pružanje usluga u nautičkom turizmu na području grada Visa. Društvo je osnovano 20. kolovoza 2014. godine upisom u sudski registar Trgovačkog suda u Splitu. Nastalo je spajanjem društava Gradina d.o.o. za komunalne djelatnosti i Issa Adria Nautika d.o.o. za pružanje usluga u nautičkom turizmu, oba u 100 % vlasništvu grada Visa.

Osnovne djelatnosti društva su održavanje čistoće, sakupljanje i odlaganje komunalnog otpada, usluge u nautičkom turizmu, održavanje javnih površina i parkova, upravljanje tržnicom i ribarnicom, održavanje i upravljanje grobljima, pogrebne usluge, djelatnost parkinga te kinoprikazivačka djelatnost.

Odlaganje otpada

Jedna od primarnih djelatnosti poduzeća GRADINA VIS d.o.o. - za komunalne djelatnosti i pružanje usluga u nautičkom turizmu je prikupljanje i odlaganje komunalnog otpada na odlagalište Wellington.

Po kategorizaciji odlagalište Wellington spada u službena odlagališta, koristi se od 1963. godine, a smješteno je istočno od najbliže građevinske zone grada na udaljenosti od oko 2.800 m. Površina na kojoj je odložen otpad iznosi oko 3 ha, a okoliš odlagališta su šuma i makija. Odlagalište nije ograđeno i ne postoji objekt za zaposlene, ali postoji videonadzor što dobro preventivno djeluje na pokušaje nelegalnog odlaganja opasnih vrsta otpada. U razdoblju turističke sezone odlagalište je svakodnevno čuvano od 8 do 16 sati.

Prema postojećim podacima, u prosjeku se dnevno odlaže oko dvije t komunalnog otpada, a osim komunalnog otpada odlaže se građevinski, glomazni i druge vrste otpada. Procjenjuje se da je do danas na odlagalištu ukupno odloženo oko 35.000 t komunalnog otpada.

Na odlagalištu se otpad djelomično kompaktira, poravnava i prekriva zaštitnim slojem zemlje, tako da je odloženi otpad najvećim dijelom zaštićen od nekontroliranog djelovanja ptica i životinja, dok se deratizacija i dezinfekcija provode dva puta godišnje. Motrenje vode, zraka i buke u zoni odlagališta ne provodi se.

Odlagalište otpada nema sustav sakupljanja i obrade procjednih voda (one iz trupa odlagališta idu izravno u podzemlje), otplinjavanja i iskorištavanja deponijskog plina, nema osiguran zaštitni protupožarni pojas niti osiguranu vodu za gašenje, pa time nema glavne pretpostavke sanitarnog deponija, stoga ga što prije treba sanirati i modernizirati.

Način sakupljanja otpada na području grada Visa

Organiziranim skupljanjem i odvozom komunalnog otpada obuhvaćena su sva kućanstva i svi gospodarski subjekti. Također su organiziranim skupljanjem i odvozom obuhvaćena i mjesta Rukavac, Marine Zemlje, Podselje, Podstražje, Plisko Polje, Milna, Ženka, Rogačić, Parja, Brgujac i Stončica, tako da je organiziranim skupljanjem i odvozom komunalnog otpada na području grada Visa obuhvaćeno oko 99 % stanovništva.

Sustav prikupljanja komunalnog otpada na području grada dijeli se na:

- sustav prikupljanja komunalnog otpada iz kućanstava: prikuplja se u plastičnim posudama (kantama od 120/140 i kontejnerima od 1.100 litara) koje su konstruirane tako da onemogućuje rasipanje otpada te širenje prašine i neugodnih mirisa;
- sustav prikupljanja otpada nastalog na javnim prometnim površinama - prikuplja se pomoću malih specijalnih vozila zapremine 1-1,5 m³ uz pomoć posuda zapremine 120 l ili spremnika specijalnog vozila - čistilice, zapremine 1,3 m³;
- sustav prikupljanja glomaznog otpada - glomazni otpad prikupljaju specijalna vozila;
- sustav prikupljanja tehnološkog otpada - tehnološki otpad prikupljaju specijalna vozila.

Odnedavno se na području grada Visa provodi odvojeno skupljanje otpada, ali na području grada (kao ni otoka) ne postoji centar za reciklažu u kojem bi građani mogli tijekom cijele godine besplatno odložiti pojedine frakcije otpada kao što su: papir i karton, plastika, staklo, najlonske folije, otpadno željezo i drugi metali, električna i elektronička oprema i uređaji, drvo (dijelovi namještaja), stare i istrošene baterije i akumulatori, automobilske gume, te otpadna jestiva i motorna ulja.

Dinamika odvoza komunalnog otpada različita je tijekom zimskog i ljetnog razdoblja. Tijekom turističke sezone (od 1. lipnja do 30. rujna) odvoz otpada odvija se za naselje Vis svaki dan dva puta, dok za ostala naselja jednom svaki dan, osim nedjelje. Odvoz otpada u razdoblju van turističke sezone (od 1. listopada do 31. svibnja) odvija se za naselje Vis jednom svakim danom, dok se za druga naselja Grada Visa odvoz obavlja dva puta tjedno.

Odvoz komunalnog otpada obavlja se sljedećim prijevoznim sredstvima:

- kamion smečar - Mercedes TS80 - 12 m³, godina proizvodnje 1996.
- kamion smečar - TAM 130 - 9 m³, godina proizvodnje 1991.
- kamion TAM 2001, godina proizvodnje 1988.
- kamion IVECO, godina proizvodnje 2005.

Prikupljanje glomaznog otpada obavlja se prema godišnjem programu.

Vodoopskrba

Otok Vis je jedan od rijetkih otoka koji iz lokalnih izvora, odnosno kaptaža, osigurava sadašnje potrebe za vodom. Cjelokupna vodoopskrba Visa zasniva se na eksploataciji slatkovodne leće na lokaciji Korita, a u ljetnom razdoblju zbog povećane potrošnje koristi se i izvor Pizdica (8,1 l/sek). Vodoopskrbnim sustavom upravlja gradsko komunalno poduzeće VODOVOD I ODVODNJA VISA d.o.o.

Crpilište Korita središnji je objekt vodoopskrbnog sustava otoka Visa. Smješteno je u unutrašnjosti otoka, neposredno uz prometnicu Vis-Komiža. Na lokaciji crpilišta nalazi se crpna stanica Korita i pet bušenih bunara, od kojih su četiri u funkciji. Kvaliteta zahvaćene vode na crpilištu je jako dobra, a salinitet vode je znatno ispod dopuštenih vrijednosti. Dezinfekcija vode obavlja se kloriranjem na distribucijskim cjevovodima na izlazu iz crpnog bazena. Trenutačni radni kapacitet crpilišta iznosi do 38 l/s.

Voda se iz podzemlja zahvaća bunarskim crpkama te se tlačnim cjevovodima transportira u bazen crpne stanice Korita, odakle se dalje distribuira do potrošača u tri pravca:

- pravac Komiža (tlačni cjevovod)
- pravac Vela glava (tlačni cjevovod)
- pravac Vis (gravitacijski cjevovod).

Vodoopskrbna mreža izgrađena je većim dijelom od azbest-cementnih cijevi, a na kraćim dionicama i od čeličnih. Na pojedinim dionicama sustava na kojima je izvršena rekonstrukcija postojećih cjevovoda postavljene su PEHD cijevi.

Konfiguracija terena i prostorni raspored potrošača u odnosu na vodozahvatne objekte uvjetovali su izgradnju vodoopskrbne mreže s velikim brojem vodosprema i prekidnih komora. Područje grada Visa iz izvora Korita snabdijeva se iz dva smjera:

- prvi smjer ide u smjeru Visa, voda gravitacijom dolazi u vodospreme Vis II (kota dna 81,8 m.n.m., zapremine 1.000 m³), odatle ide u VS „Bandirica“ (zapremine 100 m³) i Vis I „Kut“ (kota dna 99.5 m.n.m, zapremine 200 m³)
- drugi smjer ide iz vodospreme „Borovik“ koji se nalazi na teritoriju grada Komiže (kota dna 249,16 m.n.m, zapremine 320 m³), odatle prema Pliskom polju do vodospreme „Čunkovica“ (kota dna 161,9 m.n.m, zapremine 1.385 m³). S toga magistralnog pravca odvaja se ogranak prema vodospremi „Marine zemlje“ (kota dna 159.75 m.n.m, zapremine 100 m³).

Opremanjem sustava mjerno-regulacijskim uređajima omogućeno je praćenje rada i upravljanje sustavom, što je vrlo važno za upoznavanje mehanizma rada prirodne podzemne akumulacije (slatkovodne leće).

Odvodnja i pročišćavanje otpadnih voda

Kanalizacijski sustav grada Visa većim je dijelom izgrađen prema važećoj projektnoj dokumentaciji, i na njega je trenutno priključeno oko 60 % domaćinstava. Obalni kolektor s crpnom stanicom, tlačnim cjevovodima, gravitacijskim cjevovodima i pročištačem I. stupnja čine sustav na koji se priključuje cjelokupna kanalizacijska mreža grada. Osnovna uloga mehaničkog uređaja za pročišćavanje otpadnih voda je pročišćavanje do stupnja kakvoće koji osigurava da otpadna voda neće značajno pogoršati i ugroziti prirodno stanje okoliša.

Primarna obrada otpadnih voda u mehaničkom pročištaču odvija se pomoću grube rešetke na kojoj se zaustavlja krupni otpad, a zatim se obrada otpadne vode provodi u kompaktnom uređaju koji se sastoji od fine rešetke i taložnice. Prikupljene otpadne vode nakon mehaničkog se pročišćavanja slobodno ispuštaju u otvoreno more na dva mjesta (za područje naselja Luka u blizini objekta Fortica, a za naselje Kut u blizini objekta Češka vila).

Svi su objekti sustava dimenzionirani za predviđeni razvoj grada Visa do 2030. godine, osim uređaja za pročišćavanje u kojem se vrši samo mehaničko pročišćavanje pa ga treba u što skorije vrijeme modernizirati.

Sustav odvodnje oborinskih voda je djelomično odvojen pa se tako prikupljene vode bez ikakvog pročišćavanja ispuštaju izravno u more. Oborinske se vode uglavnom rigolima i površinskim

kanalima odvode do mjesta na kojima se infiltriraju bez posljedica na okolno zemljište, odnosno u more u naseljima na obali.

Dio oborinskih voda (s krovova kuća i postojećih naplava) i dalje se skuplja u postojećim privatnim i javnim cisternama, uglavnom za poljoprivredne potrebe.

Energetski sustav

Elektroopskrbni sustav grada Visa dio je cjeline elektroopskrbnog sustava otoka Visa. Specifičnost otoka Visa je u velikoj udaljenosti od elektroenergetske mreže Hrvatske, što uvjetuje relativno velike jedinične investicijske troškove i što je dovelo do dugogodišnjeg odlaganja investiranja u osnovni elektroenergetski sustav.

Osnovno napajanje otoka Visa električnom energijom osigurava se iz transformatorske stanice 110/35 kV "Stari Grad" na otoku Hvaru preko 35 kV veze pomoću dva podmorska kabela 35 kV, koja je s elektroenergetskim sustavom RH povezana dalekovodom 110 kV „Stari Grad-Nerežišća“ na Braču (ukupne dužine trase 19.2 km, uključivo i podmorski kabel od uvale Slatina-Brač do uvale Travna na Visu, dužine 4.5 km; prijenos 62 MVA).

Polaganjem kableske veze iz TS 110/35 kV Stari Grad preko TS 35/10 kV Hvar do TS 35/10 kV Vis u 2001. g., instalirane snage 2x8 MVA (trenutno u pogonu transformatori 2x4 MVA), za izvjesno je vrijeme saniran najosjetljiviji dio sustava napajanja otoka. Mjesečna potrošnja el. energije kreće se u rasponu od 1.200.000 kWh do maksimalno 2.200.000 kWh.

Dalekovodi su uglavnom od bakra nedovoljnog presjeka (pretežno 25 i 16 mm²) izvedeni na betonskim stupovima, koji su zbog utjecaja posolice u kritičnom stanju. Posljednjih godina obavljeno je kabliranje sredjonaponske električne mreže, čime se osjetno popravila situacija elektroopskrbe u urbanim dijelovima otoka i grada Visa.

Pokrivenost otoka i grada Visa električnom mrežom je 99 %, a broj priključaka premašuje broj stalno nastanjenih kućanstava, što ukazuje na velik broj kuća za odmor.

Nekonvencionalni izvori energije

Prema Strategiji prostornog uređenja Republike Hrvatske i Strategiji energetske razvitka prioriteti su štednja i racionalno korištenje energije, uključivo i razvoj svih domaćih nekonvencionalnih izvora energije (energija sunca, vjetra i bioenergija). Karakteristika tih izvora je niska gustoća i nestabilnost energetske dotoka, zbog čega oni za sada u postojećem konvencionalnom energetske sustavu imaju samo marginalni karakter.

Na području grada i otoka Visa ne postoje nekonvencionalni izvori energije za javnu upotrebu, niti studija korištenja alternativnih izvora energije, ali se pojavljuju inicijative za edukaciju zainteresiranih poduzetnika o uvođenju obnovljivih izvora energije (solarne elektrane).

U suradnji s tvrtkom Končar d.d. iz Zagreba priprema se projekt izrade solarne elektrane snage do 3 MW koja bi se bazirala na oko 50.000 m² solarnih panela. S tim u vezi potrebno je realizaciju tog projekta podržati kroz predstojeće izmjene i dopune PPU-a Grada Visa.

Telekomunikacijski sustav

Telekomunikacijski sustav čine telekomunikacijske mreže za pružanje telekomunikacijskih usluga (fiksna i mobilne) te organizacijski dijelovi i sredstva za eksploataciju i održavanje TK mreže. Telekomunikacijska mreža sastoji se od čvorova komutacije prijenosnih medija i uređaja te terminala u fizičkom smislu, kao i programa (software) za upravljanje i nadzor tih dijelova telekomunikacijske mreže.

Osnovu telefonske mreže čine četiri pretplatnička stupnja (UPS), a od toga su dva pretplatnička stupnja (UPS), instalirana na području grada Visa u naseljima Vis i Podstražje. UPS-ovi su međusobno povezani svjetlovodnim sustavom prijenosa (između UPS-a položen je svjetlovodni kabel).

Telefonska mreža na području grada Visa kapacitetom zadovoljava potrebe postojećih naselja. Korisnički vodovi kojima su telefonski pretplatnici povezani na komutacijske čvorove položeni su gotovo u svakoj ulici i do svakog objekta, uglavnom podzemno kabelima s bakrenim vodičima ili nadzemnim zračnim kabelom također bakrenim vodičima presjeka 0,4 mm.

Dostignuti stupanj razvoja telefonske mreže otoka je na europskoj razini s oko 63 GTP/100 stanovnika s potpuno digitaliziranom mrežom. Zbog starosti jednom dijelu mreže u bliskoj budućnosti predstoji rekonstrukcija, a time i izjašnjavanje operatera o interesu za ulaganje u fiksnu mrežu.

Zadnjih godina je mobilna telefonija u izuzetnom porastu, tako da je većina otoka pokrivena s više pokretnih radiotelefonskih mreža: analognom NMT mrežom, komercijalnog naziva Mobitel i digitalnim GSM mrežama:

- digitalnom GSM mrežom, komercijalnog naziva Cronet (bazna postaja instalirana na lokalitetu «Brguljac»)
- digitalnom GSM mrežom, komercijalnog naziva VIP-net (bazne postaje instalirane na lokacijama «Jastog», »Brguljac» i «Korita»)
- digitalnom GSM mrežom, komercijalnog naziva Tele2.

Osnovna telekomunikacijska usluga koja po značaju višestruko nadilazi sve ostale usluge, svakako je prijenos govornih informacija kroz nepokretnu i pokretnu telefonsku mrežu. S obzirom na izgrađenost telefonske mreže, kako nepokretne tako i pokretnih, ova je usluga dostupna cjelokupnom pučanstvu.

Opseg usluga je u skladu s potrebama korisnika, a korištenje je moguće na cijelom području otoka Visa. Na području otoka Visa omogućeno je korištenje svih TK usluga koje su tehnološki razvijene i ekonomski opravdane.

Radio relejna postaja i bazna radijska postaja nalaze se u naselju Vis, a TV odašiljač je u blizini naselja Vis.

Što se tiče kvalitetnog prijama hrvatskih televizijskih programa na području otoka Visa, kao i cijele Dalmacije (i Istre), problem predstavljaju ozbiljne dugotrajne smetnje talijanskih RTV odašiljača, koji emitiraju svoj program na istim frekvencijama kao i hrvatske TV postaje većom snagom od dopuštene međunarodnim sporazumima.

Ocjena stanja komunalne infrastrukture

Grad Vis raspolaže sa svim potrebnim, osnovnim infrastrukturnim objektima, tako da se može reći kako su u tom smislu grad i otok Vis sposobni podržavati društveni razvoj i postojeće gospodarstvo te da tako riješena osnovna infrastruktura može predstavljati temelj za privlačenje i razvoj gospodarskih djelatnosti. Pri tome se razvoj telekomunikacija odvijao znatno brže od planskih pretpostavki i na novoj tehnološkoj osnovi koja je bitno naprednija od planirane. Unatoč tome, u pojedinim dijelovima komunalne infrastrukture uočeni su problemi koji bi, ako se ne riješe na odgovarajući način u dogledno vrijeme, mogli imati negativni utjecaj na rast i razvoj gospodarstva, što je osnova za svekoliki razvoj otoka i grada Visa:

- vodoopskrbni sustav otoka Visa karakteriziraju znatni gubici vode, velik utrošak energije, mala propusna moć pojedinih cjevovoda, ali i opremljenost modernim mjerno-regulacijskim uređajima. Trenutačno crpljene količine vode iznose do 40 l/s. Ove količine uglavnom su dovoljne za zadovoljavanje postojećih vodoopskrbnih potreba domicilnog stanovništva i turista tijekom turističke sezone, ali povremeno dolazi do preopterećenja sustava, što za posljedicu može imati uvođenje redukcija u potrošnji vode;
- nedostatak vode za intenzivniju poljoprivrednu proizvodnju najznačajniji je prirodni ograničavajući činitelj razvoja tržišne poljoprivrede, a rezerve i mogućnosti iskorištavanja podzemnih voda su ograničene. Potpuno prevladavanje tog činitelja tehnički je moguće, ali pretpostavlja velika, za sada nedostižna ulaganja;
- otpadne vode predstavljaju značajan i sve izraženiji problem u svim obalnim naseljima otoka Visa, a naročito onima najvećima. One, naravno predstavljaju potencijalni problem i u naseljima u unutrašnjosti, ali kod naselja na obali ovaj problem ugrožava i glavnu gospodarsku djelatnost - turizam (nedovršen sustav odvodnje otpadnih voda, neadekvatan sustav odvodnje oborinskih voda);
- onečišćenje obalnog mora veće je u izgrađenim područjima uz obalu (Rukavac, Ženka, Milna, Brguljac) kada je ljeti višestruko povećan broj stanovnika bez izgrađenog sustava odvodnje. U tim područjima otpadne vode disponiraju se u vodopropusne "crne jame" što dugoročno nije prihvatljivo rješenje;
- postojeći način napajanja otoka i grada Visa električnom energijom nije zadovoljavajući u svim svojim elementima, a i vrlo je nizak stupanj korištenja obnovljivih izvora energije;
- grad Vis na svom području nema adekvatno riješen problem odlaganja i konačnog zbrinjavanja otpada. Postojeće odlagalište je privremenog karaktera pa ga je potrebno sanirati otvaranjem novog, sanitarno i ekološki uređenog odlagališta;
- grad nema uređaja za separaciju i obradu komunalnog otpada, a ne postoji ni infrastruktura zbrinjavanja tekućeg otpada s brodova i nautičkih plovila;
- postoji stalna i potencijalna opasnost onečišćenja mora od pomorskog prometa.

Budući razvitak grada, ali i otoka Visa u cjelini, potrebno je temeljiti na racionalnom korištenju prirodnih resursa te stvaranju ambijenta za zdrav, ugodan i gospodarski održiv život otočkih stanovnika.

Unaprjeđenje stanja vodoopskrbe

Na području otoka prisutna je potreba za novim rezervoarskim prostorima kako bi se u razdobljima vršne potrošnje vode, tijekom turističke sezone, naselja veće nadmorske visine mogla normalno opskrbljivati pitkom vodom. Dodatne količine vode za razdoblja vršnih opterećenja kroz postojeći vodoopskrbni sustav mogu se osigurati izgradnjom novih vodosprema i crpnih stanica.

Svaki dalji razvoj (kako u smislu širenja mreže, tako i u smislu povećanja potrošnje u sektoru stanovništva, turizma ili poljoprivrede) zahtijeva povećanje postojećih kapaciteta vodocrpilišta ili dopremu dodatnih količina pitke vode s kopna.

Prilikom rješavanja budućih vodoopskrbnih potreba otoka Visa treba voditi računa da težište vodoopskrbe bude na opskrbi iz vlastitih vodnih resursa i da se pri dogradnji i rekonstrukciji sustava što više iskoristi postojeća vodoopskrbna mreža. Ako to ne bude dovoljno, treba realizirati planirano polaganje podmorskog magistralnog cjevovoda s Hvara čime bi se na Vis dovele dodatne količine vode s kopna (iz rijeke Cetine).

Mjere za unaprjeđenje vodoopskrbnog sustava u planskom razdoblju su sljedeće:

- permanentno održavati i obnavljati cjevovodnu mrežu do krajnjih korisnika kako bi se što više smanjili gubici pitke vode prilikom distribucije do krajnjih korisnika zbog starosti vodoopskrbnog sustava;
- uz manja financijska ulaganja u postojeće podzemne cisterne velikih kapaciteta raspoređenih na više mjesta na otoku omogućiti tijekom zimskih mjeseci akumuliranje značajnih količina tehnološke vode koja bi se tijekom ljetnih mjeseci mogla koristiti za navodnjavanje u ekološkoj poljoprivrednoj proizvodnji;
- potrebno je definirati i organizirano nadzirati sanitarne zaštitne zone kaptaža kako bi se osiguralo provođenje zakonom propisanih mjera zaštite zona vodocrpilišta (posebno na područjima izvorišta Korita i Pizdica);
- planirati izradu hidro-geološke studije podzemlja cijeloga otoka Visa zbog utvrđivanja hidrogeoloških odnosa u podzemlju, kako bi se utvrdili podzemni slivovi kaptiranih izvora i bunara koji se koriste za vodoopskrbu te maksimalne količine vode koje bi bile raspoložive za eksploataciju;
- spoznaje hidrogeološke studije koristiti za pravilno lociranje potencijalnih zagađivača u zonama utjecaja na podzemne rezervoare pitke vode kako bi se izbjegla mogućnost zagađenja voda (naročito lokaliteta Korita gdje se nalazi 5 eksploatacijskih bunara).

Unaprjeđenje sustava zbrinjavanja otpadnih voda

Kanalizacijski sustav grada Visa i svi njegovi objekti dimenzionirani su za predviđeni razvoj Visa do 2030. godine, osim uređaja za pročišćavanje I. stupnja u kojem se vrši samo mehaničko

pročišćavanje otpadnih voda. Po mehaničkom pročišćavanju otpadne vode se ispuštaju u otvoreno more, a to se danas više ne može smatrati zadovoljavajućim načinom pročišćavanja.

Kvalitetno rješavanje sakupljanja, pročišćavanja i dispozicije otpadnih voda otoka Visa u planskom razdoblju podrazumijeva sljedeće mjere i aktivnosti:

- modernizirati postojeći mehanički pročišćivač otpadnih voda *I. stupnja* barem na *II. stupanj* pročišćavanja (postupak biološkog čišćenja mehanički tretiranih otpadnih voda odvija se pomoću aerobnih mikroorganizama u posebnim spremnicima);
- permanentno pratiti kvalitetu mora na lokaciji ispusta kako bi se ovisno o postignutom parametru kvalitete mora moglo pristupiti realizaciji višeg stupnja pročišćavanja;
- povećati pokrivenost domaćinstava grada Visa kanalizacijskim sustavom (sada oko 60 %);
- u okviru lučke infrastrukture osigurati rezervoare za prikupljanje otpadnih voda iz brodova i nautičkih plovila, te takve otpadne vode tretirati kroz kanalizacijski sustav grada);
- otpadne vode gospodarskih pogona, ugostiteljsko-turističkih objekata i servisnih uslužnih djelatnosti potrebno je prethodno na vlastitim uređajima pročititi do razine komunalnih otpadnih voda (pred-tretman, separator masnoće i sl.), te ih kao takve pustiti u javni kanalizacijski sustav;
- intenzivirati razdvajanje kanalizacijskog sustava odvodnje otpadnih voda od sustava odvodnje oborinskih voda kako bi se smanjili troškovi pročišćavanja otpadnih voda (težiti potpunom odvajanju oborinskih voda od kanalizacije otpadnih voda iz domaćinstava);
- sanirati ugroženi morski okoliš u priobalju gdje ne postoje izgrađeni sustavi odvodnje prioritarnom izgradnjom sustava odvodnje te zaštitom podzemnih voda kroz sanaciju površinskih zagađivača;
- na područjima gdje je obalno more već zagađeno zbog toga što je lokalna vodovodna mreža u eksploataciji, a pitanje odvodnje nije riješeno, potrebno je hitnom izgradnjom kanalizacijskog sustava sanirati stanje onečišćenog mora (do izgradnje kanalizacije ne smije se dopustiti priključivanje novih korisnika na vodovodnu mrežu, posebno ne korisnika koji zahtijevaju veću potrošnju vode);
- za područje Rukavac, turističku zonu Zaravniče i Brgujac te područje Milna-Ženka potrebno je izgraditi zaseban sustav s odvodnim kolektorima, uređajima za pročišćavanje i podmorskim ispustima.

Unaprjeđenje stanja elektroenergetskog sustava

Elektroenergetski sustav predstavlja temelj ukupnog života na otoku. U razvijanje elektroopskrbe na Visu već je dosta uloženo i učinjeno, ali još uvijek nije postignuta zadovoljavajuća stabilnost i kvaliteta elektroopskrbe. Stoga će i u narednom razdoblju ulaganja

u elektroopskrbu, kao i racionalno gospodarenje elektroenergetskim sustavom na otoku Visu imati visok prioritet.

Na temelju planskih parametara i predviđanja izgrađenosti urbanističkih sadržaja grada Visa, predviđanje ukupnoga vršnog opterećenja potrošnje do 2030. godine s današnjih 2 MW naraslo bi na oko 5 MW.

Glavne odrednice dugoročne koncepcije budućeg elektroenergetskog razvoja grada Visa jesu postupna dogradnja sustava elektroopskrbe kao dijela komunalnog sustava grada Visa čiju temeljnu strukturu predstavljaju postojeći objekti i električna mreža 110, 35, 10 i 0,38/0,22 kV. Zatim dograđeni sustav prenamijeniti na novi sustav distribucijskih napona 110, 20 i 0,4/0,23 kV.

Razvitak sustava elektroopskrbe grada Visa treba rješavati na sljedeći način:

- sanirati i dograditi postojeći sustav u svrhu poboljšanja sigurnosti i pouzdanosti napajanja potrošača električnom energijom; trajno rješenje vidi se u prelazu na 110 kV napon izgradnjom spojne točke na Visu, što pretpostavlja izgradnju sljedećih objekata: TS 110/x kV Vis; polaganje podmorske kabelaške veze 110 kV „Hvar-Vis“ i podzemne kabelaške veze 110 kV na Visu do planirane trafostanice 110/35 kV "Vis“;
- na temelju procjene vršnog opterećenja u doglednom razdoblju za gradove Vis i Komižu vjerojatno neće biti potreban prijelaz na direktnu transformaciju s kopna; izgradnja trafostanice 110/x kV Vis vezana je uz planove HEP-a na području otoka Hvara i šire;
- izgradnja novog sustava elektroopskrbe sukladno planiranom demografskom, gospodarskom i prostornom razvitku grada, kao i aktualnim novim elektroprivrednim razvojnim koncepcijama područnih distribucijskih mreža, s orijentacijom na postupnu primjenu novog sustava distribucijskih napona i novih tehničko-tehnoloških rješenja;
- s obzirom na planirani koncept izgradnje prostora, sustav elektroopskrbe temeljit će se na 3 skupine elektroprivrednih objekata i to:
  - temeljne mreže 110 kV
  - srednje-naponske mreže 10 (20) kV
  - mjesnih mreža 0,4 kV;
- u okviru modernizacije sustava potrebno je rekonstruirati postojeće trafostanice povećanjem instalirane snage transformatora ili izgradnjom na istoj lokaciji nove trafostanice gradskog tipa;
- za interpolaciju novih trafostanica u postojeću električnu mrežu potrebno je izgraditi priključne zračne i kabelaške vodove 10 (20) kV;
- treba poticati projekte korištenja obnovljivih izvora energije kako bi se povećala samodostatnost otoka Visa na planu opskrbe energijom (prvenstveno projekte korištenja sunčeve energije, jer oni ne samo da bi trebali biti isplativi, nego pridonose i „imidžu“ Visa kao „zelenog“ otoka);
- priprema se projekt izrade solarne elektrane snage do 3 MW na oko 50.000 m² solarnih panela; s tim u vezi potrebno je realizaciju tog projekta podržati kroz predstojeće izmjene i dopune PPU-a Grada Visa.

Unaprjeđenje stanja telekomunikacijske infrastrukture

Telekomunikacije su danas nužnost i uvjet razvoja, te je potrebno stalno ulagati u podizanje kvalitete mreže i pokrivenosti otoka kako fiksnom mrežom, tako i mobilnim vezama. Iako je razvoj telekomunikacija na Visu u nekim segmentima dosegao razmjere koji nadilaze prosjek Hrvatske, potrebno je provesti sljedeće:

- osigurati pružanje usluge bežičnog interneta dostupnog svima pod jednakim uvjetima
- poticati razvoj kablinskih televizijskih mreža u gradu Visu.

Unaprjeđenje gospodarenja otpadom

Na području grada Visa očekuje se daljnji porast količine komunalnog i tehnološkog otpada te građevinskog otpada, što je utemeljeno na procjeni porasta broja stanovnika i daljnjeg gospodarskog i društvenog razvoja. Količina komunalnog otpada procjenjuje se na temelju vrijednosti za stalne stanovnike 0,50-0,75 kg/st i turiste 0,90 kg/turističkom noćenju.

Gospodarenje otpadom na otoku Visu treba planirati i provesti prema Strategiji gospodarenja otpadom RH na sljedeći način:

- organizirati županijske, odnosno regionalne centre za gospodarenje otpadom na kopnu, uz postupnu sanaciju i zatvaranje postojećih otočkih odlagališta
- zabraniti trajno odlaganje otpada na otoku Visu te planirati izgradnju pretovarne stanice za prijevoz otpada s otoka u centre za gospodarenje otpadom na kopnu
- zaštititi podzemne vode od eventualnog prodora procjednih voda iz odlagališta i drugih građevina
- spriječiti ispuštanja otpada u more
- planirati izgradnju Centra za gospodarenje opasnim otpadom s mrežom sabirališta.

Grad Vis odgovoran je za gospodarenje komunalnim otpadom tako da Gradsko vijeće na svom području mora osigurati uvjete i provedbu propisanih mjera za gospodarenje komunalnim otpadom. Stoga Gradsko vijeće treba izraditi Plan gospodarenja otpadom grada Visa koji treba sadržavati sljedeće:

- mjere odvojenog skupljanja komunalnog otpada
- mjere za upravljanje i nadzor odlagališta za komunalni otpad
- popis otpadom onečišćenog okoliša i neuređenih odlagališta
- redoslijed aktivnosti sanacije neuređenih odlagališta i otpadom onečišćenog okoliša
- izvore i visinu potrebnih sredstava za provedbu sanacije.

Operativna razrada navedenih mjera treba posebno brinuti o sljedećem:

- organiziranju prikupljanja i sigurnog odlaganja (komunalnog) otpada u skladu sa standardima i lokalnom strategijom
- odvojenog skupljanja otpada namijenjenog oporabi (papir, staklo, PET, limenke, staro željezo itd.) i biootpada, te organiziranju prijevoza do odlagališta

- posebnoj pohrani baterija, ulja, lijekova i sl. u odgovarajuće spremnike/reciklažna dvorišta
- kontinuiranoj edukaciji lokalnog stanovništva o izbjegavanju i smanjivanju otpada na mjestu nastanka te o odvojenom prikupljanju i reciklaži komunalnog otpada.

Nadležni gradski ured treba nadzirati provedbu planova gospodarenja otpadom te je dužan jednom godišnje za prethodnu godinu podnositi Gradskom vijeću izvješće o izvršenju plana, a poglavito o provedbi utvrđenih obveza i učinkovitosti poduzetih mjera.

Otoku ograničene veličine i osjetljive ekostrukture kao što je Vis, kruti otpad predstavlja veliki problem i prijetnju održivom razvoju. U perspektivi, ovaj se problem mora rješavati na široj (županijskoj) razini, ali otok i grad Vis ne mogu čekati, pa ni ovisiti o rješenju zbrinjavanja krutog otpada izvan otoka.

Stoga treba što prije pronaći rješenje za središnji deponij na otoku uz saniranje postojećih deponija gradova Visa i Komiže. Pritom bi trebalo cjelovito valorizirati različita rješenja i njihove reperkusije u tehnološkom, ekonomskom i ekološkom smislu. U cilju unaprjeđivanja postupanja s otpadom prioritetno je sljedeće:

- napraviti analizu stanja i katastar „divljih“ odlagališta;
- izraditi prijedlog sanacije postojećih „divljih“ odlagališta (uz uvjet da se na području postojećih odlagališta uspostavi prijašnje stanje provodeći mjere rekultivacije terena) i prijedlog mogućih rješenja koja bi doprinijela da se ne stvaraju nova divlja odlagališta;
- ustrojavanje učinkovitog, tehnički suvremenog, po okoliš i ljude neškodljivog, estetski prihvatljivog i ekonomski podnošljivog načina prikupljanja, odvoženja i dispozicije komunalnog i drugog otpada koji će pokriti čitavo područje grada i biti kapacitiran da zadovolji potrebe turističke sezone (s mogućnošću izdvojenog sakupljanja otpada na mjestu nastanka);
- planiranje tehničkih i organizacijskih mjera za konačno zbrinjavanje otpada u okviru Županijskog centra za gospodarenje otpadom;
- u suradnji s komunalnim poduzećem potrebno je izraditi potrebnu projektnu dokumentaciju i izgraditi reciklažna dvorišta za npr. građevinski otpad, papir i karton, plastičnu ambalažu, metale i sl.

2.5. PROMET

Prometni sustav grada Visa u velikoj mjeri određuju činjenice da se radi o otoku udaljenom oko 30 Nm od kopna, relativno male površine, odnosno oko 90 km², s nešto manje od 3.700 stalnih stanovnika, pretežno lociranih u dva grada, Visu i Komiži, koji su međusobno udaljeni oko 10 km. Stoga prometni sustav grada Visa čine dva dominantna prometna podsustava - cestovni, koji omogućuje kopnenu koheziju otoka, i pomorski, koji omogućuje fizičku povezanost otoka s „vanjskim“ svijetom. Tome se sustavu, u horizontalnom smislu, mogu dodati još i podsustavi zračnog te poštansko-telekomunikacijskog prometa, kao i pješački prometni podsustav, jer se većina prometnih kretanja u gradu Visu odvija pješaćenjem.

Najvažniji elementi prometnih sustava, prema vertikali, pa tako i navedena dva dominantna prometna podsustava, njihovi su tehnički (primarno infrastrukturni), tehnološki (primarno organizacijski) i ekološki stratumi ili aspekti. Upravo ta dva prometna podsustava, uz poštansko-telekomunikacijski, u najvećoj mjeri utječu na kvalitetu života lokanih stanovnika.

Poštansko-telekomunikacijski prometni podsustav na Visu dio je širega prometnog podsustava i s njim tvori jedinstvenu cjelinu na području Hrvatske, a ovdje se obrađuje u sklopu komunalne infrastrukture.

Zračni prometni podsustav vezan je uz povremeni helikopterski prijevoz, uglavnom u funkciji hitnih medicinskih potreba, ali bi u budućnosti mogao obuhvatiti i zrakoplove koji slijeću na more i na kopno, u formi javnog linijskog i/ili taksi prijevoza, ali to prije svega ovisi o gospodarskom i demografskom razvoju otoka te svakako treba biti uzet u obzir pri postavljanju strateških razvojnih ciljeva.

Cestovni prometni podsustav

Cestovni prometni podsustav ima funkciju povezivanja svih naseljenih mjesta na otoku, osiguranja prometne dostupnosti poljoprivrednih površina i omogućavanja prometa na područjima gradova i naselja na otoku. Glavna cestovna prometnica na otoku je ona koja najkraćom vezom spaja dva grada na otoku, Vis i Komižu (Ž-6212), a potom cesta Vis-Podselje-Dračevo Polje-Podhumlje-Podšpilje-Komiža (D-117). Sekundarni pravci cestovnog povezivanja otoka su lokalnog karaktera i odnose se na veze sa sjevernom i jugoistočnom obalom, a uključuju i ceste/ulice u navedenim gradovima i naseljima.

U gradu Visu javni cestovni prijevoz ne postoji, a vozni red autobusnih veza između Visa i ostalih naselja na otoku isključivo je u funkciji prijevoza putnika prema i od trajekta te u funkciji prijevoza učenika do osnovnih i srednje škole u Visu. Vezu na izravnoj relaciji Komiža-Vis, kao i prema selima u unutrašnjosti otoka te prijevoz učenika održava Nautički centar Komiža d.o.o.

Najvažnije karakteristike cestovnoga prometnog podsustava u tehničkom smislu su opseg i karakteristike cestovne infrastrukture: duljina cestovne mreže, prometno-tehničke karakteristike cesta i cestovnih čvorova (širina kolnika, radijus krivina, nivelete trasa, bočne smetnje, pješački nogostupi, stanje kolnika itd.) te javna parkirališta i terminali. U tehnološkom smislu to su vođenje i upravljanje prometom, prometna signalizacija i karakteristike prijevoznih sredstava. U ekološkom smislu najvažniji stratumi prometnih sustava i podsustava su njihov utjecaj na zagađenje okoliša ispušnim plinovima, bukom, uljima i

mazivima te vizualno zagađenje krajolika, bilo neodgovarajućim prometnicama i prometnim objektima, bilo neodgovarajuće lociranim i uređenim parkiralištima za vozila i plovila.

Zbog karaktera ovog dokumenta, u nastavku ćemo se fokusirati na duljinu cesta prema njihovim kategorijama i na stanje njihovih kolnika, odnosno na održavanje cesta te na parkirališta za osobna vozila, a u manjoj mjeri na ostale prometne objekte. Pri tome se ne promatra samo grad Vis, nego u određenoj mjeri i prometna mreža cijelog otoka, jer je grad Vis dio toga prometnog sustava i s njim čini neraskidivu cjelinu.

Cestovna mreža otoka Visa sastoji se od:

- državne otočke ceste
- županijskih cesta
- lokalnih cesta
- nerazvrstanih cesta.

Na državnu, županijske i lokalne ceste spaja se mreža nerazvrstanih cesta, te mreža poljskih putova koja nije namjenski i planski razvijana. Pojedini poljski putovi su održavani i u dobrom su stanju, ali odlaskom JNA uglavnom su se prestali održavati. Za pristup vozilima veliki dio poljoprivrednog zemljišta legalno je nedostupan, tako da je potreban novi plan mreže poljoprivrednih putova, jer za mnoge od njih nije sređeno vlasništvo ni namjena pa se koriste kao privremena rješenja.

Modernizacijom glavne ceste Vis-Komiža, prilično je dobro riješena cestovna povezanost tih dvaju gradova, ali su neke lokalne ceste prilično uske i na nekim potezima im je kolnik dosta oštećen. Naročito je to istaknuto na potezu prema Milni gdje je cesta neprimjerno uska. U tom smislu nužna je sanacija takvih cestovnih dionica.

Gradske ulice također ulaze u kategoriju nerazvrstanih cesta. U gradu Visu one povezuju dijelove naselja Luka, Kut i drugih gradskih naselja s glavnim otočkim prometnicama. Samo dio tih cesta je potpuno infrastrukturno opremljen. Prometno-tehnički elementi su neujednačeni i ograničeni postojećim terenom i već izgrađenim objektima i sadržajima. Široke su 4-6 metara, i većina ih je asfaltirana.

Mreža ulica i cesta unutar naselja Luka i Kut nije dovoljno funkcionalna pa su neki dijelovi naselja teže dostupni osobnim vozilima. Ceste na području grada izgrađene su često bez potrebnih pješačkih nogostupa, a označenih biciklističkih staza nema. Neke su ulice tako uske da se na njima promet vozila jedva odvija u samo jednom smjeru zbog kolizije s pješacima pa se dvosmjerni promet na njima regulira posebnim semaforima, a promet omogućuje samo vozilima s dozvolom (elektronskom karticom koja spušta podizne stupiće).

Tablica 8. Cestovna mreža otoka/ grada Visa

Kategorija ceste	Broj	Opis ceste	Duljina (km)	Širina (m)
DRŽAVNA	117	Vis - Podhum - Komiža	19,68	6,00
ŽUPANIJSKA	6212	Vis - Komiža	9,93	7,00
LOKALNA	67210	Uvala Povoja - Vis (D117)	3,31	5,5
	67211	D117 - Marine Zemlje - D117	2,51	5,5
	67212	Vis (D117) - Čunkovica (D117)	4,47	5,5
	67213	Čunkovica (D117) - Stončica	5,24	5,5
	67214	L 67215 - Milna	2,08	5,5
	67215	D117 - Rukavac	3,86	5,5

Izvor: PP Splitsko-dalmatinske županije

Prema istom sustavu omogućuje se ili onemogućuje pristup vozilima na dio rive. Sve to, zbog relativno malog lokalnog prometa, za stanovništvo grada Visa ne predstavlja poseban problem, ali povećanje prometne potražnje u razdoblju turističke sezone stvara prometne gužve i pridonosi smanjenju sigurnosti prometa te umanjuje atraktivnost turističkog boravka u gradu.

Veliki doprinos nastajanju prometnih gužvi u vrijeme turističke sezone daje i nedostatak uređenih i označenih javnih parkirališta u zoni središta grada ili na njegovim rubovima, zbog čega mnoga vozila nepotrebno višekratno prolaze istim prometnicama tražeći slobodno parkirališno mjesto i time povećavaju prometnu gužvu. Parkiranje osobnih automobila na rivi, najatraktivnijoj zoni grada, nije dobro rješenje jer se time narušava njegova vizura, otežava pješački promet, a ispušnim plinovima iz vozila zagađuje se zrak.

Jednako tako problem parkiranja osobnih vozila ne bi se trebao rješavati tako da se dopusti uzdužno parkiranje u ionako preuskim cestama u gradu, posebno ne u turističkoj sezoni. Stoga je nužno istražiti mogućnost odgovarajućeg rješenja problema parkiranja u gradu Visu.

Slika 7. Parkiralište na rivi
Izvor: Fotoarhiv S. Horaka

Slika 8. Posebna regulacija prometa u pojedinim ulicama grada Visa te na ulasku na rivu
Izvor: Fotoarhiv S. Horaka

Poseban problem u cestovnom prometu grada Visa predstavlja činjenica da se trajektno pristanište nalazi u središtu grada (naselja Luka) na najatraktivnijem dijelu obale, pa se stvaraju dodatne gužve u prometu (cestovnom, pješačkom pa i pomorskom) neposredno prije dolaska trajekta, za vrijeme iskrcaja i ukrcaja vozila i putnika te neposredno nakon iskrcaja vozila i putnika.

S obzirom na to da u starom dijelu grada Visa znatnije intervencije u poboljšanje cestovne mreže, u smislu proširenja cesta, nisu moguće, a ni opravdane, potrebno je preispitati organizaciju cestovnog prometa u gradu i predložiti eventualna organizacijska poboljšanja vođenja prometa, uvažavajući potrebe lokalnog stanovništva tijekom godine, kao i značajno povećanu prometnu potražnju tijekom turističke sezone.

Grad Vis ima izgrađenu obilaznicu na cijelom južnom potezu (brza veza naselja Luka-Kut), što olakšava prometno povezivanje pojedinih dijelova grada, ali nema uređeni autobusni terminal za međugradski promet.

S obzirom na kontinuirani rast broja osobnih vozila koja u razdoblju turističke sezone dolaze na otok, kao i na kronični nedostatak javnih parkirališnih površina, realno je očekivati trajnije probleme u gradskom cestovnom prometu grada ako se naznačeni nedostaci odgovarajuće ne riješe.

Upravljanje prometom u gradu Visu obuhvaća: regulaciju prometa (dvosmjerne i jednosmjerne ulice, svjetlosni signalni uređaji, drugi vertikalni i horizontalni prometni znakovi), zabranu motornog prometa na dijelu cestovne mreže tijekom turističke sezone, odnosno posebnu regulaciju prometa motornim i elektromotornim vozilima unutar zone posebne regulacije prometa, područja smirenog prometa, pješačke zone i parkirališta (dio je pod naplatom) te prometne površine za sredstva javnog prijevoza (auto-taksi četiri mjesta na trajektnom pristaništu u Visu te dva parkirališta za autobus).

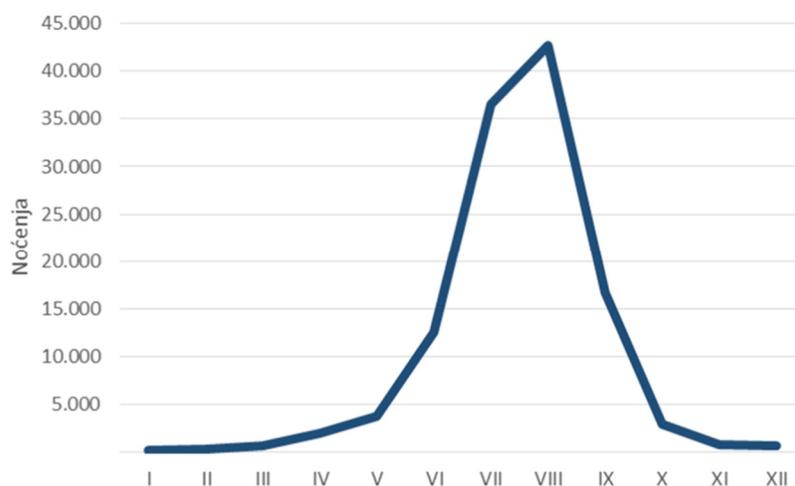
Pomorski prometni podsustav

Grad Vis je gospodarski i upravno usmjeren prema Splitu, županijskom središtu s brojnim značajnim funkcijama za život stanovnika cijele Županije. U tom smislu pomorska veza sa Splitom ima za cijeli otok Vis pa tako i za grad Vis presudan značaj. Pomorske veze otoka Visa s kopnom (i otokom Hvarom) ostvaruju se preko županijske luke otvorene za javni promet u gradu Visu - katamaranskom brzom vezom i trajektima. Promet s kopnom i u okvirima otoka ključan je element za funkcioniranje viškoga društvenog i gospodarskog sustava.

Prometna povezanost otoka Visa s kopnom danas se ostvaruje jedinim raspoloživim načinom prijevoza - pomorskim prijevozom (izuzev interventnoga zračnog prijevoza helikopterom). U sustavu javnoga linijskog pomorskog prijevoza otok Vis pripada splitskom plovnom području.

Na otoku Visu, pored stalnih stanovnika, boravi i oko 4.500 povremenih stanovnika (vlasnika kuća za odmor i turista), uglavnom tijekom ljetnih mjeseci, pa je sezonalnost turističke potražnje tijekom godine vrlo naglašena - preko 91 % te potražnje ostvaruje se u četiri ljetna mjeseca, a samo u srpnju i kolovozu ostvari se oko 66 % ukupnoga godišnjeg posjeta turista. U istom razdoblju je i najintenzivnije korištenje kuća za odmor (oko 1.300).

Ovakva sezonska neravnomjernost prijevozne potražnje realno otežava dimenzioniranje sustava koji bi zadovoljio umnogostručene potrebe u sezoni, a ujedno osigurao potrebnu rentabilnost u vansezonskom razdoblju.

Slika 9. Sezonalnost turističke potražnje u gradu Visu (2013.)
Izvor: BIST, Institut za turizam

Pomorska povezanost Visa s kopnom odvija se:

- trajektnom linijom sa Splitom, koju održava brodar Jadrolinija d.o.o. - Rijeka i
- brzobrodskom (katamaranskom) linijom Split-Hvar-Vis, koju održava brodar U.T.O. Kapetan Luka - Split.

Prema analizama iskorištenosti i potrebnoga prijevoznog rada, čak i u razdoblju najveće sezonske potražnje, brodovi su samo povremeno dostizali razinu direktne ekonomske isplativosti.

Pregled linija na relaciji SPLIT-VIS

- **Trajektna linija Split-Vis (602):** Trajektna linija SPLIT-VIS ima dužinu od 30 Nm, prometuje svakodnevno i to polaskom iz Splita u 11:00 i 18:30, a iz Visa narednog dana u 5:30 i 15:30. Za vrijeme ljetne sezone radi povećane potražnje kapacitet linije se povećava uvođenjem dodatnih polazaka. Prosječno trajanje putovanja u jednom smjeru traje oko 2,5 sati.
- Cijena karte u sezoni po osobi iznosi 54 kn, a cijena karte za osobni automobil u jednom smjeru je 370 kn, dok je za teretno vozilo do 5 tona 525 kn (van sezone cijena karte po

osobi iznosi 45 kn, cijena karte za osobni automobil u jednom smjeru je 308 kn, a za teretno vozilo do 5 tona 440 kn).

- **Brzobrodaska linija Split-Hvar-Vis (9602):** Linija prometuje svakodnevno i to polaskom iz Visa u 7:00 (dolazak u Split je u 8:25), a iz Splita za Vis u 15:00 s dolaskom u Vis u 16:25. Cijena karte po osobi za domicilne stanovnike iznosi 26 kn (za turiste 45 kn **izvan sezone**). S obzirom na udaljenost na kojoj prometuje, brzina katamarana nije zadovoljavajuća, pa je to jedan od razloga što se kod putnika nije stvorila veća navika korištenja ove linije.

Kombinacija prirodnih i izgrađenih elemenata čini osnovu pomorske infrastrukture grada Visa, koja uključuje zaštićene luke i uvale s neizgrađenim i izgrađenim komponentama koji omogućuju funkcioniranje pomorskog prometa.

Lučka infrastruktura na otoku Visu namijenjena je javnom pomorskom prijevozu, nautičkom turizmu, potrebama ribarstva, sporta i rekreacije. Glavna otočka luka u gradu Visu je luka županijskog značaja u kojoj je izgrađeno trajektno pristanište te je glavna otočka luka preko koje se odvija pomorski promet putnika, vozila i tereta s kopnom. U luci je izgrađen gat s dva mjesta za pristajanje trajekata srednje veličine, koji se nalazi na prikladnom mjestu, ali njegova dužina ne omogućava manevriranje i pristajanje velikih brodova u luci.

Problem trajektne luke očituje se u nedostatku lučkih kopnenih površina, tako da se tijekom turističke sezone cjelokupan promet vozila s otoka Visa usmjerenih na trajekte (uključujući čekanje vozila na ukrcaj) odvija na gradskim ulicama i javno-prometnim površinama u luci, što u vremenima ukrcaja i iskrcaja vozila iz trajekta znatno otežava ostali kolni i pješački gradski promet na tom dijelu rive i smanjuje turističku atraktivnost destinacije te povećava nezadovoljstvo lokalnog stanovništva i stacionarnih gostiju. U tom smislu treba razmotriti mogućnost drugačije organizacije prometa u trajektnoj luci (uključivo čekanje vozila na ukrcaj i parkiranje), odnosno mogućnost premještanja trajektne luke na drugu blisku lokaciju, barem tijekom turističke sezone, kada su problemi s prometom najveći.

Slika 10. Trajektna luka Vis i pripadajuće kopnene površine
Izvor: Fotoarhiv S. Horaka

Ostali dijelovi luke koriste se za pristajanje i privez nautičkih i ribarskih plovila te plovila domicilnog stanovništva.

Grad Vis raspolaže solidnim lučkim potencijalom za odvijanje pomorskog prometa, kao i za razvoj nautičkog turizma. Danas se u luci organizirano može prihvatiti oko 200 brodica i jahti u

tranzitu, a luka raspolaže i s dostatnim kapacitetom za privez plovila domicilnog stanovništva. Na rivi u gradu Visu uređena su mjesta za više od 130 brodica u tranzitu koje su na vrhuncu turističke sezone sva popunjena, iako za sada nema organizirane djelatnosti usmjerene na pružanje usluga nautičarima osim ugostiteljskih kapaciteta. Tijekom godine bilježi se oko 13.500 uplovljavanja u luku Vis, sa stalnom godišnjom tendencijom porasta. Početak nautičke sezone je oko Uskrsa, a sezona traje sve do kraja listopada.

Prihvat i privez brodica i jahti u nautičkom turizmu na području luke Vis trenutno je moguć:

- na području rive "Luka" - privezište ima kapacitet za oko 65 brodova, opremljeno je s 62 muringa pričvršćenih na korpomorta daleko od obale, a na obali je postavljeno 12 ormarića s priključcima za struju (svaki po 6 priključaka) i vodu (po 2 priključka);
- na području rive "Kut" - kapacitet privezišta "Kut" je oko 35 brodova, opremljeno je s murinzima i s šest *yacht* ormarića s priključcima za struju i vodu;
- na sidrištima i na 45 bovi, smještenih u obalnom pojasu viške uvale i uvala koje pripadaju pod Grad Vis.

Grad Vis je za upravljanje vezovima u nautičkom dijelu Luke Vis, ali i za daljnje razvijanje nautičkog turizma 2003. godine osnovao poduzeće "Issa Adria Nautika", koja je 2014. pripojeno komunalnom pouzeću Gradina d.o.o., te je tako nastao novi poslovni subjekt Gradina Vis d.o.o. Omogućena je opskrba plovila strujom, vodom, naftom, a mogu se koristiti i usluge mehaničara, električara i drugih različitih stručnjaka za brodske popravke.

S obzirom na to da luka Vis u svojim razvojnim planovima računa na daljnji rast i razvoj nautičkog turizma u gradu Visu, potrebno je razmotriti mogućnosti i ograničenja postojeće nautičke infrastrukture i predložiti nužna rješenja/poboljšanja. U tome ne treba zaboraviti ni na tzv. domaći kruzing, za koji bi u nautičkom dijelu luke trebalo osigurati određeni broj vezova.

Luka Vis je većim dijelom sigurna za sidrenje i privez brodica, jahti i brodova, a tek dijelom je otvorena prema sjeveroistočnim vjetrovima, što tijekom turističke sezone nema znatnijeg utjecaja na sigurnost boravka plovila u luci.

Slika 11. Brodice i jahte na sidrištu i privezištu u luci Vis tijekom turističke sezone
Izvor: <http://www.tz-vis.hr> (kolovoz 2015.) i fotoarhiv S. Horaka

Tablica 9. Sadržaj i kapaciteti luke Vis

VRSTA LUKA	GRAD	Mogući kapacitet	Postojeće/ planirano	U funkciji	Korisnik
Luka otvorena za javni promet (županijski značaj):					
VIS	Vis		Postojeće	DA	Lučka uprava
Luke posebne namjene županijskog značaja:					
Luka tijela državne uprave VIS	Vis		Postojeće	DA	MUP
Športska luka VIS (KUT)	Vis	30 PDS ¹	Postojeće	DA	Nautika
Športska luka RUKAVAC	Vis		Planirana		
Privežišta:					
Vis-Kut	Vis	30 PNT ² /15 PDS	Postojeće	DA	Nautika
Vis-Prirovo	Vis	30 PNT	Planirano		
Vis-luka	Vis	80 PNT/50 PDS	Postojeće	DA	Nautika
Češka vila	Vis	15 PNT	Planirano	DA	Jedr. klub
Stonca	Vis	50 PNT	Planirano		
Sidrišta:					
Brgujac	Vis	10-15 PNT	Planirano		
Ravnik	Vis		Planirano		
Budikovac	Vis	10-15 PNT	Planirano		
Ruda	Vis	10 PNT	Planirano		
Stončica	Vis	10 PNT	Planirano		
Oključna - Gradac	Vis	6 PNT	Planirano		

Izvor: Prostorni plan uređenja Grada Visa, URBOS d.o.o. Split, 2010.

Ocjena stanja prometnog sustava

Grad Vis raspolaže sa svim potrebnim, osnovnim prometnim infrastrukturnim objektima, tako da se može reći kako su u tom smislu grad i otok Vis sposobni podržavati društveni razvoj i postojeće gospodarstvo. Unatoč tome, u pojedinim su dijelovima prometne infrastrukture uočeni problemi koji bi, ako se odgovarajuće ne riješe u dogledno vrijeme, mogli imati negativni utjecaj na rast i razvoj gospodarstva, što je osnova za svekoliki razvoj otoka i grada Visa:

- loše stanje lokalnih cesta te slaba razvijenost mreže lokalnih i poljskih puteva predstavlja razvojno ograničenje. Zapušteni i pretežno neprohodni poljski putovi čine pojedine poljoprivredne resurse nedostupnima, a ne omogućavaju ni pristup nekim turizmu interesantnim lokacijama;

¹ PDS - plovila domicilnog stanovništva (sportska i ribarska)

² PNT - plovila nautičkog turizma

- osnovni problemi postojeće gradske cestovne mreže vezani su prvenstveno za modernizaciju svih razvrstanih cesta, i potrebu znatnog povećanja broja javnih parkirališnih mjesta u široj zoni središta grada Visa;
- na pojedinim kritičnim dionicama (zavoji, ceste uz provalije i sl.) nedostaju zaštitne ograde čime je ugrožena sigurnosti prometa;
- prometne veze grada Visa s okruženjem na otoku ostvaruju se uglavnom cestovnom mrežom pa je za komunalni standard naselja promatranog prostora od velikog značaja javni autobusni prijevoz putnika, koji treba organizirati u skladu s potrebama domicilnog stanovništva, ali i turista u turističkoj sezoni.

Preporuke za prometni sustav

Prostor je najznačajniji resurs otoka Visa, ali je i najpodložniji degradaciji i nepovratnom trošenju. Očuvanje prirodnog i kulturnog prostora obaveza je prema budućim generacijama i ključni element i kriterij svakog razmišljanja o održivom razvoju svih temeljnih gospodarskih i društvenih aktivnosti na otoku.

Prometna infrastruktura temeljna je pretpostavka ukupnog razvitka otoka i grada Visa jer stvara uvjete za smanjenje prometne izoliranosti i pretpostavke za uravnoteženi razvitak područja koja povezuje. Ceste i morske luke, odnosno integritet cestovnog i pomorskog prijevoza, ključne su za život i razvitak otoka, pa je potreban integralni pristup u planiranju strategije razvitka cestovne i pomorske infrastrukture.

Osnovni preduvjet razvoja otoka i grada Visa, a time i pretpostavka za rješenje najvećeg otočkog problema, a taj je depopulacija, optimalna je prometna povezanost obale i otočnih mjesta, ali dijelom i longitudinalna međuotočka povezanost. Osnova povezivanja Visa s kopnom i ubuduće će biti pomorski prijevoz, a tek u znatno manjoj mjeri može se računati i na zračni prijevoz. U traženju optimalne prometne strukture svakako treba uključiti i unutarotočnu cestovnu povezanost.

Glavni princip dimenzioniranja prometne infrastrukture je postizanje optimalnog odnosa između prometne potražnje i prometne ponude, kako u sadašnjem, tako i u planskom razdoblju. Kada se govori o cjelovitom prometnom sustavu grada Visa, očito je da se radi o relativno složenom problemu koji treba promatrati integralno - s aspekta broja i učestalosti odvijanja javnog linijskog prijevoza, raspoloživih prijevoznih sredstava, sezonskih oscilacija ponude i potražnje za prijevozom, kao i s aspekta cijena prijevoza.

Preporuke za cestovni prometni podsustav

Podsustav cestovnog prometa grada Visa prvenstveno mora udovoljiti funkciji kvalitetnog povezivanja Visa s gravitirajućim područjem i potrebama lokalnog prijevoza. Pored modernizacije temeljnih pravaca na otoku i njihovih kritičnih dionica, potrebno je planirati izgradnju, rekonstrukciju i uređenje nerazvrstanih spojnih cesta, ulica, mjesnih putova, gospodarskih i protupožarnih prometnica. Kontinuirano ulaganje u razvoj i održavanje primarne, ali i lokalne te kapilarne cestovne mreže potrebno je uskladiti na razini cijelog otoka.

Mrežu cestovnih prometnica potrebno je dalje razvijati uz respektiranje sljedećih načela:

- poštivanje postojećih trasa cesta
- izbjegavanje narušavanja krajobraznih vrijednosti područja
- maksimalno očuvanje vrijednih poljoprivrednih površina
- dislociranje tranzitnog prometa iz naselja obilaznicama gdje je to moguće
- ukidanje kolnog prometa (i parkiranja) na cijelom obalnom pojasu (rive), barem tijekom turističke sezone, što podrazumijeva premještanje trajektnog pristaništa na novu lokaciju.

Ulaganja u unaprjeđenje gradske cestovne infrastrukture posebno se odnose na obnavljanje kolnika gradskih ulica i rješavanje problema parkiranja na užem području grada.

Od mjera za poboljšanje cestovne infrastrukture u doglednom razdoblju posebno se izdvajaju sljedeće:

- potreba modernizacije gradske cestovne mreže svih razvrstanih cesta
- potreba modernizacije i izgradnje mreže lokalnih te poljskih putova, odnosno obnova zapuštenih i pretežno neprohodnih poljskih putova (oni čine pojedine poljoprivredne resurse nedostupnima, a ne omogućavaju ni pristup nekim turizmu interesantnim lokacijama)
- potreba rekonstrukcije kritičnih dionica trase državne ceste D-117 Vis-Komiža, i županijske ceste Ž-6212 Vis-Komiža
- potreba izgradnje obilazne ceste Vis-Rogačić i Vis (Kut)-Češka vila
- potreba boljeg (modernijeg) rješenja spojeva kopnene cestovne mreže s gradskom lukom i trajektnim pristaništem te izgradnja ceste do novoga trajektnog pristaništa
- potreba rješavanja problema prometa u mirovanju javnim ili privatnim parkirališnim/garažnim prostorima
- potreba uređenja i obilježavanja prikladnih površina za ostvarenje većeg broja javnih parkirnih mjesta u blizini središta grada (prvenstveno za naselja Luka i Kut)
- potreba unaprjeđenja sigurnosti prometa na javnim cestama i važnijim nerazvrstanim cestama unutar područja naselja (obnovom oštećenih dijelova kolnika, postavom nove i obnavljanjem postojeće prometne signalizacije, postavljanjem zaštitnih ograda na pojedinim kritičnim dionicama - zavoji, dionice ceste uz provalije, uređenjem i održavanjem javne rasvjete i sl.)
- potreba za posebnim instrumentima i mjerama poticanja razvoja sustava javnog prijevoza (javnog autobusnog i taksi prijevoza) kao funkcije od posebnog društvenog interesa, na način da sva važnija naselja grada Visa budu povezana sustavom javnog cestovnog prijevoza (Vis-Rukavac, Vis-Milna, Vis-Podselse-Dračevo Polje-Komiža, Vis-Rogačić)
- potreba izgradnje odmorišta/vidikovaca na panoramskim dijelovima cesta kao turističkog proizvoda (ljepota otoka Visa, prekrasni pogledi prema moru, iskustvo

ruralnog krajolika idealni su elementi za stvaranje doživljaja direktnog kontakta s prirodom i životom otoka - kreirati i opremiti odmorišta i vidikovce)

- potreba planiranja i uređenja biciklističkih, pješačkih i planinarskih staza.

Realizacija gore navedenih mjera znači, da bi grad Vis trebao planirati/poduzeti sljedeće aktivnosti za unaprjeđenje cestovnog prometnog podsustava:

- izraditi planove i projektnu dokumentaciju za pojedine zahvate na cestovnoj mreži
- izraditi novi parkirni tarifni sustav za područje grada
- izgraditi, urediti i/ili rekonstruirati površine za javna parkirališta te ih opremiti nužnom pratećom opremom, odnosno ukinuti neka od postojećih, neodgovarajućih parkirališta
- odgovarajuće održavati, rekonstruirati i izgraditi gradske i lokalne prometnice
- postaviti i/ili obnoviti cestovnu opremu i prometnu signalizaciju uz ceste.

S obzirom na to da je za sve ove aktivnosti potreban novac, koji grad Vis uglavnom nema dovoljno, potrebno je istražiti mogućnosti financiranja barem nekih od navedenih projekata iz europskih fondova, dok za ostale projekte treba tražiti sufinanciranje ili financiranje od strane Županije i države Hrvatske, a za neke i u formi javno-privatnog partnerstva ili privatnog ulaganja. To se jednako odnosi i na pripremu projekata, kao i na njihovu realizaciju.

Preporuke za pomorski prometni podsustav

Morska obala, obalno more i podmorje su prostori od posebnog značaja za razvoj grada Visa i predstavljaju jedan od temeljnih resursa budućeg razvitka. U akvatoriju Luke Vis nalaze se luka otvorena za javni promet, sportska luka, te dio luke za pristajanje i privez nautičkih plovila, a obalno more uvale Parja-Rogačić predviđa se za novu luku nautičkog turizma, u blizini koje je, prostornim planom, predviđena lokacija za novu trajektnu luku. Za navedene luke i uvale utvrđena su ograničenja korištenja akvatorija, tako da se funkciji pomorskog prometa i sidrenja moraju podrediti sve ostale aktivnosti.

Iako je Vis trajektom povezan sa Splitom 10 puta tjedno izvan turističke sezone (17 puta tjedno u sezoni), te brzobrodskom linijom s jednom povratnom vezom dnevno, a ima i dosta razvijen nautički turizam, ipak postoji potreba za unaprjeđenjem te ponude.

Glavne mjere za unaprjeđenje pomorskog prometnog podsustava su:

- modernizacija lučke infrastrukture, posebno u naseljima Luka i Kut (operativne obale, ceste, vodovodna, kanalizacijska, energetska i telefonska mreža, objekti sigurnosti plovidbe u luci i sl.)
- osiguranje nužne infrastrukture na moru i obali za pristan i sidrenje plovila u nautičkom turizmu te osiguranje nužnih komunalnih instalacija za opskrbu plovila vodom, električnom energijom i drugim potrebnim sadržajima
- uređenje dijelova morske obale u sklopu turističkih zona „Češka vila“ i Stonca za privez nautičkih plovila

- izgradnja moderne luke nautičkog turizma (marine) u uvali Parja kapaciteta do 150 vezova s pratećim sadržajima - recepcija, skladište, servis, restoran i sl.
- opremanje/uređenje sidrišta u uvalama koje su za tu namjenu već naznačene u pomorskim publikacijama (osobito područja Brgujac, Ravnik, Budikovac istočni i zapadni dio, Ruda i Stončica)
- intenziviranje međuotočke suradnje zajedničkom inicijativom kojom bi se u putničkom prijevozu između kopna i otoka ostvarila tzv. „jedinstvena otočna karta“ koja bi na razini svih hrvatskih otoka imala jednaku, što je moguće nižu cijenu prijevoza za stanovnike otoka;
- poticanje međuotočkog povezivanja kako bi barem tijekom turističke sezone funkcioniralo što više javnih komercijalnih brodskih linija između susjednih otoka
- unaprijediti sustav mjera zaštite mora od zagađivanja od strane pomorskog prometa, lučkih djelatnosti i nautičkih plovila.

Prioritet je modernizacija infrastrukture u skladu s planskim elementima razvitka sadržaja više luke, tako da se izvrši uređenje operativnih obala, lukobrana, molova, privezišta i sidrišta te da se poveća broj vezova za nautičare, ali jednako tako i uređenje putničke i ribarske obale, gatova za privez trajekata i drugih većih brodova te benzinske postaje za brodove. U tom smislu prije svega treba izraditi odgovarajuću plansku i projektnu dokumentaciju. Premještanje trajektne luke na novu lokaciju, barem tijekom turističke sezone, stvorilo bi preduvjete za kvalitetna prometna rješenja u gradu i „otvaranje“ rive prema novim sadržajima kojima bi se unaprijedila atraktivnost grada Visa.

Preporuke za zračni prometni podsustav

Povezanost otoka Visa s drugim otocima i s priobaljem zračnim prijevozom u doglednoj budućnosti bilo bi dobro rješenje za unapređenje prometne dostupnosti otoka i grada Visa. Zračni prijevoz značajno bi podigao razinu prijevozne usluge na tim relacijama, ali da bi do toga došlo potrebno je ostvariti niz pretpostavki:

- izraditi prometnu studiju opravdanosti takvog načina prometne povezanosti Visa, koja bi trebala istražiti/procijeniti potencijalnu potražnju u planskom razdoblju za takvim prijevozom, definirati vrstu zrakoplova primjerenu toj potražnji i učestalost prometnih veza, cijene nabave zrakoplova i zrakoplovne zemaljske infrastrukture koju treba izgraditi (poletno-sletna staza, aerodromski objekti i uređaji, pristupna cesta i parkiralište), troškove održavanja sustava, definirati moguće izvore financiranja, odnosno „cijenu novca“ i povrat na ulaganja, prilagoditi planske dokumente te pronaći investitore itd.; u tom smislu bi trebalo razmotriti mogućnost i opravdanost uvođenja hidroaviona u povezivanje otoka Visa s kopnom, što bi zahtijevalo znatno manja početna ulaganja, a kasnije i znatno manje troškove održavanja sustava
- ako bi se dokazala opravdanost takvoga prometnog povezivanja, barem u nekom od prihvatljivih financijskih modaliteta, koji bi mogli uključivati i određene subvencije

države, županije, i/ili otočne zajednice, trebalo bi pristupiti procesu prikupljanja ponuda za realizaciju projekta i konačno projekt realizirati

- modernizirati i kvalitetno cestovno povezati postojeće helidrome.

U ovom razvojnom trenutku grada Visa, nužno je modernizirati i kvalitetno cestovno povezati postojeće helidrome, odnosno razmotriti potrebu za izgradnjom novih, kako bi se sredstva mogla koncentrirati na one postojeće. Povezivanje Visa hidroavionima čini se realnijom varijantom od izgradnje novog aerodroma pa bi ovaj način povezivanja trebao imati prioritet pred izgradnjom novog aerodroma.

- uravnoteženje turističkog prometa izvan špice sezone u srpnju i kolovozu, najprije na razdoblje svibanj-lipanj i rujan-listopad, a onda na razdoblje travanj-studeni
- diversifikacija turističkih proizvoda i promjena usmjerenja s priobalnog odmora, uključujući i nautički turizam, na posebne oblike turizma, a posebice na turizam posebnih interesa i uske tržišne mikroniše za koje Vis može razviti kompetitivnu ponudu
- povećanje broja ležajeva u hotelima, pansionima i hostelima uz zaustavljanje daljeg rasta udjela broja ležajeva u privatnom smještaju
- podizanje kvalitete i originalnosti pružene ugostiteljske usluge smještaja u svim objektima, a time i vrijednosti za povećane cijene usluga
- sprječavanje vizualne devastacije prostora i stvaranje zapreka za novu izgradnju koja bi narušila vizualni integritet
- poticanje stavljanja u funkciju neiskorištenih, a za turizam vrijednih resursa, neovisno o vlasništvu
- promišljanje rješenja za uključivanje negospodarskih djelatnosti (obrazovanje, kultura, sport, zdravstvena zaštita i sl.) u stvaranje privlačnih turističkih proizvoda i razloga dolaska na Vis
- poticanje ostalih gospodarskih aktivnosti radi plasmana proizvoda i usluga kroz turizam (poljoprivredna proizvodnja i ribarstvo, prerada prehrambenih proizvoda, kreativne industrije, obrtništvo i održavanje objekata)
- davanje prioriteta onim projektima i aktivnostima u turizmu koji mogu brzo inducirati i ubrzati razvoj drugih gospodarskih aktivnosti
- rigorozna primjena svih načela održivog razvoja turizma ne samo u društvenoj i ekološkoj nego i u ekonomskoj sferi.

Razvoj turizma ne smije i ne može biti glavni, a pogotovo ne i jedini oslonac gospodarskog razvoja grada Visa, već način racionalnog korištenja raspoloživih resursa prirodne i kulturne baštine i podizanja učinkovitosti različitih konkurentnih djelatnosti u kojima postoje ozbiljni razvojni potencijali. Sve to i prije svega radi podizanja kvalitete života lokalne zajednice. U tom smislu grad Vis mora tražiti svoj specifičan razvojni put koji se temelji na načelima održivog turizma, kreiranja turističkih proizvoda s visokom dodanom vrijednošću i povezivanja turističke potrošnje s lokalnom poljoprivrednom proizvodnjom, ribarstvom, ali i sektorima obrazovanja i kulture te općenito zdravim načinom života u očuvanom prirodnom okolišu.

Potencijal razvoja turizma u gradu Visu posebno upućuje na važnost identifikacije i valorizacije turističke resursne osnove kao glavne komparativne prednosti te na nužnost podizanja konkurentskih sposobnosti kao inovativnog rješenja u strateškom planiranju i razvoju turizma grada Visa.

Stanje razvoja turizma u gradu Visu možemo sažeti u par jednostavnih teza:

- izrazita sezonalnost turističkog prometa, dvije trećine noćenja ostvaruje se u srpnju i kolovozu, a preko 90 % noćenja u razdoblju od početka lipnja do kraja rujna
- izrazita usmjerenost na proizvode ljetnoga priobalnog odmora, uključujući i nautički turizam bez ozbiljnijih rezultata u području ostalih oblika i vrsta turizma
- izrazita disperzija raspoloživih ležajeva zbog toga što je 83,9 % raspoloživih ležajeva u kućanstvima, svega 15,1 % ležajeva u hotelima, a sve skupa pretežito u nižim kategorijama (2 i 3 ***)
- izrazito loša iskorištenost ukupno raspoloživih smještajnih kapaciteta na godišnjoj razini od svega 15,2 %
- visoka koncentriranost ostvarenih noćenja u naselju Vis od 63,1 %.

Istovremeno, čini se da izuzetne krajobrazne, klimatske, i kulturne vrijednosti kao komparativne prednosti nisu pretvorene u konkurentne prednosti turističke ponude grada Visa zbog nedostatka odgovarajućih konkurentskih sposobnosti ključnih dionika održivog razvoja turizma.

Turistička resursna osnova Grada Visa

Turističku resursnu osnovu čine prije svega turističke atrakcije kao temeljni turistički resursi, ali i brojni drugi izravni i neizravni turistički resursi, općenito sva ona sredstva koja se mogu privesti korisnoj svrsi za potrebe razvoja turizma u gradu Visu. Drugim riječima, resursi su komparativne prednosti na kojima grad Vis temelji svoju konkurentnost na globalnom turističkom tržištu. Jedan od izazova u strateškom i operativnom planiranju je nepostojanje sustava identifikacije, evidencije i valorizacije turističkih atrakcija kao temeljnih turističkih resursa. U tom smislu strateško usmjerenje prema izgradnji sustava identifikacije, evidencije i valorizacije atrakcijske osnove treba biti dio sustavnog promišljanja razvoja turizma grada Visa u budućnosti.

Valorizacija pojedinih **turističkih atrakcija** uključuje i definiranje turističkih aktivnosti koje po sebi čine razlog dolaska u turističku destinaciju. Turističke aktivnosti koje u ovom trenutku dominiraju u smislu primarnog motiva dolaska na područje grada Visa vezane su uz atrakcije klime i voda i to pretežito u ljetnom razdoblju: sunčanje, plivanje, ronjenje, jedrenje, krstarenje. Ova činjenica ukazuje na:

- zanemarivanje ostalih elemenata atrakcijske osnove, čak i onih kojima grad Vis obiluje (geološke značajke prostora, biljni i životinjski svijet, zaštićena kulturno povijesna baština, kultura života i rada, znamenite povijesne osobe i događaji) ili ih može razviti (kulturne ustanove, sportsko-rekreacijski objekti, turističke staze, tematski parkovi i interpretacijski centri, obrazovni i medicinski sadržaji)
- nedostatak turističkih proizvoda s visokom dodanom vrijednosti, prije svega onih u kojima je potrebna viša razina kompetentnosti pružatelja usluga ili financijska ulaganja (različita jednostavna dokoličarska edukacija, stručno-znanstvena edukacija, tematske ture i paketi, sportski ribolov, arheološko ronjenje i kampovi, kreativni programi, liječenje, rehabilitacija, *wellness*, tehnički ili fizički zahtjevniji oblici rekreacije i sportska rekreacija, lov i fotolov, promatranje biljaka i životinja, amaterske i profesionalne istraživačke aktivnosti, sudjelovanje u manifestacijama i slično)
- nesposobnost razvoja i tržišne valorizacije onih turističkih proizvoda koje se provode izvan glavne ljetne sezone (zbog snažne konkurencije, nedovoljne atraktivnosti turističkog proizvoda, neodgovarajućeg ciljanja tržišnih niša, neodgovarajuće valorizacije pojedinih atrakcija, nedovoljno proaktivnog i kreativnog pretvaranja potencijalnih atrakcija u realne)

Osim turističkih atrakcija kao temeljnog turističkog resursa uspješan razvoj turizma grada Visa ovisi i o ostalim izravnim turističkim resursima kao što su ugostiteljski objekti, turističke agencije, turistička organiziranost i sustav turističkog informiranja, turistički kadrovi i turistička educiranost lokalnog stanovništva, pa čak i turistička atraktivnost susjednih područja.

Ugostiteljske objekte za smještaj na području grada Visa obilježava vrlo uzak raspon ponude po vrstama i po kategorijama smještaja. Takva struktura smještajnih kapaciteta bitno ograničava mogućnost zahvaćanja ciljanih skupina sa specifičnim preferencijama u pogledu vrste ili kategorije smještaja. Posebice zabrinjava visok udio smještajnih jedinica i broja postelja u domaćinstvima neujednačene kvalitete usluge koji nisu međusobno povezani i samostalno djeluju na tržištu. Naime, takav način nastupa na tržištu uz vrlo ograničena sredstva za promidžbu donosi razmjerno visoke troškove distribucije, neučinkovitu prodaju naročito izvan razdoblja viske potražnje i u konačnici vrlo lošu iskoristivost kapaciteta. Posebno je opasan brz rast broja ležajeva u domaćinstvima u posljednjih desetak godina. Ako se nastavi takav trend, postoji ozbiljna opasnost od devastacije prostora pretjeranom izgradnjom kuća, apartmana i soba za iznajmljivanje.

Tablica 10. Prikaz broja ležajeva i smještajnih jedinica u hotelima i u domaćinstvima na dan 31. 8.

	2002.	2003.	2004.	2005.	2006.	2007.	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.
ukupni broj smještajnih jedinica	453	473	556	751	733	749	751	828	833	908	716	695
ukupni broj ležajeva	1.031	1.037	1.351	2.107	2.036	2.090	2.108	2.222	2.252	2.524	2.072	2.146
broj smještajnih jedinica u domaćinstvima	273	292	375	570	570	570	570	625	625	645	499	527
broj ležajeva u domaćinstvima	641	641	961	1.717	1.717	1.717	1.717	1.804	1.804	1.853	1.571	1.801
broj smještajnih jedinica u hotelima	155	156	155	155	153	153	153	153	153	163	163	163
broj ležajeva u hotelima	316	316	316	316	299	299	299	299	299	325	325	325
broj smještajnih jedinica u ost. smj. objektima	25	25	26	26	10	26	28	50	55	100	54	5
broj ležajeva u ostalim smještajnim objektima	74	80	74	74	20	74	92	119	149	346	176	20

Izvor: BIST, Institut za turizam

Ako se ne promjeni model poslovanja pružatelja usluga smještaja u domaćinstvima može doći i do učinka „grada duhova“ u pred i posezoni jer u to vrijeme većina takvih smještajnih kapaciteta nije u funkciji. Činjenica da od 1.11. do 30.4. raspoloživo manje od 10 % ukupnih kapaciteta u domaćinstvima jasno govori o sezonskoj usmjerenosti rada pružatelja usluga i/ili njihovoj nesposobnosti da svoju ponudu tržišno valoriziraju. Razmjerno loša nominalna iskorištenost smještajnih kapaciteta u srpnju i kolovozu pak dodatno potvrđuje tezu o nesposobnosti tržišne valorizacije dijela ponude smještaja u domaćinstvima i/ili postojanje sive ekonomije u ovom segmentu ponude.

Tablica 11. Prikaz raspoloživog broja ležajeva i smještajnih jedinica u domaćinstvima te njihova iskorištenost u 2013. godini po mjesecima

	2013										
	Siječanj	Ožujak	Travanj	Svibanj	Lipanj	Srpanj	Kolovoz	Rujan	Listopad	Studeni	Prosinac
broj kućanstava	4	6	24	51	157	237	249	163	52	16	11
broj noćenja	130	356	828	2.124	7.424	28.788	33.695	9.057	1.876	730	628
broj smještajnih jedinica	12	12	74	135	372	509	527	372	124	45	40
iskorištenost bruto u %	10,48	25,52	16,53	18,13	22,89	61,26	69,14	27,77	16,01	18,58	19,67

Izvor: BIST, Institut za turizam

Kad su hotelski kapaciteti u pitanju, evidentan je nedostatak smještajnih jedinica i postelja u hotelima kao profesionalno vođenim komercijalnim smještajnim objektima te činjenica da je većina raspoloživih postelja kategorizirana s tri zvjezdice. Od ukupnog broja kreveta u hotelima, svega 10 soba i 26 ležajeva kategorizirano je s 4 zvjezdice u hotelu San Giorgio, dok su preostali kapaciteti u hotelima Tamaris i Issa s tri zvjezdice. Ne ulazeći u kvalitetu opremljenosti i razinu usluge pojedinih hotelskih kapaciteta, oni su prije svega po svojim sadržajima prilagođeni ljetnom odmoru. Nepostojanje dodatnih sadržaja poput vanjskih i

unutarnjih bazena, *wellness* i *fitness* sadržaja, te konferencijskih dvorana bitno ograničava njihovu iskoristivost izvan ljetnih mjeseci. Međutim, očito postoje i drugi čimbenici koji upućuju na problem konkurentnosti hotela u gradu Visu s obzirom na razmjerno nisku iskorištenost kapaciteta u ostalim ljetnim mjesecima osim kolovoza. Posljedično, niski je i udio djelatnosti hotela u ukupnim prihodima koje ostvaruju pravne osobe s više od 100.000 kuna prihoda, pa je taj udio u 2014. godini bio svega 10,3 % ili u apsolutnom iznosu oko 5,5 milijuna kuna.

Tablica 12. Prikaz raspoloživog broja ležajeva i smještajnih jedinica u hotelima te njihova iskorištenost u 2013. godini po mjesecima

	2013.											
	Siječanj	Veljača	Ožujak	Travanj	Svibanj	Lipanj	Srpanj	Kolovoz	Rujan	Listopad	Studeni	Prosinac
broj objekata	1	2	1	3	3	3	3	3	3	3	1	1
broj noćenja	27	309	302	1.070	1.659	5.029	7.277	9.014	6.721	868	37	64
broj smještajnih jedinica	25	153	25	163	163	163	163	163	163	163	25	25
iskorištenost bruto u %	2,03	3,69	22,66	11,18	16,78	52,55	73,59	91,15	70,23	8,78	2,87	4,80

Izvor: BIST, Institut za turizam

Čini se da je problem poslovanja ugostiteljskih smještajnih objekata prije svega nemogućnost njihove tržišne valorizacije čak i u razdobljima visoke potražnje koja može imati interne (nekompetentnost menadžmenta, financijski i statusni problemi, neadekvatna kategorija, opremljenost i sadržaji, razmrmljenost smještajnih jedinica u velikom broju objekata u domaćinstvima), ali i eksterne uzroke (ukupni imidž Visa kao ljetne i/ili nautičarske destinacije, prometna (ne)povezanost, veći troškovi boravka zbog troškova prijevoza do otoka, nepostojanje većeg broja složenih turističkih proizvoda koji generiraju razlog dolaska na Vis, neatraktivan ili neadekvatno promoviran turistički proizvod destinacije).

Prema dostupnim podacima za 2014. godinu za pravne osobe koje ostvaruju prihode iznad 100.000 kuna, najveći udio u ukupnim prihodima od 19,9 % ostvaren je u ugostiteljskim objektima za pripremu i usluživanje pića. Dodatnih 13 % ostvareno je u ugostiteljskim objektima za pripremu i usluživanje hrane. Ukupno, prihodi ostvareni u **djelatnosti pripreme i usluživanja hrane i pića** čine praktički trećinu ukupnih prihoda analiziranih pravnih osoba. Iako dio prihoda u tim objektima zasigurno generira domaće stanovništvo, ali s obzirom na ukupan broj stanovnika koji borave na Visu tijekom godine, taj se udio može smatrati zanemarivim. Tako kapaciteti restorana i barova te drugih ugostiteljskih objekata uglavnom generiraju prihode od turista u srpnju i kolovozu kada se ostvari dvije trećine ukupnog broja noćenja, a što dodatno otežava njihovo poslovanje.

U djelatnosti **turističkih agencija** na području grada Visa ostvaruje se 14,9 % ukupnih prihoda pravnih osoba s prihodima iznad 100.000 kuna u 2014. godini, čime je ova djelatnost druga po ostvarenim prihodima, odmah iza djelatnosti pripreme i posluživanja hrane i pića. Pri tome valja skrenuti pozornost na dvije važne činjenice. Prva, većina ovog prihoda je evidentno vezana uz turiste koji borave na Visu kao otoku (ne nužno i gradu Visu), dakle rezultat je receptivnog poslovanja. Međutim, postoji i opravdana sumnja u ispravnost tako iskazanih

prihoda jer je zbog strukture smještajnih kapaciteta moguće zaključiti da će najveći dio portfelja ponude biti vezan uz posredovanje u pružanju usluga smještaja u domaćinstvima, a za koji nije prihod cjelokupni promet, već samo ostvarena provizija.

Analiza ponude objavljena na mrežnim stranicama turističkih agencija koje djeluju u gradu Visu ukazuje da prioritetno djeluju kao posrednici te kao vlastite proizvode nude sadržaje za one goste koji su već stigli na Vis (jednodnevni izleti, transferi, iznajmljivanje bicikala, mopeda te drugih vozila i plovila). Ponude koje su objavljene za sadržajne pakete boravka koje mogu privući nove goste i/ili goste izvan srpnja i kolovoza uglavnom su objavljene na razini proizvodnog koncepta kao općenite ponude na upit za poznate kupce. Iako je kod dijela turističkih agencija vidljivo da portfelj ponuđenih aktivnosti izvrsno valorizira atrakcijsku osnovu Visa, loše je što te aktivnosti nisu u većem opsegu ponuđene u obliku višednevnih paketa i tura koje će same po sebi predstavljati povod dolaska na otok. Osim toga, očigledni nedostatak ponude konačnih programa paketa i tura za nepoznate kupce ukazuje na početni stupanj razvoja složenih proizvoda turističkih agencija u gradu Visu ili na probleme u tržišnoj valorizaciji takvih ponuda s kojima se one ne mogu nositi. Posebice zabrinjava da dio turističkih agencija koje se nalaze i na popisu TZ grada Visa nemaju objavljenu svoju ponudu na internetu.

Problemi u tržišnoj valorizaciji ponuda složenih turističkih proizvoda turističkih agencija u gradu Visu mogu imati interne (nekompetentnost menadžmenta, financijski i statusni problemi, neadekvatno razvijeni proizvodi, ponude za ciljane skupine koje su nedovoljno prepoznatljive ili nedostupne, operativni problemi u dostupnosti resursa za razvoj proizvoda), ali i eksterne uzroke (ukupni imidž Visa kao ljetne i/ili nautičarske destinacije, nedovoljna promocija ponude za tržište posebnih interesa na razini uže (Vis) i šire destinacije (Hrvatska), niska razina atraktivnosti ili percepcije atraktivnosti pojedinih atrakcija na tržištu). U ukupnosti, iako je vidljiv napor dijela turističkih agencija da svoje poslovanje strukturiraju kao destinacijske menadžment kompanije specijalizirane za otok Vis, one tu funkciju vrlo ograničeno ostvaruju. Osim toga, s obzirom na važnost pojedinih atrakcija za specifične ciljane skupine i oblike turizma (ronilački turizam, kulturni turizam, gastronomski turizam, pustolovni turizam) loše je što nema niti destinacijskih menadžment kompanija koje bi se uz fokus na otok Vis dodatno profilirale i u proizvodnom smislu barem za spomenute oblike turizma jer bi većinu turističkih aktivnosti mogle realizirati izvan srpnja i kolovoza, a kada ima velik broj slobodnih postelja.

Turistička organiziranost i sustav turističkog informiranja vezan je prioritetno uz rad Turističke zajednice grada Visa. Prikupljeni podaci tijekom izrade ove strategije ukazuju da Turistička zajednica grada Visa prvenstveno djeluje u funkciji promocije i organizacije ograničenog broja događanja. U tom smislu postoji niz čimbenika koji ograničava njeno djelovanje kao suvremene destinacijske menadžment organizacije kako internih (nekompetentnost menadžmenta i/ili upravljačkih struktura, nedovoljna spremnost kritične mase ključnih dionika na suradnju u destinacijskom menadžmentu, ograničena financijska sredstva izvornih prihoda), tako i eksternih (legislativa, nerazumijevanje temeljnih načela destinacijskog menadžmenta kod lokalnog stanovništva).

Percepcija da je turističko informiranje i promocija uglavnom zadaća turističke zajednice i u gradu Visu ima za posljedicu da povezan, usklađen i fokusiran sustav ne postoji. Samo iz perspektive raznih subjekata koji na mrežnim stanicama objavljuju informacije turistima,

vidljivo je njihovo ponavljanje, velika razlika u kvaliteti prezentacije, skroman izbor jezičnih inačica, pa do pogrešaka i pogrešnih interpretacija. Osim toga, jasno je da ne postoji usklađeni pristup isticanja ključnih prednosti Visa kao destinacije niti ključnih obilježja turističkog proizvoda grada Visa kao jedinstvenog prodajnog prijedloga za potencijalne posjetitelje. To je naročito problematično iz perspektive spontane usklađenosti isticanja sadržaja vezanih uz turistički proizvod sunca i mora koji potencijalno povećava problem već izrazite sezonalnosti.

Problem kojeg evidentno postoji kod poduzetnika u ugostiteljstvu, turističkim agencijama i destinacijskom menadžmentu općenito je **problem stručnih kadrova**. Čini se da taj problem nije samo na razini menadžerskih funkcija već i kod ostalih kvalifikacija za potrebe pružanja usluga u ugostiteljstvu i turizmu. Naime, i inače slabu bazu potencijalnih radnika zbog malog broja stanovnika ugrožava izraženija sezonalnost nego u drugim turističkim destinacijama, a što čini Vis manje privlačnim za dolazak sezonske radne snage iz drugih područja. Stoga se čini da je problem s kompetentnim kadrovima uzrok visoke sezonalnosti koliko i njezina posljedica. Ipak, izolirani primjeri vrlo visoke kvalitete pruženih usluga kod pojedinih poslovnih subjekata ukazuju da problemi kadrova nisu jedini čimbenik koji utječe na rješavanje problema sezonalnosti. S obzirom na to da se oko 250 kućanstava bavi pružanjem ugostiteljskih usluga smještaja u domaćinstvu pa pitanje osiguravanja inicijalne i cjeloživotne **turističke edukacije stanovništva** ima i dodatnu važnost. Stoga se problematici turističkih kadrova i turističkoj educiranosti lokalnog stanovništva mora pristupiti kao zasebnoj mjeri lokalne turističke politike, a o kojoj se očito do sada nije našlo odgovarajuće suglasje između privatnog i javnog sektora.

Obilježja turističke potražnje grada Visa

Pokazatelji ostvarenih noćenja u čvrstim objektima na kopnu po mjesecima prikazani ranije u dokumentu ukazuju na izrazitu sezonalnost turističke potražnje u gradu Visu. U srpnju i kolovozu bilježi se prosječno oko 40.000 noćenja, što je približno 1.300 turista dnevno. To pak znači da se tada opterećenost svih komunalnih i komercijalnih resursa povećava za 68 % posto, a što dovodi u pitanje i granicu fizičkog prihvatnog kapaciteta, posebice što se u ista dva mjeseca prosječno ostvaruje i još oko 23.000 noćenja nautičara na plovilima, ili oko 740 nautičara dnevno. Međutim, raspodjela noćenja na plovilima ipak ukazuje na manju koncentriranost na srpanj i kolovoz u odnosu na noćenja u čvrstim objektima na kopnu, što donekle ublažava pritisak potražnje na srpanj i kolovoz.

Tablica 13. Prikaz broja noćenja u čvrstim smještajnim objektima u gradu Visu u 2013. godini po mjesecima

	2013.											
	Siječanj	Veljača	Ožujak	Travanj	Svibanj	Lipanj	Srpanj	Kolovoz	Rujan	Listopad	Studeni	Prosinac
Broj noćenja	157	309	658	1.898	3.783	12.516	36.537	42.710	16.720	2.856	805	692

Izvor: BIST, Institut za turizam

Tablica 14. Prikaz noćenja na nautičkim i putničkim plovilima u viškoj luci 2014. g.

mjesec	Putnički brodovi	Privezište	Privezište	Ukupno	Sidrište		Ukupno	Ukupno noćenja
	(trabakuli)	Luka	Kut	privezišta	sidro	bove	sidrište	(privezište + sidrište)
travanj	80	1.722	504	2.306	0	0	0	2.306
svibanj	660	3.270	1.020	4.950	0	0	0	4.950
lipanj	1.180	6.708	2.916	10.804	1.452	1.848	3.300	14.104
srpanj	1.520	9.204	4.704	15.428	4.170	4.128	8.298	23.726
kolovoz	1.200	9.546	5.022	15.768	3.204	3.984	7.188	22.956
rujan	1.200	6.096	3.330	10.626	492	1.794	2.286	12.912
listopad	340	2.076	954	3.370	276	96	372	3.742
studen		2		2				2
prosinac								
UKUPNO	6.180	38.624	18.450	63.254	9.594	11.850	21.444	84.698
napomena: prosjek noćenja je 20 putnika/trabakul, 6 putnika/jahta								

Međutim, posebno zabrinjavaju uočeni trendovi, a koji su moguće posljedica bujanja broja ležajeva u domaćinstvima i pada konkurentnosti ponude u hotelima. Naime, poznato je da veći udio organiziranih dolazaka gostiju i gostiju koji borave u hotelima istovremeno znači i manju sezonalnost. Nažalost, u ostvarenom broju noćenja i turista jasno se vidi trend koji pogoršava negativne učinke sezonalnosti.

Tablica 15. Prikaz broja noćenja i turista u čvrstim smještajnim objektima u gradu Visu po načinu dolaska

	organizirano		individualno	
	broj turista	broj noćenja	broj turista	broj noćenja
2002.	6.117	41.885	7.893	44.978
2003.	3.069	22.493	10.278	48.482
2004.	3.572	24.267	10.500	63.625
2005.	3.498	22.936	13.121	91.423
2006.	2.868	21.427	16.391	107.197
2007.	3.870	27.568	14.557	97.081
2008.	3.128	20.265	13.836	98.113
2009.	2.108	14.949	14.212	93.918
2010.	1.502	10.670	16.632	108.776
2011.	2.370	19.245	14.558	93.989
2012.	2.283	16.297	16.160	103.003
2013.	2.513	17.693	16.433	101.948

Izvor: BIST, Institut za turizam

Tablica 16. Prikaz broja noćenja i turista u gradu Visu po skupini smještajnih objekata

	hoteli i sl.		domaćinstva	
	broj turista	broj noćenja	broj turista	broj noćenja
2002.	8.913	49.666	5.097	37.197
2003.	8.150	35.828	5.197	35.147

2004.	7.925	34.750	6.147	53.142
2005.	9.233	40.859	7.386	73.500
2006.	9.165	44.235	10.094	84.389
2007.	9.265	48.926	9.162	75.723
2008.	8.064	38.044	8.900	80.334
2009.	7.208	32.217	9.112	76.650
2010.	8.203	35.134	9.931	84.312
2011.	8.379	42.217	8.549	71.017
2012.	8.799	42.520	9.644	76.780
2013.	7.572	34.005	11.374	85.636

Izvor: BIST, Institut za turizam

Rast broja individualnih dolazaka i smanjenje broja noćenja u hotelima donosi još neke negativne posljedice:

- povećanje pritiska na cjelokupni prometni sustav zbog rasta broja dolazaka osobnim automobilom i to posebice na povećanje potrebe za parkiralištima
- povećanje zagađenja zraka i razine buke zbog povećanja broja osobnih automobila te devastacija zemljišta na „divljim“ parkiralištima
- smanjenje potrošnje za izlete, iznajmljivanje vozila i plovila zbog povećane mobilnosti turista unutar destinacije
- povećanje mobilnosti potražnje koja zbog malih poremećaja (loša vremenska prognoza, vremenske ili elementarne nepogode u blizini, a koje ne pogađaju Vis, snižavanje cijena u drugim destinacijama u zadnji čas i sl.) izuzetno brzo mijenja svoju odluku o krajnjem odredištu pa to povećava rizike od iznenadnih i neočekivanih otkazivanja rezervacija
- smanjenje ukupne prosječne dnevne potrošnje u destinaciji po gostu, a i time i vanpansionske potrošnje
- vezanje na psihocentrične skupine turista koji dolaze iz neposrednog okruženja i redovito se vraćaju u istu destinaciju zbog straha od promjene, a koje također obilježava ispodprosječna potrošnja u destinaciji.

Što se pak tiče država porijekla turista koji dolaze na otok Vis, valja skrenuti pozornost da iako udio domaćih turista pada, on je daleko iznad ukupnog prosjeka za Hrvatsku. To nužno i ne mora biti loš pokazatelj jer u slučaju bilo kakvih poremećaja, domaća potražnja ipak manje reagira otkazivanjem rezervacija. Međutim, valja uzeti u obzir ekonomska ograničenja domaće potražnje u smislu dnevne potrošnje. Ako noćenjima koje ostvaruju domaći gosti dodamo noćenja gostiju iz Sloveniji i Italije oni zajedno čine 52,3 % ukupno ostvarenih noćenja. To upravo i potvrđuje prethodna razmatranja obilježja potražnje: većina potražnje dolazi iz neposrednog okruženja. Zanimljivo je da se po broju noćenja još ističu češki, britanski i njemački gosti, a slijede ih austrijski i poljski gosti.

Tablica 17. Prikaz broja noćenja i turista u gradu Visu po odabranim tržištima u 2013. godini

	broj noćenja	broj turista	prosječno noćenja
Hrvatska	27.718	4.604	6,02
Slovenija	23.279	2.911	8,00
Italija	11.621	1.553	7,48
Češka	9.742	1.110	8,78
Velika Britanija	6.477	1.422	4,55
Njemačka	5.629	732	7,69
Austrija	3.977	503	7,91
Poljska	3.609	447	8,07
Ostale zemlje	27.589	5.664	4,87
UKUPNO	119.641	18.946	6,31

Izvor: BIST, Institut za turizam

Upravo na svim spomenutim stranim tržištima kojima je Hrvatska poznata destinacija, ali bez Velike Britanije, Vis bi mogao imati najviše šanse za dalji rast bez velikih marketinških napora. Osim toga, gosti sa svih spomenutih stranih tržišta ostvaruju i natprosječnu duljinu boravka u odnosu na nacionalni prosjek, a što je dobar pokazatelj. Pri tome bi se svakako valjalo maksimalno usmjeriti prema privlačenju dolazaka organiziranih gostiju. Zanimljivo je da broj britanskih gostiju raste, a da povijesni razlozi koji bi mogli biti dodatni motiv dolazaka Britanaca nisu niti približno iskorišteni u marketinškom smislu, a pogotovo za dolaske u pred i posezoni. To upućuje da bi uz tradicionalna tržišta za Hrvatsku, Velika Britanija trebala biti među prioritetnim ciljanim geografskim tržištima za Vis. Za Veliku Britaniju bi zbog očito drugih razloga dolaska koji su vidljivi i u kraćem prosječnom boravku svakako valjalo razvijati specifičan portfelj turističkih proizvoda.

Razvoj konkurentskih sposobnosti

Stupanj razvoja konkurentskih sposobnosti je činitelj na kojem se temelji konkurentska prednost jedne turističke destinacije pred drugom. Komparativne prednosti su resursi kojima raspolažemo, a konkurentske sposobnosti su način na kojima raspolažemo resursima. Iskorištavanje prilika i razvojnih mogućnosti u turizmu prije svega ovisi o tome kakve su konkurentske sposobnosti poduzetnika, lokalnih vlasti, udruga civilnog društva, obrazovnih i znanstvenih ustanova uključenih u proces prepoznavanja razvojnih prilika i odabira najboljih strategija i taktika za postizanje ciljeva. Međutim, pri tome valja uzeti u obzir i obilježja resursne osnove s kojima konkurentske sposobnosti moraju biti usklađene, u smislu definiranja pametnih specijalizacija na temelju identificiranih i ispravno valoriziranih komparativnih prednosti.

U tom smislu strateško usmjerenje prema razvoju konkurentskih sposobnosti trebao bi biti temelj uspješnog i održivog iskorištavanja raspoloživih resursa, a pogotovo ako su oni oskudni ili izrazito rijetki. Visoka razina konkurentskih sposobnosti omogućuje stvaranje turističkih proizvoda s visokom dodanom vrijednošću, čime se uspješno može kompenzirati niz ograničenja koja su očita u slučaju grada Visa kao što su troškovi uvjetovani prijevozom ljudi i roba na otok, nemogućnost postizanja pozitivnih učinaka ekonomije obujma, relativna vrijednost ili vremenska ograničenost atraktivnosti glavnih privlačnih turističkih aktivnosti.

Razvoj konkurentskih sposobnosti u turizmu prije svega je vezan uz ljudske resurse jer su ugostiteljstvo i turističko posredovanje, ali i sve ostale uslužne djelatnosti vezane uz turizam radno intenzivne. Ograničenost raspoložive radne snage za potrebe turizma može biti i dodatni izazov različitim edukativnim aktivnostima koje su usmjerene na postizanje izvrsnosti u pružanju usluga, razvoju složenih turističkih proizvoda s visokom dodanom vrijednošću ili pak onih koji u sebi sadrže razlog dolaska u grad Vis i izvan visoke ljetne sezone. U tom procesu stjecanja konkurentskih sposobnosti osim edukacije stanovništva ne treba zanemariti aktivnosti na privlačenju onih skupina radnika koji sa sobom donose visoku razinu kompetentnosti za određena kritična područja, a prema specifičnostima resursne osnove.

Izazovi poglavlja:

- izrazita sezonalnost turističke potražnje
- nedostatak obrazovane i motivirane radne snage
- niska konkurentnost i nedovoljan broj smještajnih jedinica u hotelima
- nekontroliran rast i niska konkurentnost smještajnih jedinica u domaćinstvima
- neuspješna valorizacija atrakcijske osnove kroz složene turističke proizvode
- potreba uspostave uspješnog destinacijskog menadžmenta

Preporuke za poglavlje:

- uravnoteženje turističkog prometa izvan špice sezone u srpnju i kolovozu, najprije na razdoblje svibanj-lipanj i rujan-listopad, a onda na razdoblje travanj-studen
- diversifikacija turističkih proizvoda i promjena usmjerenja s priobalnog odmora uključujući i nautički turizam, na posebne oblike turizma, a posebice na turizam posebnih interesa, složene turističke proizvode i uske tržišne mikroniše za koje Vis može razviti kompetitivnu ponudu
- poticanje rada i razvoja lokalnih turističkih agencija kao destinacijskih menadžment kompanija specijaliziranih za otok Vis, a moguće i sa specifičnim proizvodnim specijalizacijama za određene ciljne skupine i oblike turizma kao što su ronilački turizam, kulturni turizam, gastronomski turizam, i pustolovni turizam
- povećanje broja ležajeva u hotelima, pansionima i hostelima uz zaustavljanje daljeg rasta udjela broja ležajeva u privatnom smještaju te podizanje kvalitete i originalnosti pružene ugostiteljske usluge smještaja u svim objektima, a time i vrijednosti za povećane cijene usluga
- usmjeravanje na organizirane dolaske i suradnju sa stranim organizatorima putovanja specijalistima za određene oblike turizma s naročitom pažnjom na tradicionalna strana tržišta za Hrvatsku i na britansko tržište
- transformacija postojeće turističke zajednice u učinkovitu destinacijsku menadžment organizaciju kroz stvaranje kulture suradnje i partnerstva, kontinuiranim razvojem ljudskih potencijala za turizam kod ključnih dionika, ali turističke educiranosti cjelokupnog stanovništva

- sprječavanje vizualne devastacije prostora i stvaranje zapreka za novu izgradnju koja bi narušila vizualni integritet
- poticanje stavljanja u funkciju neiskorištenih, a za turizam vrijednih resursa neovisno o vlasništvu
- promišljanje rješenja za uključivanje negospodarskih djelatnosti (obrazovanje, kultura, sport, zdravstvena zaštita i sl.) u stvaranje privlačnih turističkih proizvoda i razloga dolaska na Vis
- poticanje ostalih gospodarskih aktivnosti s ciljem plasmana proizvoda i usluga kroz turizam (poljoprivredna proizvodnja i ribarstvo, prerada prehrambenih proizvoda, kreativne industrije, obrtništvo i održavanje objekata)
- davanje prioriteta onim projektima i aktivnostima u turizmu koji mogu brzo inducirati i ubrzati razvoj drugih gospodarskih aktivnosti
- rigorozna primjena svih načela održivog razvoja turizma ne samo u društvenoj i ekološkoj nego i u ekonomskoj sferi.

1.1. GOSPODARSTVO (OSIM TURIZMA)

U gradu Visu djeluje 46 privatne pravne osobe koje su u protekloj godini (2014.) ostvarile (prijavljene) poslovne prihode iznad 100.000 kn. U njima je ukupno zaposleno 212 osoba.

Ova poduzeća u protekloj godini su ostvarili 52,7 miliona kuna prihoda. Važno je napomenuti da je samo 18 od njih ostvarilo prihode veće od 1 milion kuna.

Prikaz djelatnosti po poslovnim aktivnostima i zaposlenima u 2014:

Tablica 18. Prihodi po djelatnostima (najboljih 46) u 2014. godini

	Djelatnost	Prihodi 2014	Zaposleni
1	Djelatnosti pripreme i usluživanja pića	10.484.700	22
2	Djelatnosti putničkih agencija	7.871.400	17
3	Djelatnosti restorana i ostalih objekata za pripremu i usluživanje hrane	6.854.100	22
4	Trgovina	5.748.700	17
5	Hoteli i smještaj	5.462.000	52
6	Morski ribolov	2.898.700	12
7	Proizvodnja vina od grožđa	2.357.700	9
8	Gradnja stambenih i nestambenih zgrada	1.689.300	7
9	Uzgoj grožđa, sadnog bilja...	1.678.200	5
10	Cestovni prijevoz robe	1.601.900	1
11	Skupljanje neopasnog otpada	1.562.400	33
12	Poslovanje s nekretninama	1.449.700	2
13	Iznajmljivanje i davanje u zakup (leasing) plovnih prijevoznih sredstava	1.205.200	1
14	Računovodstvene, knjigovodstvene i revizijske djelatnosti; porezno savjetovanje	982.000	7
15	ostalo	877.500	5
		52.723.500	212

Iz tabličnog prikaza vidljivo je da:

- Najveće prihode ostvaruju pravne osobe koje se bave pripremom i usluživanjem pića
- Najviše zapošljavaju pravne osobe koje se bave Hotelijerstvom i smještajem
- Izrazito uslužno orijentirani poslovni subjekti. Preko 60% (32 miliona kn) prihoda ostvaruje se direktno u turističkoj djelatnosti
- Druga djelatnost s najviše zaposlenih je Skupljanje neopasnog otpada, ali ovdje se radi o komunalnom poduzeću Gradina.

Iskazani podaci ukazuju na vrlo skromne registrirane poduzetničke aktivnosti pravnih osoba registriranih u Gradu Visu. Pravne osobe registrirane na Visu zapošljavaju relativno skroman broj zaposlenika (izabranih 46 zapošljava 212 osoba).

S ciljem dinamiziranja poduzetničkih aktivnosti Grad Vis pokrenuo je poduzetničke zone. Razvoj infrastrukture u tim poduzetničkim zonama mogao bi pozitivno utjecati na poduzetnike.

Financijski rezultati poslovanja poduzetnika grada Visa

Godišnje financijske izvještaje za 2014. godinu s područja grada Visa predalo je u Registar ukupno 104 poduzetnika, obveznika poreza na dobit; od kojih su, promatrano po veličini poduzetnika, svi mali poduzetnici.

Od ukupno 104 poduzetnika, njih 54,8 % ili 57 poslovalo je s dobiti razdoblja, a 45,2 % ili 47 ih je iskazalo gubitke razdoblja.

Kod poduzetnika u gradu Visu u 2014. godini bilo je zaposlen 251 radnik, a ostvareni su sljedeći financijski rezultati: ukupni prihodi u iznosu od 61,1 milijun kuna, ukupni rashodi od 71,4 milijuna kuna, dobit razdoblja u iznosu od 2,6 milijuna kuna, gubitak razdoblja od 13,3 milijuna kuna te neto gubitak od 10,7 milijuna kuna.

Prosječna mjesečna neto plaća iznosila je 3.790 kuna i bila je za 5,8 % manja nego 2013. godine. Investicije su povećane za 125,5 %, te je ostvaren pozitivan trgovinski saldo jer je u 2014. godini ostvaren samo izvoz koji je iznosio 937 tisuća kuna.

U odnosu na 2013. godinu, broj zaposlenih povećan je za 55,9 %, ukupni prihodi za 27,8 %, ukupni rashodi za 14,9 %, smanjen je gubitak razdoblja za 24,1 %, a dobit razdoblja za 13,1 %, te je iskazan neto gubitak u iznosu 10,7 milijuna kuna koji je bio za 26,4 % manji nego prethodne godine.

Poduzetnici Splitsko-dalmatinske županije povećali su neto dobit u 2014. godini i to za 138,9 % dok su poduzetnici Republike Hrvatske povećali neto dobit za 139,5 %.

Tablica 19. Osnovni financijski rezultati poduzetnika grada Visa za 2014. godinu

Opis	2013.	2014.	Indeks	Udjel grada u županiji (%)	Udjel grada u RH (%)
Broj poduzetnika		104		0,9	0,1
Broj zaposlenih	161	251	155,9	0,4	0,0
Ukupni prihodi	47.791	61.093	127,8	0,2	0,0
Ukupni rashodi	62.157	71.436	114,9	0,2	0,0
Dobit prije oporezivanja	3.190	2.983	93,5	0,1	0,0
Gubitak prije oporezivanja	17.557	13.326	75,9	0,8	0,1
Porez na dobit	202	386	191,0	0,1	0,0
Dobit razdoblja	2.994	2.602	86,9	0,1	0,0
Gubitak razdoblja	17.562	13.331	75,9	0,8	0,1
Dobit razdoblja (+) ili gubitak razdoblja (-)	-14.569	-10.729	73,6	-	-
Izvoz	660	937	142,1	0,0	0,0
Uvoz	99			-	-
Trgovinski saldo (izvoz minus uvoz)	560	937	167,3	0,0	0,0
Investicije u dugotrajnu imovinu	633	1.427	225,5	0,1	0,0
Prosječna mjesečna neto plaća (u kunama)	4.024	3.790	94,2	-	-

Izvor: Fina, Registar godišnjih financijskih izvještaja

Troškovi za osoblje (neto plaće, porezi i doprinosi iz plaća i na plaće) kod poduzetnika grada Visa iznosili su 18,3 milijuna kuna i povećani su u odnosu na 2013. godinu za 51,6 %. Njihov udjel u ukupnim rashodima u 2014. godini iznosio je 25,6 %, što je za 6,2 % više nego prethodne godine.

Troškovi za osoblje na razini Splitsko-dalmatinske županije činili su 15,2 % ukupnih rashoda županije, dok su isti na razini Hrvatske iznosili 13,2 % ukupnih rashoda.

Poduzetnici grada Visa obračunali su u 2014. godini za 251 zaposlenika, neto plaće u ukupnom iznosu od 11,4 milijuna kuna, što je u odnosu na 2013. godinu povećanje od 46,9 % te su u ukupnim rashodima sudjelovali s 16 %.

Prosječna mjesečna neto plaća po zaposlenom kod poduzetnika grada Visa u 2014. godini iznosila je 3.790 kuna što je za 234 kune ili 5,8 % manja nego 2013. godine. Ista je za 12,2 % manja od prosječne mjesečne neto plaće po zaposlenom na razini Splitsko-dalmatinske županije (4.319 kuna) i za 22,3 % manja od prosječne mjesečne neto plaće po zaposlenom kod poduzetnika Republike Hrvatske (4.878 kuna).

Prosječne mjesečne neto plaće poduzetnika grada Visa prema sektorima vlasništva pokazuju izrazitu dominaciju privatnog sektora. U privatnom sektoru bilo je najviše poduzetnika (101 poduzetnik) i najviše zaposlenih, njih 173 što je 68,9 % ukupno zaposlenih u gradu Visu u 2014. godini. Najviše prosječne mjesečne plaće obračunali su poduzetnici zadružnog sektora grada Visa. Prosječna mjesečna neto plaća zaposlenih kod poduzetnika zadružnog sektora grada Visa u 2014. godini iznosila je

6.136 kuna što je 61,9 % više od prosječne neto plaće svih poduzetnika grada, 71,2 % više od prosječne neto plaće zadružnog sektora poduzetnika Splitsko-dalmatinske županije te 65,3 % više od prosječne neto plaće po zaposlenom kod poduzetnika zadružnog sektora Hrvatske. Najznačajniju ulogu u strukturi grada Visa u 2014. g. imali su poduzetnici iz djelatnosti pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane. U ovoj djelatnosti bilo je najviše poduzetnika (22 poduzetnika) i najviše zaposlenih, njih 108 ili 54,3 % više nego 2013. godine. Poduzetnici djelatnosti pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane grada Visa obračunali su prosječnu mjesečnu plaću koja je iznosila 4.576 kn što je 20,7 % više od prosječne plaće svih poduzetnika grada Visa.

Najveću prosječnu mjesečnu plaću u 2014 godini obračunali su poduzetnici djelatnosti poljoprivrede, šumarstva i ribarstva grada Visa koja je iznosila 4.846 kn i bila je za 24,4 % veća od prosjeka poljoprivrede, šumarstva i ribarstva Splitsko-dalmatinske županije (3.895 kn) i za 5,8 % veća od prosjeka zaposlenih kod poduzetnika u djelatnosti prerađivačke industrije Republike Hrvatske (4.581 kn).

Najniža prosječna mjesečna plaća obračunata je zaposlenima u djelatnosti Opskrba vodom; uklanjanje otpadnih voda i iznosila je 1.748 kn koja je bila manja u odnosu na prosječnu plaću zaposlenih kod poduzetnika u gradu Visu za 53,9 %. Prosječna plaća zaposlenih kod poduzetnika Splitsko-dalmatinske županije u djelatnosti Opskrba vodom; uklanjanje otpadnih voda iznosila je 5.859 kuna, a na razini Republike Hrvatske 5.208 kuna.

Tablica 20. Prosječne mjesečne neto plaće po područjima djelatnosti u 2014. godini

Područje djelatnosti	Broj zaposlenih	Prosječna mjesečna neto plaća u kn		
		Iznos	Indeks 2014./13.	Odnos prema prosjeku grada
A) Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo	21	4.846	87,0	127,9
B) Rudarstvo i vađenje	-	-	-	-
C) Prerađivačka industrija	12	2.122	89,0	56,0
D) Opskrba električnom energijom, plinom, parom i klimatiz.	-	-	-	-
E) Opskrba vodom; uklanjanje otpadnih voda	33	1.748	-	-
F) Građevinarstvo	5	3.171	81,5	83,7
G) Trgovina na veliko i malo	23	3.255	103,6	85,9
H) Prijevoz i skladištenje	7	2.398	107,8	63,3
I) Djelatnost pružanja smještaja te pripreme i usluž. hrane	108	4.576	103,0	120,7
J) Informacije i komunikacije	0	-	-	-
K) Financijske djelatnosti i djelatnosti osiguranja	-	-	-	-
L) Poslovanje nekretninama	3	2.232	63,1	58,9
M) Stručne, znanstvene i tehničke djelatnosti	8	3.643	113,1	96,1
N) Administrativne i pomoćne uslužne djelatnosti	25	4.280	104,3	112,9
O) Javna uprava i obrana; obvezno socijalno osiguranje	-	-	-	-
P) Obrazovanje	-	-	-	-
Q) Djelatnosti zdravstvene zaštite i socijalne skrbi	-	-	-	-
R) Umjetnost, zabava i rekreacija	3	2.556	89,2	67,4
S) Ostale uslužne djelatnosti	3	3.749	100,3	98,9
n/a Nepoznato područje djelatnosti	-	-	-	-
Ukupno	251	3.790	94,2	100,0

Izvor: Fina, Registar godišnjih financijskih izvještaja

Ukupno 104 poduzetnika s područja grada Visa u 2014. godini ostvarili su dobit razdoblja u iznosu od 2,6 milijuna kuna, što je za 13,1 % manje nego u 2013. godini. Istovremeno gubitak razdoblja iskazalo je 47 poduzetnika u iznosu od 13,3 milijuna kuna, što je za 24,1 % manje nego 2014. godine te je na razini grada iskazan neto gubitak razdoblja u iznosu od 10,7 milijuna kuna.

Analiza poslovanja poduzetnika grada Visa u 2014. godini, prema područjima djelatnosti, pokazuje da su najveći utjecaj na ukupan negativan rezultat dali poduzetnici djelatnosti pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane s iskazanim neto gubitkom od 10,2 milijuna kuna. Iskazani gubitak razdoblja poduzetnika djelatnosti pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane grada Visa iznosio je 11,1 milijun kuna i u odnosu na 2013. godinu je smanjen za 8,8 %. Istovremeno i najveću dobit razdoblja ostvarili su poduzetnici iz djelatnosti pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane grada Visa koja je iznosila 922 tisuće kuna.

Na drugom mjestu po veličini iskazane dobiti razdoblja dolaze poduzetnici djelatnosti poslovanja nekretninama koji su ostvarili dobit razdoblja u visini od 739 tisuća kuna.

Poduzetnici iz djelatnosti pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane, njih 16, u 2014. godini ostvarili su dobit razdoblja u iznosu od 922 tisuće kuna, a 6 poduzetnika iskazalo je gubitak razdoblja u iznosu od 11,1 milijun kuna te je na razini ove djelatnosti iskazan neto gubitak u iznosu od 10,2 milijuna kuna.

Iza poduzetnika djelatnosti pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane, prema visini ostvarene dobiti, su poduzetnici iz djelatnosti poslovanja nekretninama sa 739 tisuća kuna

dobiti razdoblja koju je ostvarilo 4 poduzetnika, dok je 9 poduzetnika iskazalo 600 tisuća kuna gubitka razdoblja, što je rezultiralo iskazivanjem neto dobiti u iznosu od 138 tisuća kuna.

Poljoprivreda i prerada poljoprivrednih proizvoda nedovoljno je iskorištena prilika Viškog gospodarstva. Obzirom na klimatske uvjete na području Grada Visa moguć je uzgoj slijedećih poljoprivrednih kultura:

- Vinova loza, smokva, badem, masline
- Zimsko povrće i krumpir
- Lavanda, ružmarin i drugo mediteransko bilje
- Citrusi i ljetno voće i povrće (uz ograničene mogućnosti zbog nedostatka vode za navodnjavanje)

Struktura korištenja poljoprivrednih površina prikaza je u tablici:

Tablica 21.

POVRŠINA KORIŠTENOG POLJOPRIVREDNOG ZEMLJIŠTA (1.lipanj 2003)		
	Opis	ha
A	Korišteno poljoprivredno zemljište, oranice i vrtovi	5,0
B	Korišteno poljoprivredno zemljište povrtnjaci	1,1
C	Korišteno poljoprivredno zemljište livade	10,0
D	Korišteno poljoprivredno zemljište pašnjaci	400,2
E	Korišteno poljoprivredno zemljište voćnjaci	42,5
F	Korišteno poljoprivredno zemljište vinogradi	122,2
G	Korišteno poljoprivredno zemljište, rasadnici i košaračka vrba i dr.	0,1
H	Ukupno korišteno poljoprivredno zemljište (A+B+C+D+E+F+G)	581,1
I	Ostalo zemljište	295,5
	Ukupno raspoloživa površina zemljišta (H+I)	876,6
	Korišteno poljoprivredno zemljište plantažni vinogradi	62,0
	Korišteno poljoprivredno zemljište plantažni voćnjaci	13,6

Poljoprivredom dominira **vinogradarstvo** s tim da su zasađene površine oko 10% u odnosu na prije stotinjak godina. Poljoprivredne parcele su male i usitnjene, prosječno nešto više od jednog ha. Ukupno je poljoprivrednog zemljišta 2180 ha, od toga 240 poljoprivrednih kućanstava obrađuje 876 ha, broj parcela korištenog poljoprivrednog zemljišta je oko 680 od toga oko 220 ha vinograda.

Od kvalitetnih sorti dominira viški plavac koji je iznimne kvalitete sa 22-26 gradacije sladora, gusto, bogate boje, punog okusa i mirisa. Osim viškog plavca uzgaja se i visokokvalitetna rana sorta Vugava koja se proizvodi kao čuvane suho vino koje se odlikuje zlatno žutom bojom, s specifičnim ugodnim i punim mirisom. Značajne su površine na kojima se uzgaja hibridna sorta kuc od koje se dobiva niskokvalitetno stolno vino.

Maslinarstvo nema dugu tradiciju na području grada Visa tako da se ne proizvode tržišni viškovi maslinovog ulja.

Vis ima i zaboravljenu tradiciju uzgoja palmi i ružmarina te je u tim kulturama nekada imao vrlo ozbiljnu proizvodnju (1970-tih 400t godišnje ružmarina, danas 1-2t / uzgoj lončanica palmi Phoenix, proizvodnja nekoć 100.000 sadnica godišnje, danas zanemareno)

Uz odgovarajuće navodnjavanje moguć je uzgoj agruma, primarno limuna.

Proračun Grada Visa

Grad Vis je jedinica lokalne samouprave koja obavlja poslove kojima se neposredno ostvaruju prava građana iz samoupravnog djelokruga koji se utvrđuju odlukama Gradskog vijeća i Gradonačelnika, a osobito se odnose na:

- uređenje naselja i stanovanje,
- prostorno i urbanističko planiranje,
- komunalno gospodarstvo,
- brigu o djeci,
- socijalnu skrb,
- primarnu zdravstvenu zaštitu,
- odgoj i osnovno obrazovanje,
- kulturu, tjelesnu kulturu i šport,
- zaštitu potrošača,
- zaštitu i unapređenje prirodnog okoliša,
- protupožarnu i civilnu zaštitu,
- promet na svom području,
- održavanje nerazvrstanih cesta,
- te ostale poslove sukladno posebnim zakonima.

Tijela Grada Visa su Gradsko vijeće koje je predstavničko tijelo građana Grada Visa i tijelo lokalne samouprave te Gradonačelnik koji zastupa Grad i nositelj je izvršne vlasti.

- Grad Vis u okviru samoupravnog djelokruga:
- raspolaže, upravlja i koristi imovinu u vlasništvu Grada,
- promiče društveni, gospodarski i kulturni napredak radi vrednovanja lokalnih posebnosti i poštivanja prirodnih prostornih mogućnosti,
- -vodi brigu o potrebama i interesima stanovnika u oblasti predškolskog uzrasta, odgoja i osnovnog obrazovanja, primarne zdravstvene zaštite, kulture, tjelesne kulture i športa,
- osigurava uvjete za utvrđivanje politike gospodarenja prostorom i unapređenje i zaštitu prirodnog okoliša,

- obavlja poslove u svezi s poticanjem poduzetničkih aktivnosti i korištenja prostora u vlasništvu Grada,
- osigurava uvjete za održivi razvitak komunalnog gospodarstva,
- vodi brigu o uređenju naselja, kvaliteti stanovanja, komunalnim objektima,
- organizira obavljanje komunalnog gospodarstva,
osniva pravne osobe radi ostvarivanja gospodarskih, društvenih, komunalnih, socijalnih i drugih interesa i potreba stanovništva,
- obavlja razrez i naplatu prihoda koji pripadaju Gradu Visu,
- potiče primjenu djelotvornih mjera radi zaštite životnog standarda i zbrinjavanju socijalno ugroženih osoba i obavlja poslove socijalne skrbi,
- potiče aktivnosti udruga građana,
- promiče očuvanje prirodne baštine, povijesnog, kulturnog i graditeljskog nasljeđa,
- osigurava uvjete za protupožarnu i civilnu zaštitu,
- donosi proračun Grada Visa,
- obavlja redarstvene poslove radi očuvanja komunalnog reda,
- obavlja i uređuje druge poslove koji su u neposrednoj svezi s interesima gradske zajednice za njezin gospodarski, društveni i socijalni napredak.

Za obavljanje poslova iz samoupravnog djelokruga Grada Visa utvrđenih zakonom i Statutom Grada Visa, te za obavljanje poslova državne uprave prenijete na Grad Vis ustrojen je Jedinstveni upravni odjel u kojem je zaposleno osam službenika.

Imovinom Grada Visa upravljaju Gradonačelnik i Gradsko vijeće. Imovinu Grada Visa čine sve pokretne i nepokretne stvari, te imovinska prava koja pripadaju Gradu Visu.

Temeljni financijski akt Grada Visa je proračuna kojeg donosi Gradsko vijeće Grada Visa.

Grad Vis ima prihode kojima u okviru samoupravnog djelokruga slobodno raspolaže.

Prihodi Grada Visa su:

- gradski porezi, prirez, naknade, doprinosi i pristojbe, u skladu sa zakonom i posebnim odlukama Gradskog vijeća,
- prihodi od stvari u vlasništvu Grada i imovinskih prava,
- prihodi od trgovačkih društava i drugih pravnih osoba u vlasništvu Grada, odnosno u kojima Grad ima udjele ili dionice,
prihodi od koncesija,
- novčane kazne i oduzeta imovinska korist za prekršaje koje sam propiše u skladu sa zakonom,

- udio u zajedničkim porezima s Republikom Hrvatskom i Splitsko-dalmatinskom županijom, te dodatni udio u porezu na dohodak za decentralizirane funkcije prema
- posebnom zakonu,
- sredstva pomoći i dotacije Splitsko-dalmatinske županije i Republike Hrvatske predviđene u županijskom, odnosno državnom proračunu,
- drugi prihodi određeni zakonom.

U proračunu Grada Visa iskazuje se procjena prihoda i primitaka te utvrđeni iznos izdataka i drugih plaćanja Grada Visa. Svi izdaci proračuna moraju biti uravnoteženi s prihodima i primicima.

Proračun Grada Visa 2012. - 2015. godine (u ´000 kuna)

Tablica 22.

Opis	Izvršenje 2012. g.	Izvršenje 2013. g.	Indeks (3/2)	Izvršenje 2014. g.	Indeks (5/3)	Planirano 2015. g.
1	2	3	4	5	6	7
Prihodi i primici	9.024	18.694	207,16	20.372	108,98	29.749
Rashodi i izdaci	8.300	19.792	238,46	18.817	0,95	31.289
Višak prihoda nad rashodima	724	-1.098		1.555		-1.540
Višak prihoda iz prethodne godine.	381	1.105		7		1.562
Višak prihoda na dan 31.12.	1.105	7		1.562		22

Izvor: proračun Grada Visa

U promatranim godinama proračun Grada Visa dobro je uravnotežen, a u svim promatranim godinama ostvaren je višak prihoda i primitaka nad izdacima. U 2013. godini značajna ulaganja su u izgradnju jaslica i dogradnju vrtića (6,5 mil. kn.) i u sportske objekte (2,1 mil. kn.). U 2014. godini značajna ulaganja su u nastavak izgradnje jaslica i dogradnju vrtića (5,8 mil. kn.) i u komunalnu opremu (2,1 mil. kn.). U 2015. godini od značajnijih ulaganja Grad planira ulaganje u sanaciju deponija „Wellington“ 5,1 mil. kuna, i vodovod Rogač-Parja 3,8 mil. kuna te izgradnju sportskog aerodroma „velo polje“ 1,0 mil. kuna.

Izazovi poglavlja:

-
- Manjak motivirane radne snage.
  - Manjak poduzetničkih inicijativa i znanja.
  - Ograničenja tržišne usmjerenosti na plasman na otoku.
  - Ograničenja na mali broj djelatnosti koje mogu imati ekonomsku računicu na otoku.
  - niska razina suradnje s turističkom zajednicom.
-

-
- izrazita sezonalnost u korištenju većine resursa.
  - pasivnost lokalnog stanovništva i inertnost mlađe populacije.
-

Preporuke za poglavlje:

-
- Zbog usitnjenosti poljoprivrednika i prerađivača, bilo bi dobro uspostaviti, tamo gdje je to moguće, zajedničke sustave za preradu, skladištenje i plasman gotovih proizvoda.
  - Poticati razvoj poljoprivrede, ribarstva i marikulture, ruralnog gospodarstva i visoko kvalitetnog turizma.
  - Povećati korištenje obnovljivih izvora energije (solarna i bioenergija)
  - Razvijati i jačati male poduzetničke inicijative
  - Poticati stvaranje ruralno-turističke ponude u naseljima u unutrašnjosti područja grada Visa
  - Promicati cjeloživotno obrazovanja s naglaskom na poljoprivredu, obiteljska poljoprivredna gospodarstva i obrte
-

2.6. (NE)ZAPOSLENOST

Zaposlenost

Po popisu iz 2011., na području grada Visa bila je zaposlena ukupno 591 osoba, tj. 303 muških i 288 ženskih osoba. Prikaz zaposlenosti po područjima djelatnosti, starosti i spolu:

Tablica 23. Prikaz zaposlenosti po područjima djelatnosti starosti i spolu

ZAPOSLENI PREMA PODRUČJIMA DJELATNOSTI, STAROSTI I SPOLU (popis 2011.)													
Područje djelatnosti	Spol	Ukupno	15-19	20-24	25-29	30-34	35-39	40-44	45-49	50-54	55-59	60-64	65+
Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo	sv.	64	-	3	2	8	9	10	6	7	12	5	2
	m	58	-	3	2	8	6	10	5	6	11	5	2
	ž	6	-	-	-	-	3	-	1	1	1	-	-
Rudarstvo i vađenje	sv.	1	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-
	m	1	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-
	ž	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Prerađivačka industrija	sv.	26	-	2	1	5	6	2	7	1	2	-	-
	m	15	-	2	-	3	4	-	4	-	2	-	-
	ž	11	-	-	1	2	2	2	3	1	-	-	-
Opskrba električnom energijom, plinom, parom i klimatizacija	sv.	12	-	-	-	-	1	2	3	1	5	-	-
	m	11	-	-	-	-	1	1	3	1	5	-	-
	ž	1	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-
Opskrba vodom, uklanjanje otpadnih voda, gospodarenje otpadom te djelatnost sanacije okoliša	sv.	24	-	1	2	5	2	2	1	5	3	3	-
	m	19	-	1	1	4	2	2	1	4	2	2	-
	ž	5	-	-	1	1	-	-	-	1	1	1	-
Građevinarstvo	sv.	23	1	-	4	4	5	2	2	2	1	1	1
	m	21	1	-	4	3	5	2	2	1	1	1	1
	ž	2	-	-	-	1	-	-	-	1	-	-	-
Trgovina na veliko i malo, popravak motornih vozila i motocikala	sv.	92	1	7	7	18	17	12	11	13	2	4	-
	m	27	-	4	1	7	2	5	2	3	1	2	-
	ž	65	1	3	6	11	15	7	9	10	1	2	-
Prijevoz i skladištenje	sv.	27	-	-	4	3	6	4	9	2	2	2	-
	m	20	-	-	3	2	3	4	3	1	2	2	-
	ž	7	-	-	1	1	3	-	1	1	-	-	-
Djelatnost pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane	sv.	94	2	7	11	10	7	28	8	14	4	3	-
	m	50	1	3	4	6	4	13	5	10	2	2	-
	ž	44	1	4	7	4	3	15	3	4	2	1	-
Informacije i komunikacije	sv.	2	-	-	-	1	-	-	-	-	1	-	-
	m	1	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-
	ž	1	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-
Financijske djelatnosti i djelatnosti osiguranja	sv.	9	-	-	-	1	1	2	-	5	-	-	-
	m	1	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-
	ž	8	-	-	-	1	1	2	-	4	-	-	-
Poslovanje nekretninama	sv.	3	-	-	-	-	-	1	-	-	1	1	-
	m	2	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1	-
	ž	1	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-
Stručne, znanstvene i tehničke djelatnosti	sv.	18	-	-	-	3	3	1	4	3	3	1	-
	m	10	-	-	-	1	2	-	3	1	2	1	-
	ž	8	-	-	-	2	1	1	1	2	1	-	-
Administrativne i pomoćne uslužne djelatnosti	sv.	16	-	-	1	4	3	4	-	1	1	2	-
	m	6	-	-	1	1	1	1	-	1	-	1	-
	ž	10	-	-	-	3	2	3	-	-	1	1	-
Javna uprava i obrana, obvezno socijalno osiguranje	sv.	58	-	4	5	4	7	17	5	6	7	3	-
	m	29	-	1	2	-	5	11	4	3	2	1	-
	ž	29	-	3	3	4	2	6	1	3	5	2	-
P. Obrazovanje	sv.	49	-	2	4	9	9	10	3	3	3	5	1
	m	9	-	-	-	1	1	3	-	2	1	-	1
	ž	40	-	2	4	8	8	7	3	1	2	5	-
Djelatnosti zdravstvene zaštite i socijalne skrbi	sv.	50	-	-	3	8	2	5	12	13	6	1	-
	m	11	-	-	-	2	1	2	2	2	1	1	-
	ž	39	-	-	3	6	1	3	10	11	5	-	-
Umjetnost, zabava i rekreacija	sv.	12	-	1	-	1	4	2	1	1	1	1	-
	m	5	-	1	-	-	2	-	1	-	1	-	-
	ž	7	-	-	-	1	2	2	-	1	-	1	-
Ostale uslužne djelatnosti	sv.	9	-	-	1	1	-	3	1	-	1	1	1
	m	6	-	-	1	-	-	2	-	-	1	1	1
	ž	3	-	-	-	1	-	1	1	-	-	-	-
Nepoznato	sv.	2	-	-	-	-	-	-	-	1	-	1	-
	m	1	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-
	ž	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-
Ukupno	sv.	591	4	27	45	85	83	107	68	78	55	34	5
	m	303	2	15	19	39	40	56	35	37	35	20	5
	ž	288	2	12	26	46	43	51	33	41	20	14	-

Izvor: xxx

Najveći broj zaposlenih radi u djelatnosti pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane (94, 16 %), slijedi trgovina na veliko i malo ... (92, 15,5 %), a na trećem mjestu po zaposlenosti su dvije djelatnosti: poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo i javna uprava i obrana ... (58, 10 %). Iz prikazanog je vidljiva velika orijentacija na uslužne djelatnosti, primarno usmjerena na turizam, što ponovno ukazuje na gospodarsku monokuturalnost. Čak 142, odnosno 24 % zaposlenih radi u području javne uprave i administracije, zdravstva i obrazovanja.

Starosna struktura zaposlenih pokazuje očekivanu distribuciju, a 53 % svih zaposlenih nalazi se u dobi između 30 i 44 godine, što je primjereno.

Nezaposlenost

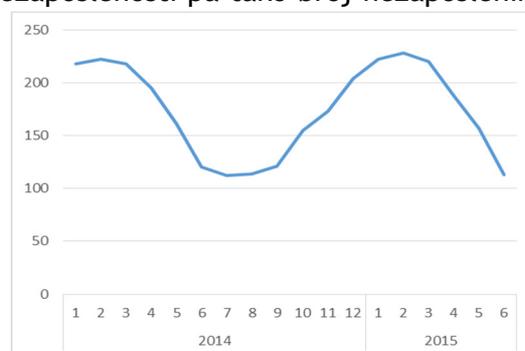
U nastavku je prikaz dobiven od Hrvatskog zavoda za zapošljavanje koji prikazuje kretanje nezaposlenosti po spolu i razini obrazovanja u zadnjih 18 mjeseci.

Tablica 24. Kretanje nezaposlenosti po spolu i razini obrazovanja u zadnjih 18 mjeseci

Registrirana nezaposlenost - grad Vis		podaci osvježeni: 10. srpnja 2015.																	
posljednji dostupni podaci: lipanj 2015.																			
Godina	2014												2015						
Mjesec	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	1	2	3	4	5	6	
Muškarci	121	125	124	116	99	70	65	66	70	90	96	119	128	132	128	111	91	64	
(1) Završena osnovna škola	28	30	31	31	28	23	22	22	24	27	30	36	38	40	39	36	28	23	
(2) Srednja škola	87	89	85	77	63	42	39	39	40	55	60	76	85	87	84	70	57	37	
(3) Prvi stupanj fakulteta, stručni studij i viša škola	1	1	1	1	1	0	0	0	0	2	2	3	2	2	2	2	3	1	
(4) Fakultet, akademija, magisterij, doktorat	5	5	7	7	7	5	4	5	6	6	4	4	3	3	3	3	3	3	
Žene	97	97	94	79	62	50	47	48	51	65	77	85	94	96	92	77	66	49	
(1) Završena osnovna škola	19	20	21	18	14	11	10	10	9	13	16	20	22	23	20	14	12	11	
(2) Srednja škola	67	66	63	53	41	32	31	33	36	47	55	58	65	66	66	57	49	33	
(3) Prvi stupanj fakulteta, stručni studij i viša škola	1	1	1	1	1	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
(4) Fakultet, akademija, magisterij, doktorat	10	10	9	7	6	6	5	5	6	5	6	7	7	7	6	6	5	5	
Ukupno	218	222	218	195	161	120	112	114	121	155	173	204	222	228	220	188	157	113	

Iz tablice i grafikona vidljiva je izrazita sezonalnost nezaposlenosti pa tako broj nezaposlenih varira između 112 (najmanje - tijekom srpnja) pa do najviše 228 (tijekom veljače). Ova 50 %-na fluktuacija na razini godine ukazuje na veliku ovisnost (ne)zaposlenosti o turističkoj djelatnosti i njezinoj sezonalnosti.

Najveći broj nezaposlenih završio je srednju školu, što je razumljivo s obzirom na to da srednjoškolsko obrazovani čine 55 % populacije. Ipak, oni u kontingentu nezaposlenih u veljači (najveća nezaposlenost) čine 70 % nezaposlenih, a u lipnju (najmanja nezaposlenost) čine 60 %.

Slika 12.

Izazovi poglavlja:

- visoka nezaposlenost u zimskim mjesecima
- visok postotak stalno zaposlenih radi u javnim servisima (24 %)
- najugroženije su osobe sa srednjoškolskom razinom obrazovanja.

Preporuke za poglavlje:

- težiti produljenju sezone čime će se smanjiti 50 %-na fluktuacija nezaposlenih.
- programima cjeloživotnog obrazovanja potaknuti prekvalifikacije za (neturističke) servisne poslove za koje postoji deficit na otoku
- poticati partnerstva s ustanova koje izvode programe cjeloživotnog obrazovanja te poticati i podržavati lokalno stanovništvo na pohađanje programa
- uvesti programe stipendiranja viških studenata (uz obavezu povratka u grad Vis).

3. SWOT ANALIZA

3.1. TABLICA SWOT ANALIZE

PREDNOSTI	SLABOSTI
<ul style="list-style-type: none"> • Geoprometni položaj • Klima • Vrijedni i očuvani: <ul style="list-style-type: none"> ○ prostorni resursi ○ priroda i okoliš ○ kulturna i povijesna baštine ○ tradicija i način života • Gastronomija • Komunalna infrastruktura • Kvalitetni obrazovni servisi <ul style="list-style-type: none"> ○ predškolski ○ osnovnoškolski ○ srednjoškolski • Kvalitetna i proaktivna lokalna samouprava • Konsenzus uključenih dionika i predstavnika lokalne samouprave • Vlastiti izvori vode • Gradska marina • Potencijali za otočku poljoprivredu i preradu • Ugostiteljska ponuda • Smještajni kapaciteti (privatni) 	<ul style="list-style-type: none"> • Sezonalnost turističke potražnje • Nedostatak obrazovane i motivirane radne snage • Manjak hotelskog smještaja • Manjak smještajnih kapaciteta 4****+ kategorije • Prometna izoliranost • Ograničenja marine “u središtu grada” • Razmrvljenost poljoprivrednih zemljišta • Veće površine poljoprivrednih zemljišta u vlasništvu RH • Razmrvljenost prerađivačkih, skladišnih, distribucijskih i prodajnih sustava • Niska razina poduzetničkog i menadžerskog obrazovanja • Nedostatak lokalnih poduzetnika veće investicijske snage • Nedostatak servisnih obrtničkih usluga i stručnjaka
<ul style="list-style-type: none"> • Ublažavanje učinaka sezonalnosti • Nautički ulaz/izlaz u i iz hrvatskog Jadrana (razvoj kapaciteta, infrastrukture i servisa za nautički turizam) • Razvoj smještajnih kapaciteta za boravak tijekom cijele godine <ul style="list-style-type: none"> ○ hotelski smještaj 4****+ kategorije ○ privatni smještaj • Specijalizirani oblici turizma i posebne turističke niše • Sustavno korištenje potencijala očuvanih i zaštićenih: <ul style="list-style-type: none"> ○ prostornih resursa ○ prirode i okoliša ○ kulturne i povijesna baštine ○ tradicije i načina života • Sustavni razvoj zajedničkih kapaciteta za preradu, skladištenje, distribuciju i plasman poljoprivrednih proizvoda i prerađevina (klasteri, partnerstva i sl.) • Navodnjavanje • Prenamjena vojarni (sportski i zdravstveni turizam, poduzetnička zona) • Razvoj programa visokog i cjeloživotnog obrazovanja • Prometno povezivanje sa susjednim otocima 	<ul style="list-style-type: none"> • Loša dobna struktura stanovništva • Negativni demografski trendovi • Negativni društveni efekti postojećeg modela turističke djelatnosti <ul style="list-style-type: none"> ○ slabo motivirana domicilna radna snaga • Opasnost od ugrožavanja (npr. betonizacija): <ul style="list-style-type: none"> ○ prostornih resursa ○ prirode i okoliša ○ kulturne i povijesna baštine
<p>PRILIKE</p>	<p>PRIJETNJE</p>

4. TEMELJNE ODREDNICE RAZVOJNE STRATEGIJE

4.1. MISIJA, VIZIJA I STRATEŠKI CILJEVI

Strategija Europa 2020 iznosi viziju europske socijalne tržišne ekonomije koja počiva na trima međusobno povezanim područjima prioriteta koja se međusobno podupiru:

- pametan rast (čime se potiču znanje, inovacije, obrazovanje i digitalno društvo)
- održiv rast (čime će naša proizvodnja postati učinkovitija u iskorištavanju resursa, uz istovremeno povećanje konkurentnosti)
- uključiv (inkluzivan) rast (povećanjem sudjelovanja na tržištu rada, stjecanjem vještina te borbom protiv siromaštva).

Grad Vis prihvaća ovako određene europske okvire te na osnovu njih, ali i na osnovu realne procjene vlastitih razvojnih potencijala, određuje temeljne odrednice svoje razvojne strategije:

Misija

Oblikovanje Visa kao otvorene, društveno i generacijski inkluzivne zajednice s visokom kvalitetom života i rada.

Vizija

Vis je sredina koja omogućuje kvalitetan život u svakoj životnoj dobi. Očuvana priroda, povijesna baština i mediteranska kultura življenja promišljeno su harmonizirani u okvirima održivog razvoj s onim najboljim od suvremenosti - razvijenom komunalnom, prometnom, zdravstvenom i kulturno-obrazovnom infrastrukturom, propulzivnom, samoodrživom, neinvazivnom i nemonokulturnom ekonomijom, energetske autonomijom, „čistim“ tehnologijama, poduzetnim i inovativnim konceptima, cjelogodišnjom životnom dinamikom te demografskom obnovom.

Strateški ciljevi

SC.1.

Kvaliteta života i sklad različitosti postiže se kroz razvoj koji poštuje naslijeđe i naslijeđe koje podržava napredak

---

SC.2.

Jedinstveni zemljopisni položaj, priroda i klima te kulturno i povijesno naslijeđe održivo su u funkciji razvoja grada i otoka Visa. U tim nišama potiče se razvoj konkurentnosti proizvodnih i uslužnih djelatnosti na temeljima znanja i tehnoloških unaprjeđenja.

SC.3.

Bolja, brža i učestalija povezanost s kopnom i susjednim otocima nužan je preduvjet za demografsku održivost i razvoj Visa.

4.2. CILJEVI, PRIORITETI I MJERE

STRATEŠKI CILJ 1		STRATEŠKI CILJ 2		STRATEŠKI CILJ	
Kvaliteta života i sklad različitosti postiže se kroz razvoj koji poštuje naslijeđe i naslijeđe koje podržava napredak		Jedinstveni zemljopisni položaj, priroda i klima te kulturno i povijesno naslijeđe održivo su u funkciji razvoja grada i otoka Visa. U tim nišama potiče se razvoj konkurentnosti proizvodnih i uslužnih djelatnosti na temeljima znanja i tehnoloških unaprjeđenja.		Bolja, brža i učestalija povezanost s kopnom i susjednim otocima nužan je preduvjet za demografsku održivost i razvoj Visa.	
Prioriteti	Mjere	Prioriteti	Mjere	Prioriteti	Mjere
1.1. Unaprjeđenje uvjeta života i zdravlja građana (obrazovanje, zapošljavanje, socijalna inkluzija)	1.1.1. Razvoj komunalne i stambene infrastrukture 1.1.2. Izgradnja infrastrukture i razvoj svih razina obrazovanja 1.1.3. Jačanje ljudskih resursa i razvoj modela podrške kod zapošljavanja 1.1.4. Unaprjeđenje socijalne i zdravstvene zaštite 1.1.5. Razvoj civilnog društva	2.1. Razvoj turističke konkurentnosti	2.1.1. Razvoj cjelogodišnjih nautičkih kapaciteta sa suhim vezom 2.1.2. Unaprjeđenje postojećih lučkih i nautičkih kapaciteta 2.1.3. Izgradnja turističkih sadržaja veće dodane vrijednosti 2.1.4. Unaprjeđenje postojećih turističkih sadržaja 2.1.5. Razvoj vanpansionske ponude	3.1. Razvoj uvjeta za uspostavu zračnog prometa	3.1.1. Izgradnja infrastrukture i unaprjeđenje helikopterskog prometa 3.1.2. Izgradnja infrastrukture i uspostava zrakoplovnog prometa
1.2. Isticanje potencijala povijesnih, kulturnih i prirodnih resursa	1.2.1. Istraživanje i valorizacija kulturno povijesnih potencijala 1.2.2. Sanacija i rekonstrukcija kulturno povijesnih resursa 1.2.3. Iskorištavanje prirodnih resursa na obnovljiv i održiv način	2.2. Razvoj gospodarske konkurentnosti (poljoprivreda, ribarstvo, ugostiteljstvo, potporne poduzetničke djelatnosti ...)	2.2.1. Izgradnja novih i unaprjeđenje postojećih poljoprivrednih i poduzetničkih zona 2.2.2. Razvoj servisnih i trgovačkih usluga za nautičare, plovila i nautičku opremu 2.2.3. Razvoj poduzetničkih institucija i mjera potpore 2.2.4. Razvoj poduzetničkih i tehnoloških znanja putem svih oblika obrazovanja 2.2.5. Razvoj gospodarske infrastrukture (npr. navodnjavanje, pristupni putovi i sl.) 2.2.6. Stavljanje u gospodarsku funkciju zemljišta, nekretnina i imovine Grada i Republike Hrvatske	3.2. Razvoj uvjeta za uspostavu brzih i kružnih morskih veza	3.2.1. Izgradnja infrastrukture za uspostavu bolje pomorske povezanosti 3.2.2. Uspostava specijaliziranih komercijalnih brzih morskih veza manjih kapaciteta 3.2.3. Uspostava kružne morske veze između otoka srednjodalmatinskog i južnodalmatinskog akvatorija

4.3. PROJEKTI

Strateški cilj 1.: Kvaliteta života i sklad različitosti postiže se kroz razvoj koji poštuje naslijeđe i naslijeđe koje podržava napredak.

Prioritet 1.1.: Unaprjeđenje uvjeta života i zdravlja građana (obrazovanje, zapošljavanje, socijalna inkluzija)

Mjera 1.1.1.: Razvoj komunalne i stambene infrastrukture

Gradska jezgra

- **Tržnica:** uređenje prostora i objekata gradske tržnice.
- **Ribarnica:** uređenje prostora i objekata gradske ribarnice.
- **Dječje igralište:** opremanje i uređenje.
- **Gradski parkovi:** opremanje i uređenje (park palmi, perivoj oko baterije).
- **Plaže na području grada Visa:** opremanje infrastrukture i uređenje prostora.
- **Rasvjeta:** projektiranje i izvedba rasvjete povijesnih jezgara i znamenitosti grada Visa.
- **Wi-fi infrastruktura:** osiguravanje otvorenog wi-fi širokopojasnog pristupa internetu unutar gradske jezgre te ugradnja „pametnih“ klupa na ciljane pozicije u gradu. Ovaj projekt bi omogućio permanentan slobodan pristup najvažnijoj globalnoj informacijskoj i kulturnoj infrastrukturi suvremenog svijeta svim stanovnicima i gostima Visa te tako osigurao komunikacijske pretpostavke za intenzivniju uključenost u globalne tokove, ali i podigao razinu turističkog proizvoda viške destinacije.
- **Vatrogasni dom:** rekonstrukcija, opremanje i uređenje.

Vodovod

- **Vodovodna mreža:** Dogradnja gradske vodovodne mreže i obnova njezinih kritičnih dijelova.
- **Hidro-geološka studija:** Izrada studije podzemlja cijelog otoka Visa u funkciji kvalitetnijeg planiranja i realizacije vodoopskrbe.
- **Dovođenja pitke vode s kopna na otok Vis:** izrada idejnog rješenja.
- **Zaštite od zagađenja:** izrada projekta zaštite od zagađenja vodocrpilišnih zona otoka Visa

Odvodnja

- **Pročistač voda:** Modernizacija postojećeg mehaničkog pročistača otpadnih voda na II stupanj pročišćavanja (biološko tretiranje otpadnih voda)
- **Zbrinjavanje otpadnih i oborinski voda:** daljnji razvoj mreže, spajanje korisnika te odvajanje sustava otpadnih i oborinskih voda.

- **Projekt izgradnje odvojenog kanalizacijskog sustava s odvodnim kolektorom, uređajem za pročišćavanje i podmorski ispustom za područja: „Rukavac“, Zaravniče“, „Brgujac“, „Milna Ženka“**

Cestovni promet

- **Gradska cestovna mreža: modernizacija.**
- **Nerazvrstane ceste: rekonstrukcija.**
- **Javne parkirališne površine: rekonstrukcija i uređenje.**
- **Obilazna cesta „Vis (Kut) - Češka vila“: izgradnja i uređenje.**
- **Obilazna cesta „Vis-Rogačić“: izgradnja i uređenje.**
- **Unapređenje sigurnosti cestovnog prometa na području grada Visa: izrada projekta**
- **Javni putnički prijevoz na području grada/otoka Visa: izrada idejnog rješenja.**
- **Panoramske ceste otoka Visa: izrada idejnog rješenja.**
- **Cestovna prometna signalizacija: obnova i unapređenje.**
- **Turistička putokazna cestovna signalizacija: projekt i izvedba.**

Obalni pojas

- **Turistička zona „Češka vila“: uređenja dijelova morske obale.**
- **Turistička zona uvale „Stonca“: uređenja dijelova morske obale.**
- **Pirovo: Uređenje obalnog pojasa.**
- **Stonca - Fortica: izgradnja šetnice.**
- **Riva - luka i kut: razvoj i modernizacija lučke infrastrukture.**

Odlaganje otpada

- **Projekt sanacije postojećih službenih odlagališta na otoku Visu: primarno sanacija odlagališta Wellington**
- **Projekt odvojenog skupljanja komunalnog otpada namijenjen uporabi (papir, staklo, plastika, metali, bio-otpad i sl).**
- **Projekt skupljanja i privremenog zbrinjavanja posebnih vrsta otpada (baterija, otpadna ulja, lijekova i sličnog otpada iz kućanstava) kroz organizaciju i izgradnju reciklažnih dvorišta za različite vrste otpada.**
- **Projekt trajne sanacije najvećih poznatih „divljih“ odlagališta na otoku Visu.**
- **Program edukacije lokalnog stanovništva o potrebi kontinuiranog smanjivanja komunalnog otpada na mjestu nastanka, te o njegovom odvojenom prikupljanju zbog reciklaže sekundarnih sirovina.**
- **Projekt konačnog zbrinjavanje otpada otoka Visa u okviru Županijskog centra za gospodarenje otpadom Splitsko-dalmatinske županije.**

- Ostalo

- **POS:** projekt poticane stanogradnje.
- **Fotonaponska elektrana:** projekt izrade solarne elektrane snage do 3 MW.

Mjera 1.1.2.: Izgradnja infrastrukture i razvoj svih razina obrazovanja

- **Školska sportska dvorana:** rekonstrukcija i opremanje.
- **Srednja ugostiteljska škola:** uređenje na novoj lokaciji (bivše dom JNA), opremanje i preseljenje te izgradnja radilišta za strukovne programe.
- **Projekt prenamjene bivše vojarne „SAMOGOR“:** Razvoj sportsko - rekreacijskih, zdravstvenih i smještajnih kapaciteta.
- **Razvoj infrastrukture studentskog visokoobrazovnih programa:** Pružanje podrške razvoju studentskih radilišta, resursa za studentski smještaj i resursa za studentsku prehranu, u dinamici koja je usklađena s porastom realnih potreba.

Mjera 1.1.3. Jačanje ljudskih resursa i razvoj modela podrške kod zapošljavanja

- **Uvođenje izvođenja visokoobrazovnih sadržaja:** .
- Uvođenje izvođenja studijskih programa iz područja turizma i poduzetništva
- Uvođenje izvođenja cjeloživotnih programa iz područja turizma, poduzetništva i poljoprivrede.

Mjera 1.1.4. Unaprjeđenje socijalne i zdravstvene zaštite

- **Dom za starije:** povećanje kapaciteta.
- **Projekt prenamjene bivše vojarne „SAMOGOR“:** Razvoj rekreacijskih i zdravstvenih.
- **Projekt prenamjene bivše vojarne „SAMOGOR“:** Razvoj sportsko - rekreacijskih i zdravstvenih.

Mjera 1.1.5. Razvoj civilnog društva

- **Zapuštene zgrade škola po naseljima:** staviti u funkciju ugovornom predajom na korištenje udrugama građana za realizaciju inicijativa civilnog društva.
- **Uređenje kulturnog centra u dijelu zgrade bivše JNA:** unaprjeđenje uvjeta za rad knjižnice, muzičke škole i drugih kulturnih inicijativa.

Prioritet 1.2.: Isticanje potencijala povijesnih, kulturnih i prirodnih resursa

Mjera 1.2.1.: Istraživanje i valorizacija kulturno povijesnih potencijala

- **Antička Issa:** Do kraja istražiti povijesni lokalitet antičke Isse te procijeniti kulturno - povijesni potencijal.
- **Sakralni objekti:** popisati, istražiti i valorizirati kulturno - povijesni potencijal.
- **Fortifikacijski objekti:** popisati, istražiti i valorizirati kulturno - povijesni potencijal.

Mjera 1.2.2. Sanacija i rekonstrukcija kulturno povijesnih resursa

- **Hrvatski dom:** funkcionalna adaptacija interijera Hrvatskog doma, posebice izvedbenih performansi velike dvorane, omogućio bi se kvalitetniji i ambiciozniji rad amaterskom kazalištu i gradskoj glazbi te izvedba kompleksnijih scenskih djela i skupova u prostorima Doma.
- **Muzej:** Arheološka zbirka u ovome trenutku zauzima samo dio raspoloživog prostora Gospine baterije. Adaptacijom i stavljanjem cijeloga prostora u funkciju, uz eventualnu obnovu dislocirane kule Perast, dobio bi se adekvatan prostor za osnivanje i smještaj Muzeja grada Visa kao zavičajnog muzeja u kojem bi se, osim postojeće arheološke zbirke, otvorio prostor za etnografski, geološki, likovno-skulpturalni, književni i audiovizualni dio, odnosno za jedno cjelovito predstavljanje viške povijesti i kulture. Unutar književne zbirke smjestila bi se i Memorijalna zbirka Ranka Marinkovića (koja se trenutno nalazi u kulturnom centru). Time bi objedinjeni muzejski prostori postali središnje mjesto prezentacije povijesti grada i otoka Visa.
- **“KORŠA“ - KORZO:** sanacija, uređenje i komunalno opremanje.
- **Viški trgovi:** sanacija, uređenje i komunalno opremanje.
- **Kamena ograda Lungo mare:** sanacija i uređenje.
- **Orgulje:** Od dvaju viških orgulja, jedne su dislocirane s otoka i u postupku su obnove, dok bi za drugi, koji se nalazi u crkvi Svetog Jerolima, bilo nužno osigurati obnovu u Visu kako grad ne bi ostao bez ijednih orgulja, ali i infrastrukture za održavanje Festivala orgulja.
- **Fortica:** sanacija, uređenje i komunalno opremanje.
- **Arheološki park:** Nakon detaljnog istraživanja, ostatke antičke Isse trebalo bi urediti i organizirati u arheološki park koji bi obuhvaćao prostor zaštićene zone od dna uvale Stonca, cjelokupni prostor poluotoka Prirova s antičkim teatrom i pripadajućim akvatorijem Stonce, Prirova i Pantora u kojem se nalaze ostaci antičke luke, cijeli brijeg Gradina, dolac Martvilo s donjim, jugoistočnim padinama, brda Bandirice i dijela Male bande.
- **Multimedijalni centar u sklopu Kulturnog centra:** ekstenzija knjižnice

Mjera 1.2.3. Iskorištavanje prirodnih resursa na obnovljiv i održiv način

- **Tematske staze u prirodi:** uređenje planinarskih, pješačkih, biciklističkih, vinskih i sl. staza i puteva.
- **Tematski povijesni putovi:** povezivanje i integracija svih lokaliteta na području grada otvorile bi se mogućnosti za osmišljavanje tematski putova na širem području grada, zajedno s pripadajućim uslužnim djelatnostima. Potencijalni tematski putovi: Put antičke Isse, Putovi villama rusticama, Renesansni put (palače, ljetnjikovci, arhitektura), Put Viškog boja, Muzej pod vodom, Geološko-arheološki put, Put vojne povijesti Visa, Britanski put, Edukacijska staza za mlade arheologe i povjesničare

Strateški cilj 2.: Jedinstveni zemljopisni položaj, priroda i klima te kulturno i povijesno naslijeđe održivo su u funkciji razvoja grada i otoka Visa. U tim nišama potiče se razvoj konkurentnosti proizvodnih i uslužnih djelatnosti na temeljima znanja i tehnoloških unaprjeđenja.

Prioritet 2.1.: Razvoj turističke konkurentnosti

Mjera 2.1.1.: Razvoj cjelogodišnjih nautičkih kapaciteta sa suhim vezom

- **MARINA PARJA:** Ovaj projekt od iznimne strateške je važnosti za grad i otok Vis. Izgradnjom infrastrukture za pružanje nautičkih usluga tijekom cijele godine (uključivo suhi vez i prateće servisne usluge) Vis počinje koristiti svoju geografsku poziciju (Jadranski nautički ulaz/izlaz) kao prednost, ublažava negativne efekte sezonalnosti te omogućava poduzetničku aktivnost u novim djelatnostima.

Mjera 2.1.2.: Unaprjeđenje postojećih lučkih i nautičkih kapaciteta

- **Gradska luka (marina):** proširenje kapaciteta te izgradnja i unaprjeđenje infrastrukture (recepција i sanitarni čvor sa tuševima). Posebno je važno izraditi projekt i pokrenuti prikupljanje i zbrinjavanje otpadnih voda iz brodova i nautičkih plovila.
- **Sportske i ribarske lučice:** uređenje sportskih i ribarskih lučica na području grada Visa.

Mjera 2.1.3.: Izgradnja turističkih sadržaja veće dodane vrijednosti

- **Hotel u turističkoj zoni „Češka vila“:** Projekt od iznimne strateške važnosti za grad i otok Vis. Realizacijom ovog projekta Vis bi bio bogatiji za hotelske smještajne kapacitete viših kategorija koje izrazito nedostaju te pratećih sadržaja koji potiču produljenje sezone (unutarnji baze, SPA i sl.).
- **Hotel „Smidirevo“:** Dodatno obogaćenje hotelske ponude veće dodane vrijednosti. Radi se hotelu manjeg kapaciteta što znači da će imati ciljani pristup posebnim tržišnim nišama te personalizirani pristup korisnicima.
- **Obiteljski hotel u „Rukavcu“:** Iako kapacitetom mali, vrlo je važan jer će predstavljati jedine/prve kapacitete u hotelskom smještaju na vanjskoj strani otoka, odnosno u izdvojenom naselju, a na području grada Visa.
- **Sportsko - turistički, zdravstveno-rekreativni centar „Samogor“:** Ovaj ambiciozni projekt kompleksna je sinergija sportskih objekata (dvorana i vanjski tereni), turističkih sadržaja (hostel i ostalo) te zdravstvenih usluga primarno vezanih za sportske i rekreacijske potrebe korisnika. On predstavlja dobru orijentaciju koja bi svojom realizacijom trebala na Vis dovesti ciljanu nišu sportaša u razdobljima izvan vrha sezone. Posebna korist očekuje se od izgradnje hostela koji bi trebao biti primjereni smještaj za buduću rastuću studentsku populaciju (oni koji neće stati u privatni smještaj) te smještaj sezonske radne snage.
- **Turistička zona „Rukavac“:** Predstavlja turističko oživljavanje do sada nedovoljno iskorištenog potencijala.

Mjera 2.1.4.: Unaprjeđenje postojećih turističkih sadržaja

- **HOTELI VIS d.d.:** Ovaj poslovni sustav najvrjednija je postojeća objedinjena turistička infrastruktura u gradu Visu. Zbog nepovoljnih okolnosti ovaj resurs neprimjereno participira u ukupnom turističkom proizvodu Visa. Obzirom na svoju važnost iznimno je važno da se ovaj neiskorišteni resurs u što kraćem razdoblju stavi u punu funkciju razvoja. Zato se snažno preporuča poduzimanje svih potrebnih aktivnosti koje imaju za cilj rješavanje višegodišnje blokade te novi početak rada na zdravim temeljima i uz obaveznu temeljitu obnovu (po mogućnosti u višoj kategoriji).
- **Razvoja modela difuznog hotela:** Obzirom na veliki broj privatnih smještajnih jedinica neujednačene razine usluge, predlažemo objedinjavanje privatnih smještajnih kapaciteta pod organizacijskim modelom „**Difuznog hotela**“. Ova preporuka mogla bi u značajnoj mjeri olakšati plasman i upravljanje smještajnim kapacitetima u vrijeme turističke sezone te u velikoj mjeri odteretiti davatelje usluge privatnog smještaja od nepotrebnih poslova (plasman, priprema apartmana za nove goste, dočekivanje gostiju i sl.). Naravno, realizacija ove preporuke primarno ovisi o volji privatnih iznajmljivača da se udruže u ovakav organizacijski oblik.

Mjera 2.1.4.: Razvoj vanpansionske ponude

- **Razvoj sustava za upravljanje destinacijom:** Sukladno strategiji razvoja turizma RH, u narednom periodu turističkog razvoja stavlja se naglasak upravljanje destinacijom i turizmu doživljaja. I Vis mora biti spreman uskladiti smjernice svoga djelovanja s ovim trendovima te uspostaviti vlastiti sustav za upravljanje destinacijom. Primarni efekti trebali bi biti vidljivi u produljenju sezone, odnosno smanjenu izrazite sezonalnost Viškog turističkog proizvoda. Poslovi iz ove domene primarno se odnose na aktivnosti ureda HTZ na Visu u tijesnoj suradnji sa Gradom Visom i predstavnicima Viških turističkih sustava.
- **Razvoj ponude kroz prateće djelatnosti:** Izgradnjom novih i razvojem postojećih turističkih kapaciteta (veće dodane vrijednosti) planirano je i pokretanje pratećih djelatnosti. Ovdje se primarno misli na grijani, zatvoreni bazen, SPA, sportski objekti i drugo.
- **Ostalo:** Mnoge aktivnosti iz ove Strategije ulaze u kategoriju razvoja vanpansionske ponude. U to svakako spadaju sve aktivnosti razvoja infrastrukture, valorizacija kulturnih, povijesnih i prirodnih resursa i mnoge druge. Ovdje se to neće ponovno elaborirati.

Prioritet 2.2.: Razvoj gospodarske konkurentnosti (poljoprivreda, ribarstvo, ugostiteljstvo, potporne poduzetničke djelatnosti ...)

Mjera 2.2.1.: Izgradnja novih i unaprjeđenje postojećih poljoprivrednih i poduzetničkih zona.

- **Poduzetničke zone:** u proteklom periodu napravljane je značajni iskorak u izgradnji potrebne infrastrukture poduzetničkih zona (primarno u bivšim vojarnama na području grada Visa). Tako će Vis u nastupajućem periodu imati: poduzetničke zone „Dol“, „Starine“, „Zlopoje“ te mješovitu zonu „Stonca“.
- **Zoniranje poljoprivrednih kultura:** Poljoprivreda i prerada strateški su važni za rast i razvoj gospodarstva grada i otoka Visa. Uz postojeće rastuće vinogradarske kapacitete uzgoj ostalih poljoprivrednih kapaciteta relativno je skroman i u stagnaciji iako je prisutna povijesna tradicija i klimatski uvjeti za druge poljoprivredne kulture (maslinarstvo, citrusi, uzgoj palmi, mediteransko začinsko bilje sl.). Radi reaktiviranja razvoja i rasta kapaciteta drugih poljoprivrednih kultura predlažemo **izradu studije zoniranja poljoprivrednih kultura** koja bi trebala odrediti optimalna poljoprivredna područja za pojedine poljoprivredne kulture uzimajući u obzir mikroklimatske uvjete, vrstu zemljišta, dostupnost vode i ostalo.
- **Ribogojilište:** Sukladno prostornima planovima otvorena je mogućnost za realizaciju projekta ribogojilišta na obalnom pojasu području grada Visa. Radi se o strateškoj grani gospodarstva koja koristi konkurentne prednosti otoka s gotovo osiguranim plasmanom proizvoda.

Mjera 2.2.2.: Razvoj servisnih i trgovačkih usluga za nautičare, plovila i nautičku opremu

- **Servisne i trgovačke usluge za nautičare:** U sklopu projekta pokretanje cjelogodišnje marine (nautička vrata Jadrana) sa mogućnostima suhog veza, nužno je uz marinu osigurati servisne i trgovačke usluge za nautičare, plovila i nautičku opremu. Ovo otvara niz poduzetničkih mogućnosti za pružanje specijaliziranih vansezonski i sezonskih usluga relativno visoke dodane vrijednosti.

Mjera 2.2.3.: Razvoj poduzetničkih institucija i mjera potpore

- **Zajednički poduzetnički kapaciteti:** U suradnji sa aktivnim poduzetnicima treba ispitati mogućnosti izgradnje zajedničkih kapaciteta u segmentima gdje bi to optimiziralo troškove (skladištenje, prerada i pakiranje, marketing i prodaja). Iako je primarna uloga grada Visa stvaranje pogodnih lokalnih uvjeta za razvoj i rast gospodarstva (a ne preuzimanje uloge poduzetnika), obzirom na relativno malu investicijsku snagu lokalnih poduzetnika te razmrvljenost kapaciteta treba razmotriti mogućnosti i potrebe aktivnog uključivanja grada Visa u izgradnju zajedničkih (dijeljenih) kapaciteta. Za konačnu odluku preporučamo izradu studije isplativosti koja bi trebala dati odgovor na pitanja da li bi sudjelovanje grada Visa u izgradnji zajedničkih kapaciteta bilo isplativo, i ako da, u kojem (su)vlasničkom, organizacijskom i upravljačkom modelu.
- **Deficit obrtničkih usluga:** Uočen je značajan deficit u segmentu obrtničkih usluga (vodoinstalateri, električari, serviseri raznih profila i sl.). Predlažemo

da se ovaj problem riješi kroz stipendiranje školovanja ovog profila stručnjaka (uz ugovorno vezivanje stipendista).

Mjera 2.2.4.: Razvoj tehnoloških i poduzetničkih znanja putem svih oblika obrazovanja

- **Razvoj poduzetničkih i tehnoloških znanja:** Primarno zbog demografskih trendova, ali i drugih čimbenika, vidljiv je prostor za napredak u segmentu poduzetničkih i tehnoloških znanja na otoku. Razvoj u ovim segmentima treba podržavati i dugoročno poticati kroz obrazovne institucije koje djeluju u gradu Visu. Lokalna zajednica bi u suradnji s tim institucijama trebala poticati povezivanje obrazovnih programa (na svim razinama) i gospodarstva. Veliki prostor za napredak postoji u segmentu uvođenja elemenata prakse u nastavne programe (u obimu koji je dozvoljen), **razvoj i podrška učeničkim radilištima, zadrugama i slično**. Uz obrazovanje mlađih generacija potrebno je podržati obrazovanje odraslih i poduzetnika **kroz ciljne programe cjeloživotnog obrazovanja**. Obzirom na ograničenja u broju polaznika i relativno velikom broju mogućih jednokratnih obrazovnih tema (upitna komercijalna isplativost), grad Vis treba procijeniti razinu podrške koju može pružiti u organizaciji i sufinanciranju jednokratnih cjeloživotnih programa usavršavanja.

Mjera 2.2.5.: Razvoj gospodarske infrastrukture (npr. navodnjavanje, pristupni putovi i sl.)

- **Obnova vodosprema:** projekt vraćanja u funkciju i povezivanja postojećih vodosprema za tehnološku vodu velikog kapaciteta na cijelom otoku za masovniju ekološku poljoprivrednu proizvodnju zbog mogućnosti navodnjavanja.
- **Poljski putovi:** obnova zapuštenih poljski putova olakšat će razvoj ruralnih dijelova grada Visa.

Mjera 2.2.6.: Stavljanje u gospodarsku funkciju zemljišta, nekretnina i imovine Grada i Republike Hrvatske

- **Gradski objekti i zemljište:** predstavlja razvojni potencijal kojim grad Vis treba optimalno upravljati. Stavljanje na raspolaganje gradskih resursa treba biti kvalitetno promišljano i ugovarano sa potencijalnim korisnicima imajući prije svega u vidu efekte koje će realizacija pojedine inicijative imati na ostvarenje ciljeva iz ove i budućih Strategija razvoja grada Visa. Podršku treba pružati poduzetničkim i civilnim inicijativama u skladu sa Strategijom. Obzirom da je prostor ograničeni i neobnovljivi resurs, raspolaganje zemljištima u vlasništvu grada Visa treba primarno razmatrati kroz koncesije i iznajmljivanja, a samo u posebno opravdanim slučajevima razmatrati mogućnost kupoprodaje.
- **Državni objekti i zemljište:** slično kao i gradska imovina. Ova imovina u značajnoj je mjeri opterećena dodatnim administrativnim preprekama na državnoj razini (agencije, ministarstva i sl.). Zato je od presudne važnosti razvijati kvalitetne odnose sa nadležnim institucijama i raspolagati sa

vlastitim pravničkim kapacitetima. Inicijative koje je dosada iskazivala Gradska Uprava u ovom segmentu su pokazali veliki napredak koji predstavlja predispozicije za realizaciju mnogih projekata iz ove Strategije.

Strateški cilj 3.: Bolja, brža i učestalija povezanost s kopnom i susjednim otocima nužan je preduvjet za demografsku održivost i razvoj Visa.

Prioritet 3.1.: Razvoj uvjeta za uspostavu zračnog prometa

Mjera 3.1.1.: Izgradnja infrastrukture i unaprjeđenje helikopterskog prometa

- **Unaprjeđenje HELIDROMSKE infrastrukture:** predstavlja važan korak za daljnje unaprjeđenje zdravstvenog standarda otočana, ali i dodatni putnički transportni pravac u ekstremnim situacijama. Prvi korak predstavlja izrada idejnog rješenja modernizacije helidroma čime bi se postigli bolji uvjeti za prihvat helikoptera te unaprijedili ukrcajni postupci.

Mjera 3.1.2.: Izgradnja infrastrukture i uspostava zrakoplovnog prometa

- **Hidroavionski putnički prijevoz:** predstavlja priliku za smanjenje izolacije otoka. Nadalje može značajno pomoći u nastojanjima za produljenje turističke sezone, odnosno smanjenje izražene sezonalnosti boravka gostiju na otoku. U kombinaciji sa novim smještajnim kapacitetima viših kategorija te pojačanom vanpansionskom ponudom i odgovarajućim upravljanjem destinacijom, ovaj vid prijevoza može biti vrlo dobar novi transporti sa relativno prihvatljivom cijenom u odnosu trajanje putovanja. Dodatno, ovakva mogućnost putničkog transporta omogućava realizaciju otoka kao nautičke ulazno/izlazne u hrvatski dio Jadranske obale (početna i završna točka za nautičare). Za realizaciju je potrebno odrediti kvalitetnu lokaciju (uz obaveznu zaštitu uvale sv. Jurja), realizirati pristanišnu infrastrukturu te optimalno ugovoriti uvjete sa prijevoznikom.
- **Sportski aerodrom:** predstavlja dodatnu mogućnost za brzi putnički transport manjeg opsega te ima očekivane efekte slične uspostavi hidroavionskog putničkog prijevoza, ali u manjem opsegu. Ovaj vid povezivanja dobar je preduvjet za dovođenje gostiju koji očekuju turističke usluge više dodane vrijednosti. Odabir vrsta aerodroma (sportski) određuje relativno male infrastrukturne troškove i troškove hladnog pogona što je primjereno razini aktivnosti u prvim godinama djelovanja aerodroma. Posebna je pogodnost postojanje lokacije za poletno-sletnu stazu što realizaciju čini značajno jednostavnijom.

Prioritet 3.2: Razvoj uvjeta za uspostavu brzih i kružnih morskih veza

Mjera 3.2.1.: Izgradnja infrastrukture za uspostavu bolje pomorske povezanosti

- **Trajektna i brodska luka „Stonca“:** izgradnjom novih lučkih kapaciteta izvan centra stvorili bi se značajni potencijali za daljnji razvoj grada Visa kao turističke destinacije (zaštita uvale) te bi se istovremeno otvorila mogućnost za dodatno dinamiziranje poslovnih aktivnosti. Za realizaciju ovog projekta potrebna je izgradnja kvalitetne cestovne infrastrukture. Posebnu razvojnu mogućnost predstavlja pozicioniranje odgovarajućih gospodarskih kapaciteta uz buduću lučku infrastrukturu (hladnjače i skladišta za pohranu proizvoda, eventualni prerađivački kapaciteti i sl.). Obzirom na buduću obavezu odvoženja otpada s otoka, za što je sadašnja luka potpuno neodgovarajuća

samom svojom pozicijom u centru grada, nova luka može biti unaprijed projektirana za optimalno rješenje ovog izazova.

Mjera 3.2.2.: Uspostava specijaliziranih komercijalnih brzih morskih veza manjih kapaciteta

- **Komercijalne brze morske (taxi) veze:** već postoje, ali je prijedlog da se ovu vrstu povezivanja pokuša dodatno unaprijediti kroz sustavnu promociju i standardizaciju ponude (fiksna privezišta, uspostava prijevozničkih standarda, povećana vidljivost kroz mjesta oglašavanja, podrška lokalne (samo)uprave u smislu smanjivanja troškova vezanih za pristaništa i sl.).

Mjera 3.2.3: Uspostava kružne morske veze između otoka srednjodalmatinskog i južnodalmatinskog akvatorija

- **Kružna morska linija:** povezivanje sa susjednim otocima redovnim transportnim linijama otvara velike mogućnosti u privatnom, poslovnom i turističkom segmentu djelovanja. Zainteresirane lokalne samouprave trebaju pokušati realizirati ovakvu liniju prvenstveno u dogovoru i u suradnji s Jadrolinijom, no ukoliko to ne bi bilo moguće, značajni pozitivni efektni u tim segmentima opravdavaju i moguću subvenciju kao početnu podršku za uvođenje linije sa komercijalnim brodarima. Za ovakvu vrstu povezivanja mora postojati interes i na ostalim otocima akvatorija te se teret eventualnih subvencija može podijeliti između otoka - partnera. Dodatno, kod raspisivanja natječaja (ukoliko to ne bude Jadrolinija) i ugovaranja linija potrebno je optimalno procijeniti vrstu linijskih veze (odnos: kapacitet / brzina / kvaliteta / cijena) uz prilagođeni pristup procijenjenim potrebama tijekom godine (obavezan uvjet cjelogodišnjeg servisa). Ova problematika u prvoj fazi zahtijeva izradu ozbiljne studije na osnovu koje se može pristupiti realizaciji sukladno rezultatima. (jadrolonija)

4.4. JAVNA RASPRAVA

Radna verzija Strategije razvoja GRADA VISA nastala je u suradnji sa svim radnim skupinama i autorskim timom za izradu strategije.

S danom 27.10.2015. ova radna verzija dokumenta objavljena na je na web stranicama grada Visa te je time označen početak javne rasprave koja traje 15 dana od objave (do 11.11.2015 do 24:00).

Nakon završetka javne rasprave tim koji je radio na dokumentu Strategije prokomentirat će sve zaprimljene podneske sa odgovornim osobama Grada Visa te će, sukladno provedenim konzultacijama, u dokument biti prihvaćene dorade iz zaprimljenih podnesaka.

Dodatno, na takvu završnu verziju bit će dodana o poglavlja:

- **Plan upravljanja** - određuje odgovorne osobe za praćenje realizacije projekata koji će biti prihvaćeni nakon javne rasprave.
- **Akcijski plan** - dodatno parametrizira projekte koji će biti prihvaćeni nakon javne rasprave.

Molimo sve sudionike javne rasprave da svoje podneske šalju paralelno na obadvije e-mail adrese:

- za Grad Vis: grad-vis@st.t-com.hr
- za autorski tim: tea.gagro@vern.hr.